

- A. A. Mureșianu:** Lucruri nouă din trecutul Românilor brașoveni
- O. Popa:** Ștefan Mailat
- G. Maxim-Burdujanu:** O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif
- Șt. Pașca:** Studiul de onomastică
- I. Colan:** Scrisori vechi
- Dr. Al. Ceușianu:** Dreptul la muncă
- Axente Creangă:** Brașovul și „Țara Bărsel”

PARTEA LITERARĂ

- D. Olariu:** Și marea e o carte
- ” ” Nafragiu
- Petőfi-Banclu:** Crângul are păsări
- B. și C. C.** Dări de seamă
- B.** Bibliografie.

(Tabla de materii a an. III.)

ȚARA BĂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

REDAȚIA
și
ADMINISTRAȚIA

B-dul Regele Ferdinand No. 14, Braşov

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260

NUMĂRUL LEI 50

Pentru străinătate acelaș preț, plus taxele de expediție (Lei 140)

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se inapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătindu-se tipografeii numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 550, 200 ex. Lei 870

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 320, 200 ex. Lei 550

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din acelaș nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*

Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*

Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit un an.

Administrațiunea.

Lucrările și revistele primite la redacție vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, B-DUL REGELE FERDINAND No. 14

Anul III. Noemvrie-Decemvrie 1931 No. 6.

Lucruri nouă din trecutul Românilor brașoveni

Un dascăl brașovean necunoscut din veacul al 17-lea

de Aurel A. Mureșianu

I.

Urgia distrugătoare a veacurilor pare să fi fost mai necrutătoare față de Români decât față de orice alt popor din lume. Numai așa ne putem explica și lipsa cea mare a dovezilor istorice scrise asupra învățământului românesc din Ardeal de dinaintea veacului al 18-lea.

Cu ajutorul unui document din anul 1598, al arhivei orașului Brașov, găsit de noi acum câțiva ani și comentat într'un studiu amănunțit¹⁾, ne-a reușit a reconstrui în linii generale, trecutul îndepărtat al școlii românești a Brașovului, asupra căreia nici chiar Andrei Bârseanu, în voluminoasa sa „Istorie“ a școlilor românești de aici nu ne-a putut da date *precise*, decât începând cu anul 1743, deși el indica între dascălii „probabili“ mai vechi și pe „Văsi dascălul, sin Stanciu Hoban care au fost dascăl la. Sfânta Biserică“, amintit la anul 1659, de vechea cronică a bisericii Sf. Nicolae.²⁾ În lucrarea amintită am dovedit, că școala românească cea veche a Brașovului n'a fost o simplă „școală de dieci“ primitivă „înființată pentru fii de iobagi“, cum credea regretatul Andrei Bârseanu, ci a fost o instituție bine organizată și bine

¹⁾ Vezi studiul nostru: *Clădirea școlii românești din Brașov în anul 1597 de către Păpa Mihai*, în Anuarul IV al „Institutului de Istorie Națională“ al Universității Cluj, 1926—27, București (Cartea Românească) 1929.

²⁾ Andrei Bârseanu, *Istoria școlilor centrale române gr. or. din Brașov*, 1902, pag. 5 și urm.

dotată, care-și avea încă din secolul al 16-lea și clădirea ei corăspunzătoare și din care au ieșit încă în veacul al 17-lea oameni iluștri, ca învățatul Teodor Corbea, „mare logofăt“ și secretar al țarului Rusiei Petru Cel Mare și fratele său, Ciușul David, vestit boier al lui Constantin Brâncoveanu, al cărui nume îl purta mai de mult o biserică a Bucureștilor.¹⁾

Intre primii dascăli ai acestei școale, încă din timpul clădirii și reorganizării ei cu ajutorul generoasei dării din anul 1595 a nefericitului voevod al Moldovei Aron, trebuie să așezăm și pe cei doi „dascăli“ iscăliți între martorii hrisovului din 28 Septembrie 1602, prin care „Nicola (Petrașcu) Voevod“, fiul lui Mihai Viteazul, și soru-sa Florica, dăruiau, la Brașov, bisericei „ce iaste hramul Precisti și a lui Sfeti Nicolae“, moșia Micșeneștii din apropierea mănăstirii Căldărușanii (județul Ilfov)²⁾. Sunt *dascălul Sava* și *dascălul Vasilie*, dintre cari cel din urmă nu poate fi decât „Vasile diacul“ amintit la anul 1633 în „Istoria bisericii Șcheilor Brașovului“ a lui Radu Tempea, ca tată al „popii Pavel“.

Asupra unui alt dascăl al școalei românești a Brașovului din veacul al 17-lea, cu totul necunoscut până astăzi, ne dă unele știri interesante un document din anul 1700, găsit de noi în arhiva județeană a Făgărașului.

Este o scrisoare cu data de 15 Mai 1700 a marelui județ al Brașovului, adresată „căpitanului suprem al cetății și al districtului Făgăraș“, Simeon Boeriu, în care cel dintâi îi comunică, ungurește, prin „secretarul unguresc al liberei și crăieștei cetăți a Brașovului“, Andrei Literat, rezultatul anchetei sale făcute în chestia moștenirii celor două fiice ale răposatului *Ghiurca Dascălul* din Brașov: *Stana* și *Stanca*, dintre cari cea dintâi fusese măritată la Făgăraș.

Documentul, a cărui importanță zace și în faptul că ne dă informații asupra averii și gradului de cultură al unui dascăl românesc de acum trei sute de ani, cuprinde și fasiunile mai multor martori brașoveni asupra celor auzite dela răposatul dascăl Ghiurca

---

¹⁾ Astăzi biserica „Icoanei“. Ciușul David sosea la 25 Mai 1706 la Brașov însoțit de „zece slugi“ (sampt 10 Knechten) — v. Iorga, *Socotelile Brașovului* (An. Ac. Rom. tom. XXI, p. 254).

²⁾ A. Papiu Ilarion, *Tezaur de monumente istorice*, București 1862, vol. I. p. 385.

cu privire la înzestrarea fiicei sale de la Făgăraș și la averea ce voia să lase fiicei sale nemăritate rămase la Brașov. Căci nu trebuie să uităm, că suntem într'o epocă când martorii vii înlocuiau încă în cele mai multe cazuri mărturiile scrise.

Iată aici, în traducere, și interesanta fasiune a primului martor, „Reverendul Popa Siicul, protopop românesc în Șchei de ani 77“. Este protopopul Vasile, fiul protopopului Vasile Hoban, dascălul preoțit din anul 1659 și predecesorul dascălului Ghiurca.¹⁾ După depunerea jurământului el declară următoarele :

„Nu pot să afirm că cunosc și aș fi văzut deosebit fiecare din obiectele și argintăriile specificate în foaia de întrebări, (însemnarea unor obiecte din zestrea fiicei măritate la Făgăraș, despre care vom vorbi mai jos), dar mărturisesc cu bună credința mea, că atunci când tatăl jupânesei Stana, Ghiurca Dascalul, de aici din Șchei, îmbolnăvinduse, m'a chemat la dânsul acasă ca să-l împărtășesc cu sfintele taine, și după ce am săvârșit acestea după dorința lui, vorbind de una și de alta, mi-a spus mie și popii Cârstea: *Socotind laolaltă cheltuelile de nuntă și cu toate celetalte ce le-am dat fiicei mele Stana, măritate la Făgăraș, se urcă ușor până la 200 de florini. Fiicei Stanca, rămase lângă mine nu i-am dat, însă, așa zicând nimic. De aceea din puținul ce ar rămânea după moartea mea, fiică-mea, Stanca, nu mai poate primi nimica, ci tot ceea ce rămâne să fie a fiicei rămase lângă mine, Stanca*“.

Aproape identice au fost fasiunile celorlalți martori, ceea ce a și dat câștig de cauză „Stancăi Dascălului“ din Brașov, căci precum vedem însemnat în dosul actului, cele două surori „s'au împăcat“ (megbékeltettek).

Pe ultima pagină a documentului, ros de timp și rupt în mai multe locuri, se găsește însemnarea făcută la Făgăraș, în 22 Mai 1700, asupra unor lucruri din posesia Stanei de la Făgăraș care formau obiect de controversă între moștenitori, făcându-se amintire și de foaia de zestre a Stanei, numită în originalul unguresc, care băjbăe de termeni latinești, *contractus*.

Judecata de moștenire se făcu în fața „sedriei“ sau a „tablei“ judecătorești a Făgărașului, al cărei președinte era însuși „căpitanul“ cetății și districtului Făgăraș, nobilul român maghiarizat *Simeon Boeriu* (Boér Simon).

Reproducem aici începutul interesantei liste, de obiecte cari au făcut parte din averea unui dascăl românesc din veacul al 17-lea:

O mantie albastră căptușită cu bogaziu.

¹⁾ Radu Tempea, *Istoria bisericei Scheilor Brașovului*, publ. de Dr. Sterie Știnghe, Brașov 1899, pag. 17 și urm.

O roche de „anglie“ de culoare violetă cu „midărul“ ei.

Un pocal de argint

. . . . . (rupt) . . . . .

Un șal multicolor

4 agrafe de argint

4 . . . (rupt) . . . . de argint

2 căni de cositor

4 talere de cositor

3 cămăși cusute cu fir

3 fețe de perină . . . . .

. . . . . (rupt) . . . . .

Din document reiese că averea totală a dascălului brașovean se ridica la aproape 400 florini, sumă considerabilă pentru secolul al 17-lea, corăspunzătoare cu valoarea unei case bune din cartierul principal al Brașovului.

Ceeace bate însă mai cu seamă la ochi în acest interesant document este numele unguresc de Ghiurca, în loc de Gheorghe, dat dascălului român brașovean. Acest fenomen curios și în acel timp foarte obicinuit în Ardeal are nevoie de o explicație.

Se știe că în veacul al 17-lea propaganda calvinistă și maghiarizatoare în biserica și școala românească a Ardealului ajunsesese la culme. În anul 1910 regretatul profesor blăjan Dr. Ioan Rațiu a și descoperit și publicat actul de fundațiune și regulamentul de funcțiune, prin care proprietara de atunci a cetății și domeniului Făgărașului, principesa văduvă a Ardealului *Susana*, înființa la anul 1657 *școala mixtă maghiaro-românească* a Făgărașului.¹⁾ Văduva principelui ardelean Gheorghe Rákoczy I, prietenul și aliatul lui Matei-Vodă Basarab n'a întemeiat în realitate o școală nouă românească, sau chiar *cea dintâi* școală românească a Făgărașului, precum credea răposatul Rațiu și cu dânsul și alți istorici români, ci ea a *reorganizat* numai vechea școală românească a Făgărașului, așezând-o în imediata apropiere a școlii ungurești „*pentru ca elevii români să învețe ungurește și să se deprindă cu ușurință în scrierea maghiară și latinească*“.

Dascălul școlii principale a Românilor din Țara Făgărașului nu mai putea ieși ca până atunci din vechea școală de „slovenie“ de pe lângă mânăstirile și bisericile românești, ci numai „*din școlile reformate ungurești*“; ei nu trebuiau să mai învețe „sârbește“,

¹⁾ Nicolae Aron, *Monografia bisericelor, școalelor și reuniunilor române din Făgăraș*, Făgăraș, 1913. pag. 207 și urm.

ci *ungurește* și *latinește*. Ba, ce e mai mult, zeloasa principesă calvină amenința chiar cu „aruncarea în starea de iobăgie“ pe toți acei „dieci“ sau „grămățici“ români ortodocși din țara Oltului, cari nu vor fi ieșit din noul ei așezământ.

Și numele dascălului brașovean necunoscut până astăzi — și care putea să fie chiar și de origine făgărășană, ca mulți alți dascăli și preoți români brașoveni, ne aduce aminte de aceste încercări îndepărtate de maghiarizare din trecutul Românilor ardeleni, când școala maghiaro-română a unei principese calvine, cu dascăli maghiari și *români calvini* era totodată și școala normală și seminarul tuturor dascălilor și preoților români ortodocși din întinsa și străvechea „țară“ românească a Făgărașului.

II.

Manole Manul fiul starostelui Manul Apostol ctitor al unui paraclis al bisericii Sf. Nicolae din Brașov

Intr'o plângere latinească a frunțașilor obștei românești a Brașovului, alăturată la scrisoarea din 18 Decembrie 1750 a guvernatorului Ardealului, comitele Haller, găsită de noi între hârțile neînregistrate ale arhivei orașului Brașov, aflăm între altele și câteva date nouă despre un binefăcător necunoscut al bisericii Sf. Nicolae din Brașov din prima jumătate a veacului al 18-lea.

Este *Manole Manul*, fiul vestitului om de încredere al lui Constantin Brâncoveanu și staroste de neguțători *Manul Apostol* și al evlavioasei nepoate a Văcăreștilor, *Zamfira*, cunoscută și prin actele sale pioase săvârșite la Brașov. Noi nu cunoșteam, decât frumoasa danie făcută în anul 1750 bisericii Sf. Nicolae de văduva lui Manole Manul, contesa *Smaranda Bălăceanu*, nepoată de fiu a vestitului general și conte austriac Constantin Bălăceanu, căzut în bătălia dela Zărnești dela 21 August 1690. Sunt frumoasele moșii Cacleșii Vechi și Reda Barbului, rămase până astăzi în proprietatea bisericii. Din documentul de mai sus aflăm însă, că și soțul ei, înainte de moartea care la găsit la Brașov, „a dispus cu voința lui ca din moștenirea lui să se zidească un paraclis lângă biserică Sf. Nicolae din Brașov“ (dispusit sua conscientia ut ex hereditate ipsius aedificetur una Capella ad latus Templi). „Noi — scriu frunțașii Românilor brașoveni guvernatorului I. Haller — am notificat domnului Județ al Brașovului Martin Closius scopul nostru

de a realiza acea operă, care însă a răspuns că nu poate concede acest drept, dar să înaintăm un memorial Magistratului. Dar când am prezentat acel memorial nu ni s'a primit cererea. Așa am trebuit să recurgem din nou la principele Grigorie, Voevodul Moldovei. Și îndată a scris Măria sa Excelenței Sale Domnului general comandant (al Ardealului) comite de Traun, care a răspuns Excelentisimului Voevod, ca să se zidească paraclisul (Capella) și *astfel am săvarșit edificiu!*"

Tot din cuprinsul acestei plângeri aflăm că marii județi ai Brașovului făceau un adevărat târg cu parohiile românești ale țării Bârsei. După ce se aduce un exemplu concret din Stupinele Brașovului, ni se spune că „toți preoții din districtul Bârsei (Țara Bârsei) cumpără parohiile dela d-l județ al Brașovului, care le dă scrisori de stăpânire asupra parohiilor (Omnes Sacerdotes inter Districtu Barceuși existentes emunt parochias a Domino Judice Coromensi, qui dat eis literas 'super posident. Parochiis).

Jalba e iscălită și provăzută cu sigiliile următorilor cunoscuți și vrednici fruntași români brașoveni: *Protopopul Eustatie (Grid), Popa Radu Tempea, Popa Boris Nicolae, Popa Dumitru (Duma), Gocimanul (Sindicus) Petcu Inășoiu, Pavel Moisi, Hagi Radul Boghici, Hagi Radul Inașu, Hagi Dumitru Ciurcul, Hristof Voicul, Gheorghe Hârs, Chiru Lazar, Gheorghe Voicul și Gavilă Hagi (Hristu).*

III.

Boghicii descendenți din boierii Doicești și Rudeni.

Valoroasa lucrare a d-lui prof. Axente Banciu asupra „sufletelor uitate“, cari au fost marii filantropi și oameni de cultură ai Brașovului frații *Ion și Constantin Boghici*, a aruncat multe raze de lumină asupra unor pagini din cele mai întunecate ale istoriei Românilor brașoveni. Cine s'ar fi gândit însă că acești mari sprijinitori ai tiparnițelor românești de acum mai bine de un veac au fost, prin originea lor, înrudiți cu una dintre cele mai vechi și neaoșe familii boierești ale Țării Românești?

Un document din anul 1791 al arhivei acestui oraș¹⁾, necunoscut până acum, ne spune că *Anastasia*, soția fruntașului neguțător brașovean *Ion Boghici* și mama fraților *Ion și Constantin Boghici*, a fost fiica neguțătorului brașovean *Constantin Dan*.

¹⁾ Vezi Arhiva Mun. Brașov, Dosarul IV F. 7. pag. 446.

Acest Constantin Dan care a mai avut un frate *Ioniță*¹⁾ a fost fiul fruntașului membru al soborului bisericei Sf. Nicolae de la începutul veacului al 18-lea, *Constantin Dan* (bătrânul), pe care un document din anul 1736 ni-l arată ca fiind născut pe la 1681²⁾ și care posedă în anul 1727 și o vie în Valea Călugărească, „la Cernătești“.³⁾

O notiță genealogică din valoroasa publicație de „Documente“ din anul 1908 a d-lui Dumitru Z. Furnică, făcută pe temeiul unor acte aflătoare în arhivele Statului din București, ne spune că „*Dan Constantin Brașoveanu neguțător în Brașov*“ a fost căsătorit cu *Califa*, fiica paharnicului *Chiriță Doicescu*, fiul paharnicului *Radu Doicescu* și a *Ilinicăi*, fca lui *Radu Rudeanu*, care a trăit pe la 1680.⁴⁾ Radu Doicescu a ajuns pe timpul lui Const. Brâncoveanu *spătar*, iar strămoșii familiei aveau boierii și pe timpul lui Mihai Viteazul.

Nu mai puțin strălucită era originea *Rudenilor*, pe cari îi putem urmări până în secolul al 15-lea, și despre cari se crede că au fost înrudiți de aproape cu Basarabii. Și soția marelui boier al lui Mihai Viteazul, *Stroe Buzescul*, despre a cărui familie însuși istoricul Wolfgang Bethlen afirma că era una „din cele mai vechi și ilustre“ ale Țării Românești,⁵⁾ a fost o *Rudeancă*. *Teodosie Rudeanul*, marele logofăt al lui Mihai Viteazul și mai târziu ban al Craiovei, a fost autorul celebrei cronici de curte a lui Mihai Viteazul, păstrată numai în cunoscuta traducere amplificată a Silezianului Balthazar Walther, unul din admiratorii sinceri ai marelui luptător român.

Mult sânge nobil românesc a trecut în decursul veacurilor Carpații și foarte mult a fost înghițit și de nobilimea maghiarizată a Ardealului. De aceea nu ne putem decât bucura când îl vedem păstrându-și și mai departe însușirile sale strămoșești și contribuind, fie cât de modest, și la întărirea și progresul românismului dintre Tisa și Carpați.

1) Constantin Dan — fiul, decedat înainte de anul 1791 a mai avut încă patru fete, între cari și pe *Păuna* și *Linca* măritate cu fruntașii neguțători brașoveni *Hagi Mihai Alexi (Vilara)* și *Florea Inașu-Șetraru*.

2) Vezi dosarul Gavril Hristu, întocmit de noi, în Arh. Mun. Brașov.

3) N. Iorga, *Brașovul și Românii*, București 1905, pag. 415.

4) Dumitru Z. Furnică, *Documente privitoare la istoria comerțului la Români, București, 1908, pag. 374.*

5) Wolfgangi de Bethlen. *Historia de Rebus Transylvanicis*, Cibinii, 1782, vol. IV. pg. 545.

Ștefan Mailat Domnul Făgărașului (1502—1550).

de Pr. Octavian Popa
profesor secundar.

(Urmare)

Lupta dela Feldioara.

Zapolia a ajuns într'o situație foarte critică și s'a refugiat în Polonia. Petru Perényi, care îl părăsise și trecuse la Ferdinand, laolaltă cu Valentin Török, au concentrat o armată de Ardeleni pentru a cuceri părțile, cari mai erau credincioase lui Zapolia. Pe aceștia însă i-a bătut în primăvara anului 1529, în Țara Bârsii, Petru Rareș, domnul Moldovei, care era aliatul lui Zapolia. Zapolia îi promise lui Rareș în schimbul sprijinului Ciuceul, Bălăușerul, Cetatea de Baltă, Bistrița cu întreg ținutul și Valea Rodnei.¹⁾ În acest timp însă Mailat, comandantul cetății Făgărașului, voevod al Ardealului și comisar regesc, numit de Ferdinand, înțeles cu episcopul Gerendi și cu Marcu Pempflinger, comitele Sașilor, se silia din toate puterile să câștige orașele și cetățile ardelene pentru Ferdinand. Sibiul ținea cu trup cu suflet la Ferdinand, mulțumită asigurărilor date de Mailat, că va fi apărat contra lui Zapolia. Mailat și Valentin Török au adunat pentru Ferdinand o frumoasă și respectabilă armată compusă din nobili unguri, din Sași și Săcui. La aceasta se adăogă frumoasa armată a lui Mailat, compusă din boierii și supușii români ai domeniului de Făgăraș.

Partidul lui Zapolia încă a crescut și s'a întărit în Ardeal, mai cu seamă decând acesta s'a reîntors din Polonia, luându-și reședința la Lipova.

Atunci s'a lățit vestea, că Petru Rareș, la porunca sultanului Soliman, care se îndrepta cu o mare armată contra lui Ferdinand, năvălește din nou în Ardeal. Rareș însuși nu a putut veni în Ardeal, din cauza boalei soției sale, care a și murit în 28 Iunie 1529, dar a trimis în Ardeal două armate: una sub comanda marelui vornic Grozav, care avea ordin „să iasă în fața

¹⁾ Majláth B. pag. 12 și Szilágyi I. 246.

Braşovului pe drumul de jos“ (probabil Oituz) şi alta sub comanda lui Barboski, portarul Sucevii şi a lui Danciu, părcălab de Roman, cărora le-a poruncit să între în Ardeal „pe drumul de sus al Sucevii“.

Armata marelui vornic Grozav s'a ciocnit cu armata ardeleană a lui Ferdinand, de sub conducerea lui Ştefan Mailat, episcopul Gerendi şi Valentin Török, în 22 Iunie 1529 lângă Feldioara (aproape de Braşov). După ce Săcuii au trecut la începutul luptei de partea Moldovenilor, aşa încât Ardelenii au trebuit să lupte mai mult cu Săcuii decât cu Moldovenii, armata lui Ferdinand a fost zdrobită cu desăvârşire şi comandanţii au putut scăpa cu fuga. Mailat, urmărit de Moldoveni şi de Săcui, s'a ascuns sub un pod al Oltului, deunde apoi a luat-o spre Făgăraş, unde şi-a găsit adăpost sigur.

Lupta dela Feldioară a fost grozavă şi în mare parte decisivă. „În acea luptă nenorocită, ca să nu zicem ruşinoasă, scriu Braşovenii, am pierdut toţi soldaţii, şi toate tunurile noastre au fost duse de Moldoveni. Niciodată ţara Bârsii nu a suferit un dezastru aşa de mare“. Cronicarul Brutus spune, că vestea acestei strălucite fapte de arme a stârnit mare speranţă în sufletul lui Zapolia. Cronica timpului, scrisă la ordinul lui Rareş, istoriseşte astfel: „Protivnicii se arătau a fi mai tari, căci aveau foarte multe arme, cărora le zic tunuri şi alte mai mici asemenea lor. Creştinii (înţelege pe Moldoveni) chiemând pe D-zeu în ajutor şi începând lupta, protivnicii de'ndată o luară la fugă, dând dosul şi lăsând cu ruşine toate tunurile... cu cară şi cu călăreţi cu tot; ceice se pricep la astfel de lucruri, ştiu prea bine de ce folos ne-au fost ele atunci. Căzut-au foarte mulţi dintre dânşii străpunşi de sulii şi măcelăriţi şi ucişi lângă apa Bârsei... Şi întorcându-se din răsboiu cu biruinţă, creştinii împreună cu fruntaşii lor şi luând pradă dela duşmani, o aduseră cu mare cinste Domnului Petru...“¹⁾

Auzind Zapolia de înfrângerea armatei lui Mailat şi alui Török a dat ordin armatei sale de sub conducerea lui Şt. Bathori să pătrundă în Ardeal.²⁾ Acesta a venit şi a convocat dieta la

¹⁾ I. Ursu o. c. pag. 15—17, Szilágyi I. 246, Majlath B. 13, Szádeczki 17, Bunea 36, N. Iorga o. c. I. 139.

²⁾ Acest Bathori e din ramura de Şimleu, pe când Ştefan B. palatinul, care a avut comandă în armata lui Ferdinand, a fost din ramura de Ecsed. Pe Ştefan Bathori de Şimleu Zapolia l-a numit voevod al Ardealului şi locţiitor al său V. Syilágyi I. 246.

Dateș, lângă Murăș, pe ziua de 13 Iulie 1529. Dar nici Mailat nu a stat în nelucrare. Cu Török laolaltă și-au refăcut armata și câștigând tunuri dela Sibieni, a pornit contra lui Bathori. Dar când armatele au ajuns față'n față, Bathori, văzând pregătirile serioase făcute de adversari, așa a știut întoarce lucrurile, încât nu au ajuns la războiu, ci au căzut de acord, ca partizanii lui Ferdinand să meargă, unde vor voi. Mailat s'a reîndors la Făgăraș, Török a luat-o spre Ungaria, iar Bathori a cuprins Alba-Iulia.¹⁾

Zapolia și-a pus în gând să cucerească ținuturile săsești, cari erau pe partea lui Ferdinand. Cu deosebire voia să supună Sibiul, care a provăzut cu tunuri pe Mailat și pe Török. În acest scop Zapolia în 9 Sept. 1529 dă o proclamație către Sibieni, în care le cere să îndeapărteze pe comitele Marcu Pempflinger, să alunge din oraș pe toți aderenții lui Ferdinand și ei în 6 zile să se supună. Provocarea a rămas fără rezultat, pentru-că Pempflinger îl chiamă în ajutor pe Mailat dela Făgăraș.

Mailat îmbărbătează pe Sași, organizează armata Sibiienilor și ia măsuri înțelepte pentru o rezistență îndelungată. Trecând termenul pus de Zapolia, Ștefan Bathori, voevodul său ardelean, pornește laolaltă cu Cociard Kun contra cetăților săsești. Au blocat Sighișoara și Mediașul, au cuprins Slimnicul și biruitori au înaintat spre Sibiu și au asediat cu toată puterea pe Mailat. Acesta însă așa de bine a știut să organizeze rezistența Sibiului, încât nu numai că a zădărnicit blocada, dar atât de puternic a pregătit apărarea, încât Sibiul a servit ca loc de refugiu sigur pentru aderenții lui Ferdinand.²⁾

O aventură neplăcută.

Sprijinul, ce l-a dat Sașilor dela Sibiu a făcut să crească mult vaza lui Mailat. El însă nu s'a mulțumit cu atâta. În acest timp, în care autoritatea regească a scăzut mult și când mulți aventurieri au ajuns la poziții înalte, ba până și pe tronuri domnești, Mailat, care a dat dovezi strălucite de talentul său militar și de spiritul său de organizare — pentru mărirea altora — începe să se gândească la sine însuși, la propria sa mărire. El deaci încolo urmărește un gând măreț, gândul de a pune mâna

¹⁾ Szilágyi I. 247, Majlath B. 14, Szádeczki 17, Bunea 36.

²⁾ Majlath B. pag. 15.

pe Ardeal. Nu mai era mulțămît cu stăpânirea Făgărașului și cu voivodatul Ardealului, ci voia să deslipească Ardealul de Ungaria și să ajungă el principe. Toate acțiunile lui de aci încolo sunt îndreptate spre realizarea acestui plan măreț. El vedea, cum celelalte țări românești, Muntenia și Moldova, sunt principate cu domnii lor români și s'a gândit, că și Ardealul, țară românească și el, ar putea deveni principat sub domnul român al Făgărașului, pe care „boierii români îl cinsteau ca pe un principe,” cum spunea Nicolae Valahul.

În primăvara anului 1530 el se căsătorește cu Ana Nádasdy. Prin aceasta el a pregătit calea de a ajunge singur stăpân al Făgărașului și de drept, precum era de fapt.

În timpul acesta Moise, domnul Munteniei, e alungat din scaun de Vlad al V-lea. Moise la început fusese de partea lui Zapolia și a turcilor. Zădărnîcindu-se însă expediția din 1529 a lui Soliman contra Vienei, el trece de partea lui Ferdinand, ceea ce i-a slăbit puterea lui la Poartă. Boierii, folosind aceasta schimbare a domnului, uneltesc contra lui și alungându-l din scaun, pun în locul lui pe Vlad al V-lea.¹⁾ Moise fuge în Ardeal și cere ajutorul lui Mailat. Acesta gîndindu-se la ajutorul, ce l-ar putea avea dela Moise pentru realizarea planurilor sale, fără a mai aștepta avizul lui Ferdinand, părăsește cu armata sa Sibiul, trece pela Turnu-Roșu în Muntenia și atacă pe Vlad. Vlad, cu ajutor turcesc, îl bate pe Mailat la Viișoara în August 1530, unde Moise e ucis, iar Mailat, căzînd prizonier, e dat în mîna turcilor.²⁾

Prinderea lui Mailat cauză o mare bucurie lui Zapolia, care credea, că acum va pune mîna pe puternica cetate a Făgărașului. Turcii au adus pe Mailat în Ardeal și înaintînd pînă sub zidurile cetății Făgărașului au început atacul contra cetății. Făgărașul însă rezistă vitejește și atunci Turcii și Muntenii arătîndu-l pe Mailat garnizoanei, au provocat-o să predea cetatea regelui Zapolia, dacă voiește să i se elibereze stăpînul. Boerii români din cetate nu au voit să predea cetatea și atunci Turcii,

---

¹⁾ Xenopol, Vol. IV. ed. III pag. 195—196, Majláth B. la pag. 15 și Szádeczki la pag. 17 dau numele de Petru contrariului lui Moise. Probabil îl confundă cu Petru Rareș al Moldovei.

²⁾ Xenopol o. c. pag. 196, Bunea 36, Majláth 15, Szádeczki 17.

neputându-o lua cu lupta, s'au retras în Muntenia, târând cu ei și pe Mailat. Din Muntenia însă cu ajutorul unor credincioși și îndrăzneți Făgărășeni, a izbutit să scape și venind în Ardeal s'a închis în cetatea sa.

Vestea despre prinderea lui Mailat a ajuns și la prietenii săi din Ungaria și din acest prilej Nicolae Românul (Olahus) scrie lui Ioan Zalay, comitele Pojonului, că îi curg lacrămile, când se gândește la bunul lor prietin Ștefan Mailat, care din devotament față de regele său s'a jefit cu toate că ușor i-ar fi fost și lui să rămână în Sibiu, cum au făcut ceialalți prieteni ai săi. ¹⁾

Influența lui Nádasdy.

Cum am arătat mai sus, Mailat încă înainte de aventura nenorocită din Muntenia s'a căsătorit cu Ana, sora lui Toma Nádasdy, cu care era coposesor al cetății și domeniului de Făgăraș. Astfel a ajuns cumnat cu unul dintre cei mai de seamă magnați ai Ungariei.

Totuș cei doi cumnați, prietini vechi și buni, numai la început au fost amândoi în o tabără. Mai târziu, și-au împărțit rolurile: când unul era cu Ferdinand, celalt era cu Zapolia și când unul credea că-i potrivit momentul să treacă în cealaltă tabără, și celalt își potrivea trecerea în partidul advers.²⁾

În acest timp Toma Nádasdy era între partizanii lui Zapolia. Trecerea s'a întâmplat cu prilejul expediției Turcești în Ungaria și Austria din 1529. Nádasdy era comandantul armatei lui Ferdinand, care apăra Buda. În 8 Sept. 1529 s'a predat garnizoana germană din Buda, deși bombardamentul cetății încă nu începuse și zidurile erau puternice, ba în aceiași zi au respins un puternic atac turcesc. Cea mai mare parte a garnizoanei a fost măcelărită, iar majoritatea a populației, temându-se de răzbunarea lui Zapolia, s'a refugiat și cei rămași, cu deosebire cei mai tineri, au fost luați prizonieri și duși în robie turcescă. Comandantul cetății, Toma Nádasdy, încă a căzut prizonier, dar a fost eliberat la intervenția lui Zapolia, promițând că va părăsi pe Ferdinand, și va trece la Zapolia, și

¹⁾ Bunea 37. Majláth B. 17.

²⁾ Acsády o. c. pag. 135.

astfel nu i s'a întâmplat nimic.¹⁾ Prin aceasta Nádasdy, unul dintre cei mai puternici stâlpi ai domniei lui Ferdinand, ajunge pe un timp aderentul și sprijinitorul lui Zapolia, care în Ianuarie 1530, l-a numit vistiernic al său.²⁾

Nádasdy avea o minte ageră, era un bun bărbat de stat și diplomat iscusit. Și-a făcut studiile în Germania și Italia, vorbea mai multe limbi și se adăpase din belșug din izvoarele umanismului. Mailat, cu știință și cultură mai puțină, era însă un soldat îndrăzneț și viteaz, bun strateg și bun organizator. Contemporanii maghiari și sași adeseori făceau aluzie la originea lui românească, pe care o socotiau ca ceva dejositor. Chiar și istoriografii, cari se ocupă cu el, recunoscându-i însușirile strălucite, amintesc și originea lui cu numirea de batjocură „valah“.³⁾ Aceasta era o piedecă pentru Mailat întru ajungerea țintei, pe care și-a propus-o și pentru a ușura această piedecă s'a căsătorit cu sora lui Nádasdy și a trecut la calvinism.

Prietenia celor doi bărbați distinși a strâns-o tot mai mult stăpânirea în ținutul Făgărașului, în care Mailat își avea reședința, iar Nádasdy ținea un castelan și această prietinie și împreună — stăpânire, la cari se adaugă și căsătoria lui Mailat, au dus la o strânsă colaborare și sprijinire reciprocă pentru întreagă viața lor. Nádasdy avea o mare influență asupra cumnatului său, datorită culturii vaste, precum și împrejurării, că prin Nádasdy a putut Mailat să-și creeze și susțină legături cu cei mai de frunte nobili maghiari, ba chiar să ajungă în fruntea lor.⁴⁾

În 1530 Mailat era partizanul lui Ferdinand, în favorul căruia lucra printre Sași și cu deosebire între Sibieni, laolaltă cu comitele Sașilor Marcu Pempflinger.

Duplicitatea lui Mailat.

Influența lui Nádasdy nu era atât de mare încât să anihileze spiritul de inițiativă și acțiune al lui Mailat în scopul de a-și realiza planurile sale de mărire. Activitatea lui Mailat a deș-

1) Acsády o. c. pag. 76.

2) Acsády o. c. pag. 81—82.

3) Acsády la pag. 72 îl numește „elmés oláh“, valah cuminte, ingenios.

4) Acsády, o. c. pag. 135—137.

teptat bănuielei în sufletul lui Zalai. Lui Zalai i se părea, că Mailat e prea nestatornic și prea mult lucrează în interesul lui Ferdinand. Scrie deci lui Nádasdy și îi atrage atenția asupra activității lui Mailat, care părăsind Făgărașul s'a dus la Sibiu, unde a întărit pe Sași în credință față de Ferdinand și i-a organizat militărește contra lui Zapolia. Totodată Zalai își exprimă bănuiala, că Mailat ar vrea să ajungă singur stăpân al Făgărașului, nemai voind să știe, că peste Făgăraș stăpânește laolaltă cu Nádasdy, ba — dupăcum e informat — nici nu mai vrea să îngăduie lui Nádasdy să între în Făgăraș. Despre toate acestea apoi Nádasdy îi scrie lui Mailat în Martie 1530 așa dar înainte de aventura din Muntenia, și îi face imputări, că lucră contra dispozițiilor sale, în favorul lui Ferdinand și contra lui Zapolia.

Mailat răspunde cumnatului său apărându-se, că el nu a lucrat nimic contra dispozițiilor sale, nu s'a deobligat nimănui și cu toate că ar putea lucra contra regelui Ioan, el stă liniștit. El s'a dus la Sibiu chemat de Sibieni. Ar fi voit să plece din Sibiu, dar căpătând friguri nu a putut porni la drum. Protestează contra bănuelii lui Zalai, că el s'ar privi de singur stăpân peste Făgăraș și nu ar voi să îngăduie venirea lui Nádasdy în cetate. Declară, că el a privit Făgărașul ca aparținător lui Nádasdy, ba dacă Ardealul întreg ar fi în mâna lui, el l-ar considera de al lui Nádasdy, căruia îi jură credință și îl roagă să vină la Făgăraș, ca să se convingă personal despre credința sa și să se înțeleagă, ce ar trebui făcut pentru ținerea în bună stare a cetății.¹⁾

Totuși nici după nenorocita aventură din Muntenia nu s'a liniștit. În Maiu 1531 e membru marcant al guvernului din Sibiu, care reprezenta interesele lui Ferdinand. Din guvern făceau parte Gerendi, Horvath, Alexe Bethlen, Apafi și Pemplinger, cu cari în 1 Maiu 1531 a iscălit un acord pentru apărarea Sibiului și au depus jurământ de credință lui Ferdinand. Temperamentul său nu l-a lăsat să stea în nelucrare, ci peste puțin timp a cuprins Prejmerul, pe care l-a înapoiat numai în schimbul unei frumoase sume de bani.²⁾ Tot atunci a făcut o excursie

¹⁾ Majláth B. o. c. pag. 18--19.

²⁾ Szilágyi o. c. I. 251.

în părțile apropiate ale Săcuimii, câștigând mulți aderenți pentru Ferdinand, prin ce și-a mărit și el popularitatea și influența.¹⁾

Aceasta a fost ultima pășire fățișe pentru Ferdinand în această perioadă. Mailat avea motiv să fie nemulțumit cu Ferdinand, care promitea mult, dar împlinia puțin. Ajutorul material armat promis de mult timp Sibiienilor nu mai sosia. Mailat se temea, că fiind Făgărașul și celelalte proprietăți ale sale pe teritoriul, în care Zapolia avea mai mulți aderenți, ușor s'ar fi putut pomeni atacat de Zapolia cu ajutorul Muntenilor, al Moldovenilor și al Turcilor. Insuși cumnatul său îl îndemna să treacă de partea lui Zapolia, iar pentru el, pentru Nádasdy, să gătească terenul pentru a trece din nou la Ferdinand, unde îl atrăgeau interesele, fiindu-i proprietățile în acele părți ale țării, unde erau mai numeroși aderenți lui Ferdinand.

Interesele materiale și familiare ale celor doi cumnați cereau deci ca ei să schimbe rolurile. Pentru aceasta însă ei au făcut toate pregătirile, ca trecerea dintr'o tabără în cealaltă să se facă în mod onorabil fără a li se știrbi prestigiul și autoritatea. Încă în Februarie 1531 Ferdinand dă un nou act de donațiune asupra Făgărașului în favorul celor trei prieteni: Mailat, care era și voevodul său ardelean și comite al Săcuilor, lui Toma Nádasdy, care era încă partizan al lui Zapolia și lui Ioan Zalai, comite de Pojon. Toți trei prietenii primesc în comun stăpânirea Făgărașului ca răsplată pentru merite. Două luni mai târziu dăruiește și Zapolia Făgărașul cu întreg domeniul său, lui Toma Nádasdy, ca răsplată pentru merite. Firește, Nádasdy nici nu se gândea să ia Făgărașul dela cumnatul său, ba i l-a și cedat cu totul, după ce la sfârșitul anului 1531 Mailat — deși nu cu totul pe față și fără rezerve — a trecut pe partea lui Zapolia.²⁾ Dar în acelaș timp întăria și încuraja pe Sibieni în credința față de Ferdinand, ajutând pe Pempflinger la organizarea mai departe a rezistenței Sibiienilor. Cel mai mult timp și-l petrecea în Sibiu, de unde informa despre toate pe cumnatul său, și în acelaș timp ușura drumul unora dela Sibiu la aderenții lui Ioan din Sighișoara.

---

1) Majláth B. 19.

2) Szilágyi o. c. pag. 251 și Szadeczki o. c. pag. 17.

Liga patrioților.

Intr'aceea tot mai mult se măria nemulțumirea față de cei doi regi. Răsboaie între ei, răsboaie cu Turcii, lupte între aderenții celor doi regi, jafuri și focuri în tot cuprinsul Ungariei și Ardealului se țineau lanț dela dezastrul dela Mohacs, iar stăpânirea turcească se întindea mereu. Mai mulți nobili, în fruntea cărora stau Toma Nádasdy, Gheorghe Sulyok, episcopul de Pécs, Pavel Bakits și Ștefan Mailat au pornit o mișcare pentru salvarea patriei. Aceștia cu dela sine putere au chemat statele regnicolare la o adunare la Vesprém pe 9 Maiu 1531. Amândoi regii, alarmați de această mișcare, au oprit adunarea și astfel convocarea nu a dus la nici un rezultat.¹⁾ Dar ideea a început să prindă rădăcini în sufletul multora și se lăția tot mai mult. Cu deosebirea magnații ardeleni au început să socotească pe amândoi regii de primejdioși pentru țară.

În acest timp câmpul de operație al lui Mailat era tot Sibiul, care se săturase de promisiunile goale ale lui Ferdinand și abia mai putea rezista apăsării lui Zapolia. Mailat numai așa a putut ține pe Sibieni în credință față de Ferdinand, că a încheiat la 1 Maiu 1531 acordul amintit mai sus cu episcopul Nic. Gerendi și cu nobilii Gaspar Horvath, Alexe Béthlem și Nic. Apaffy pentru apărarea credinței, a patriei și a Sibiului.²⁾ Astfel de acorduri — confoederatio — între nobilii puternici, erau obicinuite în acest timp și mai cu seamă în Polonia erau la ordinea zilei.

Intr'aceasta însă idea conducătoare a adunării zădărnice dela Veszprém, mântuirea patriei dela ruina totală, preocupa tot mai mult pe Mailat și pe tovarășii săi. În 1 Nov. 1531 se întâlnesc conducătorii în Zákány și hotărăsc convocarea dietei pe primele zile ale lui Ianuarie 1532 la Kenés. La întrunirea din Zákány a luat parte și Nádasdy. Deoarece el avea motive să se teamă pentru situația, în care l-a adus această participare față de Zapolia, pentru a se simți în siguranță, în 4 Nov. 1531 a încheiat în cetatea lui Mailat Berzencze, o alianță ofensivă și defensivă cu partizanii lui Ferdinand; Ștefan Mailat, Valentin

¹⁾ Majláth B. o. c. pag. 21.

²⁾ Majláth B. o. c. pag. 25.

Török, Ioan Zalai, Pavel Bakich, Gh Sulyok, episcopul de Pécs, Ștefan și Gaspar Sulyok, în înțelesul căreia toți aceștia se obligă — pe lângă pierderea averii și a vieții — să nu-l părăsească pe Nádasdy în nici o primejdie, să-și expună pentru el viața și domeniile și să-l apere până la marginea posibilității contra oricui, de orice rang și poziție ar fi.¹⁾

Cu această alianță Mailat l-a apropiat mult pe cumnatul său de partizanii lui Ferdinand, pregătindu-i astfel o trecere onorabilă la Ferdinand.

Aflând Zapolia despre adunările dela Zákány și Berzencze, precum și de planul de a convoca dieta la Kenés și socotind de primejdioasă acțiunea lui Mailat, din cauza căruia nu putea înfrânge nici rezistența Sibienilor, a pășit cu toată energia contra lui. Prin ordinul din 13 Noembrie 1531 confiscă moșia dela Țânțari a lui Mailat, din cauza crimei de nesupunere și de les majestate și dăruiește această moșie Brașovenilor. În motivarea confiscării regele amintește, că Mailat agită în favorul Nemților și ajută pe aceștia contra lui, a regelui încoronat, pricinuindu-i, vai, mult rău prin aceasta.²⁾

Mailat însă nu s'a lăsat intimidat de această hotărâre a lui Zapolia, care i-a mărit autoritatea și popularitatea. El a dezvoltat o întinsă activitate în scopul de a îndupleca pe cât mai mulți să ia parte la dieta dela Kenés. Adunarea aceasta n'a mai putut fi împiedecată nici de Ferdinand, nici de Zapolia. Acesta a oprit pe Nádasdy să ia parte la adunare, sub amenințarea de a pierde grația regală. Asemenea a făcut și Ferdinand față de aderenții săi. Zădarnic! Staturile regnicolare s'au adunat într'un număr foarte mare la Kenés în 1 Ian. 1532 și atât pentru numărul mare, cât și pentru hotărârea adusă, meritul principal îl are Mailat. Hotărârea e de cea mai mare importanță: „Cei prezenți pe acela dintre principi, cari își dispută coroana, îl vom recunoaște de rege, care va fi mai în stare de a apăra patria, și în acest scop vom trimite delegați atât la Ferdinand, cât și la Ioan, dar ca răspuns așteptăm fapte, nu vorbe frumoase, altcum suntem mai gata să ne supunem Turcului“.³⁾

¹⁾ Majláth B. o. c. pag. 25.

²⁾ Majláth B. o. c. pag. 26.

³⁾ Majláth B. o. c. pag. 27.

Cu hotărîrea aceasta avea Mailat să-și legitimizeze acțiunea de mai târziu.

Bunii patrioți voiau unirea țării, chiar și sub Turci. Li se părea, că soarta Munteniei și a Moldovei e mai bună decât a țării lor. Staturile adunate în Martie 1533 au spus lui Ferdinand: „Cele mai multe comitate sunt într'o stare de proprietate atât de tulbure și de amestecată, încât dispută în continuu, că oare aparțin M. Tale, sau protivnicului, Și nu se poate aplica nici legea, pentru că celce vede că pierde cauza trece la contrar“.¹⁾ Era o stare apăsătoare, sufocătoare, din care Mailat și tovarășii săi voiau să mântuiască țara, iar când Mailat a văzut, că Ungaria nu poate fi salvată, a încercat opera de mântuire pentru Ardealul neamului său.

Războaiele și luptele interne, jafurile, arderile și uciderile au provocat o mare sărăcie și o mare neîncredere: „Sărăcia au însoțit-o tot felul de năcazuri morale: neîncrederea generală, bănuiala și suspiciunea. Nime nu se mai încredea în tovarășul său, ci interpreta greșit orice pas și bănuia și pe cei mai încercați. Pe cel care din Buda s'a retras la moșia sa, l-au bănuit, că a trecut pe partea lui Ferdinand. Vistiernicul lui Zapolia, T. Nádasy, a plecat cu armata contra lui Serédy, căpitanul partidului lui Ferdinand. Imediat l-au bănuit, că a trecut pe partea lui Ferdinand cu vistieria țării, care însă era goală. Dealtă parte partizanii lui Ferdinand, cu deosebire Valentin Török, s'au aventurat până la Buda, prădând fără cruțare moșiile contrarilor. Zapolia a cerut ajutor dela pașa din Simendria. Acesta a și venit cu 25.000 soldați și s'a legat cu jurământ, că nu va prăda pământul ungar, ci va pustii Austria și Moravia. Ioan i-a dat și călăuză, care să-l conducă într'acolo. Pe drum însă pașa s'a răzgândit și a găsit, că-i mai comod să pustiască pământul ungar, care era neapărat, decât să-și încerce norocul în Austria. A pustii dar părțile acelea ale țării, cari până atunci au fost cruțate și după șapte zile s'a întors cu de trei ori atâția robi, câți oameni a avut în oastea sa. S'a scuzat, că n'a pustiiit domeniile lui Zapolia, ci ale contrarilor săi. N'a voit totuș să elibereze nici un rob... între cari nu era nici un Neamț.“²⁾

¹⁾ Szilágyi o. c. I. 253.

²⁾ Acsády o. c. pag. 82—83.

Intre astfel de împrejurări înfiinșarea ligii patrioșilor apare deplin îndreptățită, cu toată nemulțămirea celor doi regi, nepu-tincioși a mântui țara, pe care fiecare o reclamă contra celuilalt.

Schimb de roluri.

Din cele de până aici se vede, că situația celor doi cum-nași era destul de delicată. Duplicitatea lui Mailat, înclinarea tot mai mult spre Ferdinand a lui Nádasdy, trebuiau să ducă în curând la o clarificare.

Clarificarea trebuia grăbită și din cauza căsătoriei proiectată între Nádasdy și Orșica de Kanizsa. Stingându-se ramura bărbătească a puternicei familii de Kanizsa, la stăruința lui Mailat regele Ferdinand, pe teritoriul căruia se aflau moșiile acestei familii, a încuviințat, ca toate averile familiei de Kanizsa să treacă la Orșica, logodnica lui Nádasdy. În decretul dat de Ferdinand se spune, că el nu constrânge pe Nádasdy să meargă în războiul contra lui Ioan, ci numai să fie de față la expedițiile M. Sale, dar oridecâteori regele Ioan ar avea cu sine ajutor turcesc, Nádasdy e dator, fără nici o scuză, să facă ce va dispune Ferdinand¹⁾). Dupăcum se vede, decretul a fost astfel ticluit încât din el să nu apară, că Nádasdy părăsește pe Zapolia, dar nici să nu poată cere Zapolia lui Nádasdy să între în războiul contra lui Ferdinand, ba în cazul că Zapolia poartă războiul cu ajutorul Turcilor — și acesta era în realitate cazul — Nádasdy să stea la dispoziția lui Ferdinand.

Intervenția lui Mailat la Ferdinand în favorul lui Nádasdy, a făcut pe acesta să abzică definitiv de dreptul la jumătatea Făgărașului în favorul surorii sale Ana, soția lui Mailat. Astfel Mailat își ajunge și de drept primul scop, pe care l-a urmărit, ajungând singur stăpân pe frumosul domeniu al Făgărașului și pe cea mai întărită cetate a Ardealului.

Serviciile reciproce ale celor doi cumnași duc la schimbarea rolurilor. Nádasdy cu ajutorul lui Mailat, se apropie de Ferdinand, pe teritoriul căruia erau moșiile logodnicei sale, și înlesnește lui Mailat să se apropie de Zapolia, pe teritoriul căruia erau proprietățile sale și ale soției sale.

---

¹⁾ Majláth B. o. c. pag. 29.

În timpul din lunie 1532 până în Septemvrie, Mailat petrece în Berzencze, de unde conduce operațiile de apărare ale domeniilor lui Nádasdy din Ardeal și Slavonia, atăcate de baronul Slunyi. La această apărare era dator atât el, cât și ceilalți tovarăși, în înțelesul alianței ofensive și defensive, încheiate în Berzencze la 4 Noemvrie 1531.

Între timp cei doi cumnați pregăteau trecerea definitivă dintr'un partid în altul. Ei voiau ca această trecere să se facă, fără a le știrbi cât de puțin onoarea și autoritatea și în tabăra, în care trec să se bucure de toate avantajele și drepturile, pe cari le-au avut în tabăra părăsită. Mulțămită legăturilor întinse ale lui Mailat, și simfului politic al lui Nádasdy, le-a succes pe deplin această operație anevoiasă și gingașe. Prestigiul, de care se bucurau cei doi cumnați se vede din faptul, că la o întrunire a magnaților ținută în Viena la 1533 Mailat a fost pus la dreapta regelui Ferdinand, iar în fruntea delegației, care avea să pertracteze cu Ferdinand condițiile de pace, Zapolia a numit pe Nádasdy.

Anii 1533 și 1534 i-au folosit cei doi cumnați la întărirea lor personală și la o înțeleaptă schimbare a rolurilor, pe care a grăbit-o uciderea lui Aloiziu Gritti.

Aloiziu Gritti.

În timpul sultanului Soliman II și al marelui vizir Ibrahim-pașa a ajuns la mare influență, în Constantinopol Aloiziu Gritti. Acesta a fost fiul natural al lui Andreas Gritti, fost ambasador al republicii venețiene și mai târziu doge al Veneției. Prin talentele sale strălucite și prin întinsele cunoștințe în afacerile europene, Aloiziu Gritti ac ăstigmat prietinia marelui vizir Ibrahim și prin el grația Sultanului, așa că ajunsese atot puternic la Poarta otomană. Era agentul neoficial al republicii venețiene, altfel era negustor. Dela începutul activității sale s'a străduit să câștige nu numai bani, ci și legături în cercurile înalte, cece i-a și succes. Locuia într'un palat strălucit, avea parcuri minunate și era foarte cheltuitor. Bărbat de statură înaltă, foarte frumos, afabil, prevenitor, dar fără simț moral, fără scrupul, era condus numai de pofta de avere, pofta de mărire și stăpânire. Sultanul, de care tremura Europa și mare parte a Aziei, adesea petrecea

cu marele vizir în palatul lui Gritti, unde mâncările și beuturile cele mai alese și femeile și sclavele cele mai frumoase desfătau pe puternicul sultan și pe marele său vizir. În acest mod Gritti a ajuns un factor important la Poarta otomană și afacerile cele mai însemnate se isprăviau cum voia el. Intreagă Europa cunoștea influența orgoliosului italian și de aceea la mijlocirea lui recurgeau domnitorii și ambasadorii lor.¹⁾

Când regele Ioan Zapolia s'a convins, că el nu se poate susține fără ajutor turcesc, s'a hotărît să trimită la Constantinopol pe Irimie Lasky, descendentul unei vechi și bogate familii poloneze, bărbat cu minte ageră și simț politic, cunoscător de limbi și priceput în afacerile militare și de stat. Acesta a studiat în Italia și de tânăr a dat dovadă de calitățile sale distinse. Regele Poloniei Sigismund, de mai multe ori l-a trimis ca ambasador la Curtea Regală franceză. Purtarea fină, pășirea distinsă, traiul strălucit i-au câștigat o mulțime de prietini în pătura conducătoare a Europei. Dealtăparte cheltuelile nebunești, caracterul nestatornic, temperamentul sangvin l-au împins din o aventură în alta. Fără îndoială, a fost un talent distins, dar lipsit și el de fond moral. Nestatornicia l-a făcut vânător de noroc și de aventuri. Regele Zapolia l-a cunoscut la Curtea poloneză și l-a luat în serviciul său. În acel timp nu numai soldații treceau dintr'o țară în alta ca acolo să lupte pentru soldă, în nădejdea unor câștiguri mari, ei făceau asta și oameni de știință și diplomați și scriitori, cari — fără considerare la patria și familia lor — își puneau talentele și puterea de muncă în serviciul, aceluia, care promitea și da mai mult. Astfel de oameni n'au putut fi stegarii unei mari politici naționale, dar mulți își meritau plata cu serviciile aduse. Astfel de om a fost și Lasky, care prin talentul său întrecea pe mulți din contemporanii săi cei mai străluciți, dar în privința cinstei și a caracterului a rămas un aventurier.

Întrât în serviciul lui Ioan a lucrat cu multă însufleșire în favorul lui, dar mai târziu, fără remușcări de conștiință, a trecut la Ferdinand. Astfel de schimbări la față erau dese în Europa și nu provocau surprize, singur numai Turcii considerau — în

---

¹⁾ Xenopol IV. 237 și Acsády 68.

acel timp — de necinstite astfel de treceri. Fapt e, că regele Ioan a avut mult folos de pe urma lui Lasky.

Lasky a lucrat în interesul lui Zapolia la Constantinopol în anii 1527 și 1528. A ajuns în capitala Turciei la 22 Dec. 1527 și a luat contact cu Gritti. Astfel doi mari și inteligenți aventurieri aveau să decidă asupra sorții Ardealului și Ungariei.

Cu ajutorul lui Gritti a ajuns Lasky înaintea sultanului și a marelui vizir. Gritti a influențat, ca propunerile regelui Ioan, făcute prin Lasky, să fie primite de Soliman. Sultanul a declarat, că cedează Ungaria lui Ioan, pe care socotindu-l de prietin statornic și necondiționat, îl va ajuta contra lui Ferdinand, fără a pretinde vreun tribut.¹⁾

Cu prilejul expediției turcești în Ungaria — 1529 — Gritti încă l-a însoțit pe sultan, dar — după dorința Veneției — numai până la Buda, nu și la Viena. Încă înainte de plecarea sultanului din Ungaria, Zapolia a numit pe Gritti de vistiernic și de arhiepiscop de Eger (Agria), crezând, că Gritti, care se bucura de un bun renume ca om energic și financiar espert, îi va putea aduce în rând finanțele zdruncinate. Gritti însă, în lipsă de izvoară de venit, nu a putut restabili finanțele și astfel regele Ioan Zapolia, văzând și nemulțămirea cauzată prin această numire, în Ianuarie 1530 l-a trimis în misiune la Constantinopol, unde altfel îl atrăgeau și interesele lui, fiind neguțător și arândaș al dărilor statului și unde își putea deprinde influința-i covârșitoare.²⁾ În locul lui Gritti, Zapolia a numit de vistiernic pe Nádasdy, dupăcum am arătat mai sus.

Misiunea lui Gritti.

Gritti în 1532 a fost încredințat de sultan, ca să reguleze granița Moldovei dinspre Polonia.

Nu și-a putut împlini însă misiunea, pentrucă dupăce înaintase în Moldova cale de două zile, i s'a spus, să nu se ducă mai departe, deoarece domnul Petru Rareș i-a întins o cursă, voinde să-l piardă. El părăsi misiunea dată de sultan și trecu în Ardeal, unde dieta dela Ocna Sibiului i-a dat titlul de

¹⁾ Xenopol IV. 237 și Acsády 68—69.

²⁾ Acsády pag. 81.

locotenent-general al regelui ungar.¹⁾ Intors în Constantinopol el se plânse contra lui Rareș, deșteptând în sultan o stașnică mânie contra domnului Moldovei. Rareș avea motiv să se poarte astfel, fiindcă înțeluse că turcii au de gând să pună pe tronul Moldovei pe Gritti, sau pe unul din fiii săi.

Sultanul în toamna anului 1533 a început războiul cu Perzia, un război lung și greu. Operațiile le conducea Soliman în persoană. Pentru a nu avea neplăceri în Europa, sultanul în 1533 a încheiat pace cu Ferdinand. În înțelesul acestei păci Ungaria avea să fie împărțită între Ferdinand și Ioan și cu împărțirea aceasta a fost încredințat Gritti ca reprezentant și comisar al sultanului. Gritti de mai înainte a fost numit de Ioan de guvernator al Ardealului și căpitan suprem al țării.²⁾

Gritti a plecat din Constantinopol în 18 Iulie 1534. Încă înainte de venirea lui au venit știri despre planurile lui. Se vorbea că el ar vrea să ajungă rege al Ungariei și pe cei doi fii ai săi, să-i facă domni în Moldova și Muntenia. Știrile acestea erau întărite și de alaiul și de puterea armată, cu care venia. La Târgoviște îi ies înainte solii lui Radu Paisie, domnul Munteniei și ai lui Petru Rareș, domnul Moldovei și îi aduc daruri.

Intru întâmpinarea lui și-au trimis reprezentanți amândoi regii Ungariei. Ioan a trimis pe Urban Battyányi, Ioan Doczi și Gașpar Perusich, — Ferdinand a trimis pe Gothard Kun și pe Ștefan Mailat, care avea și încredințarea să invite pe Gritti, ca să-l cerceteze pe Ferdinand. În 1 Aug. Gritti, pe care îl însoțiau cei doi fii: Antoniu de 18 ani, episcop de Eger (Agria)³⁾ și băețelul Petru își așază tabăra la Râșnov, iar în 7 Aug. a intrat în Brașov, după un scurt atac dat de urmata turcească, ce avea la dispoziția sa, unde și-a început activitatea prin impunerea de mari dări asupra orașului.

El a dat ordin să se prezinte toți magnații înaintea sa. Nu s'a prezentat Emeric Czibák, episcop de Oradea și vicevoevod al Ardealului, unul din stâlpii domniei lui Zapolia. Czibák și-a așezat mica sa tabără de 200 de călăreți la Felmer (aproape de

¹⁾ Xenopol IV. 238.

²⁾ Szilágyi I. 254.

³⁾ În acel timp se făceau mari abuzuri la conferirea beneficiilor episcopesci, ceea ce a contribuit mult la isbucnirea și lăfșirea Reformațiunii.

Făgăraș), și fiind făcut atent, că Gritti îi pregătește pierirea, fiindcă vede în el o piedecă în împlinirea planurilor sale se pregătia de apărare. Gritti — la îndemnul lui Ioan Doczi — a dat ordin să fie prins Czibák și cu executarea ordinului a fost încredințat Urban Batthányi, care în noaptea de 12 Aug. a atăcat tabăra dela Felmer și pătrunzând cu locotenentul său Ștefan Ghiczy, în cortul lui Czibák, l-au provocat să-i urmeze la guvernator. Czibák, știind ce-l așteaptă, s'a opus cu îndârjire, dar a fost biruit și Ghiczy i-a tăiat capul, pe care ducându-l lui Doczi, acesta în dimineața zilei de 13 August l-a aruncat la picioarele lui Gritti, în prezența lui Gothard Kun și a lui Ștefan Mailat. Băgând de seamă Gritti, că aceștia au rămas dureros surprinși de acest înfiorător spectacol, a spus că el nu a voit omorul, ci a dat numai ordin să i-l aducă pe Czibák și a dispus, să se facă o înmormântare cinstită capului nenorocitului episcop.

Omorârea lui Czibák a făcut pe toți să vadă limpede planurile lui Gritti. În noaptea următoare Mailat și ceilalți magnați au părăsit tabăra lui Gritti, hotărâți să înceapă lupta contra crudului aventurier.

Uciderea lui Gritti.

Gritti a doua zi a plecat și a luat drumul spre cetatea întărită a Mediașului, unde credea, că se va putea apăra, până îi va veni ajutor dela Zapolia și având nădejde, că va fi ajutat și de armata munteană și moldoveană, ce se afla în Ardeal. Petru Rareș la venirea lui Gritti a trimis în Ardeal o armată sub conducerea logofătului Toader, care acum era la câțiva kilometri de Mediaș.

Intr'aceasta Nicolae Patócsi, nepotul lui Czibák, la îndemnul lui Mailat, poartă în largul Ardealului sabia însângerată, chemând pe toți la luptă contra tiranului. Chemarea a avut efect, nu numai pentru a răsbuna pe Czibák, pe care toată lumea îl respecta, ci și pentru a pune capăt jafurilor, pe cari le comitea armata lui Gritti în drumul său. În timp de 10 zile s'a adunat o armată de 15000 de luptători. În fruntea mișcării era Ștefan Mailat, insuflând curaj și încredere pretutindenea, ținând în dreapta sabia și în stânga buciumul de răsboiu. N'a trecut mult și armata, compusă din Români, Unguri, Săcui și Sași s'a ridicat

la 40000. Intr'o consfătuire a celor mai de seamă magnați, veniți cu trupe numeroase, Mailat, domnul Făgărașului, a fost proclamat de comandant.

Mailat a pornit armata contra Mediașului, în care s'a închis Gritti, care a scris după ajutor regelui Ioan, pașalelor dela Simendria și Buda și lui Rareș. Logofătul Toader avea ordin dela Rareș, să se prefacă, că e pe partea lui Gritti, dar să sprijinească pe Ardeleni. O nouă armată de 6000 de Moldoveni, sub comanda vornicului Hurul a fost pornită spre Mediaș, cu ordinul să sprijinească pe Ardeleni, pentrucă și Rareș știa de planul lui Gritti de a pune mâna pe Moldova pentru unul din fiii săi.

Ardelenii lui Mailat au pornit atacul în 28 Sept. 1534, încurajați și de regele Ioan, care a scris lui Mailat și lui Kun, că Gritti trebuie să moară. Când s'a văzut părăsit de toți și trădat și de Sașii din Cetatea Mediașului, văzând, că nu se mai poate susține, Gritti a făcut apel la Moldoveni. Aceștia i-au scris că poate veni le ei, fără primejdie, cu oricine va voi. El s'a predat cu cei doi copii Moldovenilor, cari l-au dat în mâna lui Mailat. Doczi încă a căzut prins. Atât Gritti, cât și Doczi au fost decapitați, iar cei doi fii ai lui Gritti au rămas în mâna Moldovenilor, cărora Ardelenii le-au dat și capul lui Gritti, ca să fie dus lui Rareș. Rareș a trimis pe lumea cealaltă și pe cei doi fii ai lui Gritti: pe unul în necându-l, pe celalalt decapitându-l.¹⁾

Prin pășirea atât de energică, care a dus la pierderea lui Gritti, Mailat a devenit cea mai populară figură a Ardealului. Acum a fost prilejul potrivit, ca cei doi cumnați să schimbe definitiv rolurile. Nádasz, conform legăturilor încheiate mai înainte, trece fățiș pe partea lui Ferdinand, Mailat trece la Zapolia, care în dieta ținută în Turda la 28 Oct. 1534 îl numește pe Mailat, — la dorința insistentă a statelor ardelenene — de voevod al Ardealului, cu toate că Zapolia nu se încredea deplin în schimbăciosul, dar popularul român. Prin numirea de voevod și din partea lui Zapolia, influența lui Mailat în Ardeal a crescut foarte mult.

Tot din acest timp se începe înrâurirea călugărului Gheorghe Martinuzzi — Fratele Gheorghe, Frater Georgius, pe scurt Fratele — asupra lui Zapolia.

¹⁾ Szilágyi I. 225—258, Xenopol IV. 239—240, I. Ursu: Petru Rareș 35—36, Majláth B. 39—48, Acsády 108.

Fratele Gheorghe.

Gheorghe Utjesenovici, după numele mamei Martinuzzi, sau cum se numia el și cum îl cunosc contemporanii Fratele Gheorghe, a fost unul din cei mai puternici stâlpi ai lui Zapolia. Urmaș al unei familii nobile sărace din Croația, crescut între Unguri, și-a căutat de tânăr liniștea în mănăstire, îmbrăcând haina albă a călugărilor Paulini. În mănăstire s'a dedicat cu totul învățaturii și nu peste mult s'a ridicat la o mare autoritate cu mintea, cu știința și cu energia lui, ajungând egumen al mănăstirii de Sajólad. Când Zapolia fugia de dinaintea armatei lui Ferdinand, a chemat la sine în Borsod pe Fratele Gheorghe, pe care îl cunoștea de mai înainte și de atunci s'a legat între ei prietenia cea intimă și durabilă, care i-a unit pentru întreagă viața și a pregătit intrarea Fratelui în istorie. Fratele Gheorghe a însoțit pe rege în Polonia, unde prin talentul său oratoric a deșteptat vii simpatii pentru Zapolia și a făcut pe foarte mulți Polonezi să între în armata lui Zapolia. Regelui Poloniei Sigismund i s'a raportat, că Fratele e în stare să miște nu numai oamenii, ci și pietrele. Pe Sigismund nu l-a putut mișca să pășască în ajutorul lui Ioan, dar nu a împiedecat înrolarea Polonezilor în armata lui Ioan. De aci încolo Fratele a rămas sfetnicul intim al lui Zapolia. După omorârea lui Czibák, Fratele Gheorghe ajunge episcop de Oradea și vistiernic al lui Zapolia, iar influența lui în afacerile țării e decisivă.¹⁾

Episcopul de Lund, Ioan Wese, îndatăce a luat contact cu curtea lui Zapolia, a observat că aici fără călugăr nu se poate feri, iar Mateiu Held, un însemnat bărbat din anturajul lui Ferdinand, a spus că Martinuzzi e regele regelui său.²⁾

Între cei doi bărbați mari, între viteazul și popularul voevod Mailat și între învățatul și influentul călugăr încă de mai înainte era o ură personală aprinsă, care de aci încolo, fiind în același partid, avea să dea naștere la multe ciocniri. Fratele a sfătuit pe Zapolia să nu numească pe Mailat de Voevod. Călugărul cunoștea energia și statornicia, ce o depunea Mailat în îndeplinirea planurilor sale, cunoștea mintea ageră, talentul militar și curajul

¹⁾ Acsády o. c. 55—56 și 109; Majláth B. p. 49.

²⁾ Acsády o. c. 153.

viteazului stăpân al Făgăraşului şi acestea îl făceau să vadă în Mailat un rival vrednic de temut. Avea şi motive personale şi motive de stat să se opună numirii de voevod a lui Mailat. Mailat şi altcum era cel mai de frunte şi mai popular om al Ardealului şi uşor ar fi putut răpi în favorul său toată puterea şi ar fi putut nimici influenţa Fratelui. Motivele de stat erau, că Mailat, fiind până acum omul lui Ferdinand, în secret ar putea lucra şi de aci încolo în favorul lui Ferdinand, prin ce ar înstrăina Ardealul dela Zapolia. Toate acestea le puneă Călugărul înaintea lui Zapolia, îndemnându-l să nu numească pe Mailat de Voevod. Zapolia, deşi aprecia motivele Călugărului, nu-i putea da ascultare, deoarece popularitatea lui Mailat era atât de mare şi dorinţa Ardelenilor de a-l avea de voevod unanimă, încât Zapolia nu îndrăznea să refuze împlinirea ei. Pe lângă aceea, din cauza uciderii lui Gritti, pe care el n'a împiedecat-o, Zapolia se temea, că va atrage asupra sa urgia sultanului şi pentru acest caz prietinia lui Mailat îi era foarte preţioasă. Acestea l-au îndemnat să dea ascultare dorinţei unanime a statelor ardelenice şi în dieta dela Turda, convocată pe ziua de 28 Oct. 1534, numeşte de voevod al Ardealului pe Ştefan Mailat, domnul Făgăraşului, locţiitorul de până acum al lui Ferdinand.¹⁾

(Va urma).

---

¹⁾ Majláth B. 49—50.

O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif

— Contribuție biografică —

De G. Maxim-Burdujanu

(Urmare)

Sibiu 1889—91.

Povestea cu precocile debut literar al lui Șt. O. Iosif nu e numai un salt prea mare al imaginației, ci corespunde unei mărturisiri demne de crezut, cel puțin în cadrul unei amintiri ce vine doar din partea fratelui poetului, la care se alătură — ca dată și sens — următoarea a d-lui C. Lacea. „Până nu am prins de veste că Ștefănică al nostru scria versuri, nu vedeă nici un camarad nimic extraordinar în el. Când i-am citit primele versuri, nu mai știu. Atâta știu că în clasa a patra (Știi Constantin și Elena 1889) m'a felicitat de ziua mea în versuri, cari însă s'au pierdut în cursul războiului“. (I. c., 30).

Că prea de timpuriu pus ne-ar părea debutul lui Șt. O. Iosif, când ne gândim că e vorba de anul 1888: „El începuse să scrie poezii de la vârsta de 13 ani“, chiar îndrăsneț i se păru lui Iosif Vulcan, care — zice D-ra A. Iosif — îi refuzase poetului publicarea primelor versuri în revista „Familia“ pe motivul critico-literar „că vrea să întreacă pe Eminescu, care a început să scrie la 18 ani“.

Această gelozie rămâne în picioare pentru „nașul literar al lui Eminescu, chiar de-am înainta debutul eminescian schimbând pe „18 ani“ cu 16, ca cel cunoscut de biografi.¹⁾

Totuși prea tânărul poet nu se mâhni de refuzul lui I. Vulcan, ci, din contră — mărturisește aceeași soră a poetului — „Ștefan a făcut mare haz de această scrisoare — că doar de vre-o patru ani se învrednicise Șt. O. Iosif cu porecla de „poetul“ botezat de colegii lui: „la vârsta de 10 ani, făcea rime și-i ziceam poetul“ povestea Ion Scurtu cândva familiei Iosif. Că

¹⁾ Doar în Ian. 1866, iscăbind: „M. Eminovici, privatist“ publica: „La moartea lui Arune Pumnul“, printre celelalte „Lăcrămioarele învățăceilor gimnaziași de'n Cernăuți, la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul, repausat într'a 12/24 Ianuarius 1866“.

„poetul“ făcea rime, nu-i de mirare pentru cel căruia mai târziu avea să-i curgă versul cum alunecă izvorăşul din tănuita inimă a muntelui, pentru noi, debutul său literar, rămâne deocamdată la poezia trimisă lui Iosif Vulcan: „Când era la Sibiu — deci prin 1889 sau 1890 — ştiu c'a trimis o poezie la revista „Familia“, ne informează sora poetului.

În această privinţă avem chiar unele atestări: că ar fi publicat pentru prima oară prin revistele şi ziarele din Ardeal,¹⁾ ba chiar fratele poetului ne serveşte o informaţie la fel.²⁾ Această svâcnire a versului e în legătură şi cu activitatea extra-şcolară a elevului Şt. O. Iosif, din clasa V-a a liceului unguresc din Sibiu, după cum ne informează sora poetului: „Se uneşte cu mai mulţi elevi români din liceu şi formează pe ascuns o Societate de lectură, unde citesc autori români din ţară; poetul de predilecţie Eminescu“. Cu acestea putem încheia capitolul „primelor versuri“, adăogând şi anticipaţia: vor fi fost de sigur eminesciane.

Dacă regretăm, împreună cu d. C. Lacea, pierderea poeziei dedicată acestuia în 1889, precum şi toate acele scrisori trimise de Iosif din Sibiu, ne mângăiem cu singura rămasă, care pe lângă multe ştiri bune şi rele despre profesorii timpului, închide preţioasa mărturisire a poetului care întregeşte şi întăreşte anticipările noastre: „Am o locuinţă frumoasă, la marginea ostică a Sibiului (Kürschnergasse No. 28); în toată ziua văd răsărind soarele. Adeseori privesc perdut spre munţii Făgăraşului, atunci aş vrea să pătrund prin aceşti pereţi vineţi şi ochiul meu să-şi arunce privirea rătăcitoare spre partea, în care e aşezat Braşovul. Nu mai pot să uit Tâmpa; nu mai pot să uit acele zile fericite, când *culcat* pe foile uscate în umbra stufoşilor fagi dam frâu liber gândirei şi ascultam *sângur* mierla, cum cântă.

Dar şi aici mi-am aflat un loc, unde pot să rechem liniştea dulce şi să alung grijile şi necazurile. Am un izvor, a cărui apă privind-o cum să împlăteşte în mici vălurele, îmi vine în minte poezia lui Sihlean:

---

¹⁾ „Luceafărul“ 1919, 366,

²⁾ Din partea fratelui poetului avem informaţiile: „primele poezii se pare că au fost trimise la „Familia“ lui Iosif Vulcan din Oradia Mare — „Făt Frumos“ 1926, 144.

Vezi tu râul călător
Cum în valuri tulburate
Să asvârle?...
Râu-i viața sbuciumată
etc. etc..

Mă întrebi ce-mi place mai mult Brașovul sau Sibiu? Ador poziția încântătoare a Brașovului, că în valea lui m'am născut ș'am crescut, dar în privința caselor și zidurilor Sibiuul îl întrece.

Acum la revedere în scris. S. Iosif. (datată Sibiu 19 st. n. 1889, loc citat 37).

Trecând la activitatea școlară a poetului precizăm: clasa a V-a o face în cursul anului școlar 1889/90, urmând să se înscrie în clasa a VI-a pentru anul următor 1890/91. De se va fi întâmplat această înscriere, nu știm, ceea ce-i însă sigur, este pierderea unui an de școală în schimbul unui an de grea încercare pentru sănătatea lui Șt. O. Iosif: „clasa VI-a n'a mai urmat-o la Sibiu pierzând un an din cauza unei boli grele de stomac“.

București: 1891—1895.

„Tot ochii aștia, amândoi,
Așa frumoși, așa senini
Să mi-i aduci tu înapoi
Să nu-i uiți dragă prin streini.

Iată a treia etapă școlară și tot odată popasul definitiv al celui ce nu putea să rămână altul decât tot „pribeagul“.

Venirea lui Șt. O. Iosif la București este aidoma căderii străbunicului „Iosif Omu“ în Ardeal; însă, pe când pribeagul macedonean de atunci „căzuse în mijlocul sărăciei singuratice“ a unor Români ardeleni, cari tot „îl întâmpinară cu un strigăt de bucurie“, strănepotul poet se trezi strein în Bucureștii tulburi și grăbiți, fără să-și mai fi găsit un „Om“. Și „inadaptabilul“ biografiilor, va fi rătăcit mult prin forfoteala aceea de oameni, până ochii unui frate din Ardeal să-l fi zărit, cum numai oamenii creșcuți în același mediu se pot vedea întreolaltă: „un rătăcit care se aruncă în valurile tulburi ale unui oraș mare cu o carte în mână.

Și nu e un basm : așa s'a pomenit Iosif în București“.

Și dacă „basmul„ D-lui Zaharia Bârsan, nu-i plâzduit, ci-i aveau întâmplat, ne-o spune însuși faptul că streinul, rătăcind din loc în loc, a ajuns și el „prin cine știe ce minune“, să-și asigure un cuib, nici acesta însă de lungă durată : „dela o vreme ș'a luat o odăiță într'un fund de curte din strada Știrbei-Vodă la o bătrână. Și s'a culcat acolo o noapte, două, trei,... iar a patra zi dimineața, când era să iasă, bătrâna i-a eșit în prag și l-a întrebat fără nici un gând rău : „Dar Domnul nu-și aduce bagajul“? Copilul, cu sufletul strâns, și-a strâns cartea subsuoară și-a plecat... și nu s'a mai întors acolo niciodată“.1) Și că înduioșătoarea reeditare a povestii lui Iosif Omu de altă dată pentru poetul căzut în haosul Bucureștilor e realitatea îmbinată poetic de D-l Zaharia Bârsan, ne-o dovedesc faptele ce urmează : dela Sibiu familia Iosif a trecut munții îndreptându-se spre Turnu-Măgurele. Numai elevul Șt. O. Iosif trebui să-și lase părinții și să-și măie pașii spre capitala țării. Am putea fixa toamna 1891 ca dată a înscrierii poetului la pensionul Codrescu (?) : „ca să-și prepare echivalența de clasa V-a“. Cu toate aceste știri, — mai puțin precise la fratele poetului2) — timpul prins între Septembrie 1891 și Sept. 1893, este cel mai puțin cunoscut și totuși cel mai prețios : acum prind să-i răsară lui Șt. O. Iosif în suflet icoanele „de'nainte vremuri“ care azi fac singurul talisman al „pribeagului“ ce, privind cum :

„..... la micuța casă
Fereastra licăre'n lumină.
Vezi fețe vesele la masă:
Ei povestesc glumind și 'nchină“

se resemnează :

„Tu singur te strecori prin ceață,
Și-arunci privirea cu sfială :
Te-apucă dor de altă viață,
De liniște patriarhală“.....3)

1) „Flacăra“, 1912—13, 2. 338.

2) „Făt Frumos“i 1926, 144.

3) „Patriarhale“ 1901, 54.

Nu știu ce se va fi întâmplat cu „echivalența clasei a V-a“, dar la pensionul Codrescu n'a rămas Șt. O. Iosif decât anul școlar 1891/92, căci „după un an e înscris la Liceul Lazăr“, adică e vorba de anul școlar 1892/93.¹⁾

Acești doi ani rămân anii pribegiei de mare rost pentru poet. Plecând de acasă, știa bine ce-i dăduse de grijă mama lui:

„Tu ești mai mare, mai deștept,
Când oi muri pe tine-i las...“

Și'n pribegia lui se strădui mult poetul să nu înșele nădejdea mamei; dar și mai mult caută să se învrednicească de talentul ce tot dânsa i-l recunoștea la despărțire:

„Să-mi scrii mereu, cât vei putea,
Că doar tu știi să scrii frumos“...

Și dacă de prima grijă, cea școlară, nu se prea învrednici cu roade, pentru cea de a doua, poezia, îi destină întregul timp necesar „echivalenței“. Ne lipsește, în momentul de față, puțința de a aprecia scrisul poetului, sau mai bine zis versul acestui răstimp 1891/92, căci de fost au fost, credem, multe versuri, pentru desgroparea cărora, un biograf, D-l Dragnea, nu se bucura: „volumele mici (?) — e vorba între altele de volumul „Cântece“, ediția Flacăra 1892 — anterioare nu trebuesc desgropate, căci ar fi o profanare, deoarece însuși Iosif le elimină din volumul 1893—1908“. ²⁾

Că Șt. O. Iosif își cântăria mult versurile ce doreau un loc în volum, e un adevăr ce-l voi arăta pe larg mai la vale; dar conștiinciozitatea poetului nu poate astâmpăra indiscreția biografului și, de aceea, vom dori desgroparea „Cântecelor“ 1892, cari, deși vor cuprinde probabil dibuirile „poetului de la încă vârsta de 10 ani“, nu pot constitui o profanare față de acela care singur se desvinovăția codrului, unicul vinovat de năvala versurilor:

---

¹⁾ Adăugăm informația pentru încercarea lui Ștefan Iosif, tatăl, impovărat de familie grea, de a băga pe Șt. O. Iosif „la Școala Normală de profesori (?)“, încercare nereușită, deoarece „Șt. O. Iosif s'a opus“ — ne informează d-na A. Iosif (l. c.)

²⁾ D-l Dragnea analizează poeziile lui Șt. O. Iosif după volumul „Poezii“ 1893—1908“, Buc. 1910. (Rev. teatrală, 1913, 247).

Tu m'ai învățat să cânt
Din copilărie
Și de-atunci n'am pe pământ
Altă bucurie“. 1)

Deși în capitolul : a III-a etapă școlară a poetului, va trebui să ținem samă de întreaga activitate literară din acest răstimp, totuși ne vom opri să caracterizăm omul și poetul ce par'că stau față în față: după cum 1875 este anul nașterii omului-Iosif, 1891 este cel al poetului.

Șt. O. Iosif, cel legănat în cântece frumoase, din vremurile acelea..., cel crescut în patriarhalismul de sub cel „colț de cer întreg“, cuprins de „nucul falnic strajă din povești“, cel educat în „Brașovul cu disciplină socială, cu acel cult pentru tradiție“... acest Șt. O. Iosif „tânăr fără musteață, plin de visuri de fericire și glorie, venit ca spre un pământ al făgăduinței“, căzuse în mijlocul Bucureștilor, care, pentru acest tânăr — mai curând „copilul cu sufletul strâns și cu cartea subsuoară“ — nu puteau fi decât piatra de încercare pentru cel „mănat de un gând, atras de o putere magică, aceea a talentului ce vrea să se manifeste“. 2) Această informație șterge una cam ieftină, venită din partea lui C. Sp. Hasnaș și care afirmare e cu totul opusă celui ce era Șt. O. Iosif în acest timp : „Atras de mirajul vieții mai strălucite de la noi (Șt. O. Iosif) trecu Carpații spre București“. 3)

Anul 1891 este clipa ciocnirii minunate între sufletul poetului și realitatea timpului și a mediului în care căzuse, producând răscolirea tuturor figurilor și locurilor patriarhale, care vor prinde a răsări liniștite și senine din condeiu poetului. Pentru D-l M. Sadoveanu anul 1891 „a făcut epocă în viața lui Șt. O. Iosif, 4) constatare ce ne va îndreptăți la diviziunile încercate la capitolul : activitatea literară a poetului. Deocamdată să ne achităm de capitolul deschis : În Sept. 1893, după multe rătăcirii pe la acele școli bucureștene, Șt. O. Iosif bătu și la poarta liceului „Matei Basarab“ — și, după cum ea se deschise atunci poetului, așa să deschidem și noi matricola liceului pe

1) „Poezii“ 1901—1902, 54.

2) „Insemnări literare“, 1919, III.

3) „Flacăra“ 1913, 295.

4) „Insemnări literare“ 1919, 3.

anul școlar 1893 94, la pagina 651, unde îl vom găsi înscris în clasa a 6-a cu unele observări făcute pe verso foii din matricolă: „în regulă dar fără taxă“, lângă care observare se adause apoi, după o prealabilă chibzuire din partea profesorilor acelor vremi: „Admis cu scutiri“. Admis a fost Șt. O. Iosif, dar de urmat n'a urmat: prea multe erau greutățile cu care trebuia să lupte, plus grija pentru cei de acasă dela Turnu-Măgurele. De elevul Iosif n'avem nici o știre până în 5 Dec. 1893, când dă semn de viață prin prezența poetului la „Viața“ lui Al. Vlăduț și Dr. A. Ureche, cu versificația: „Domnișoarei“. Abandonând deocamdată poetul, să urmărim elevul: la liceu n'a mai dat, deoarece colaborarea la „Viața“ îi răpea tot timpul gândurilor sale. Se pare că în acest răstimp — din toamna anului 1891 până în Februarie 1894 — Șt. O. Iosif n'a mai dat pe la Turnu-Măgurele, reședința părinților. Numai așa chibzuind lucrurile ne-am putea da mai bine seama de ce se uita la dânsul cu atât de „dulce teamă“ frățiorul cel mic:

„E mult de când nu ne-am văzut
E-atâta haz și bucurie
Doar numai frățiorul mic
Se uită lung: nu mă mai știe...

„In ochii lui naivi și mari
Citesc un gând, o dulce teamă....
Și par'c'ar vrea să 'ntrebe 'ncet:
Cine-i urâtul ăsta mamă? ')

Dar ceea ce-l ducea acasă pe Șt. O. Iosif, la sfârșitul iernei 1894, nu era numai dorul de ai săi sau poate de „satul alb sclipind în zare“... sau „...poarta țărnei. Turnul vechi, O casă, două... toate ninse“... ci durerea cea mare ce căzuse între ai lui: mama poetului era bolnavă, în urma pribegiei sale lungi și întovărășite de atâtea chinuri, dânsa „suflet blând și de o sensibilitate rară“ a trebuit să plătească cu propria-i viață puțina fericire și liniște ce mai rămăsese aciuată în jurul familiei Iosif. Am arătat, când vorbeam de familia poetului, că moartea mamei — întâmplată în acest an 1894 „l-a afectat mult pe poet“, totuși ecoul acestei dureri va fi fost înăbușit în sufletul poetului,

1) Patriarhale 1901, 14.

lăsându-ne mărturie despre această tristă întâmplare numai semnificativul titlu al poeziei „O Mamă“, cu subtitlul 1848, publicată în „Viața“ chiar la 1 Mai 1894. Știm de cine e vorba: de mama „Popei Stan“, bunicul poetului. Ca și aceasta, care acum în 1894 moare în urma sacrificiilor prea mari pentru familie, aceea din 1848 evoca eroina-mamă, curajoasă în timpuri grele, înțelegând sacrificiul pentru rostul neamului:

„Numai mama lui bătrână
N'are lacrimi, dar oftează
Tresărind ca fulgerată
Fața ei se luminează
„Și s'asvârle aiurită,
Să-i oprească pe soldați.

Șt. O. Iosif va fi lăsat pe „bietul tată, împovărat de familie cu vârsta destul de înaintată..., doborât prin moartea soției, perzând chiar din energia și puterea de muncă“ în paza celor două surori mai mari, cari „se hotărăsc să-și crească pe cei șase frați mai mici, între 5—12 ani, una îngrijându-i și alta muncind ca să-i poată ajuta cu bani“, iar el, poetul, își va fi reluat — prin Aprilie 1894 — iarăși drumul Bucureștilor, în nădejdea că va putea și el munci, agonisând ceva pentru ai săi. De fapt acest gând poetul încercă a-l traduce și în fapte colaborând — vom vedea — la mai multe gazete.

Intorcându-ne, cu însuși poetul Iosif, la Liceul „Matei Basarab“, aflăm că în Iunie 1894 nu este promovat în clasa a VII-a, dar nici nu se prezintă la vre-un examen. De abia în 6 Sept. 1894 înaintează Direcțiunei Liceului, următoarea cerere:

Domnule Director,

Subscrisul, Iosif O. Ștefan, urmând anul trecut 1893/94 cursurile clasei VI-a, vă rog să binevoiți a mă înscrie între elevii care dau examen în particular, pentru această clasă etc. etc.... iscălit Șt. O. Iosif; iar ca anexă — probabil obligatorie și tot odată de preț și crezare pentru acele vremi — adaugă următorul certificat, titlul, prababil și textul scris de mâna poetului:

Subs. stud. în medicină la facultatea din București, declar că am preparat pe D-l Iosif O. Ștefan de clasa VI-a liceală.

Buc. 1894, Sept. 6.... iscălit Ch. Laugier.

Supunându-se examenului de clasa a VI-a, reuși, întrunind în fața comisiunii compusă din I. Ghibănescu, M. Berari, P. V. Matei, N. M. Săveanu, Ionescu Gion, etc. note mai bune la română și filozofie. Iată-l deci în clasa a VII-a, trecut în regulă la matricola liceului din anul școlar 1894/95 pag. 743.

Elevul Șt. O. Iosif reîncepe activitatea școlară cu absențe nemotivate și, lucru de remarcat: cu cât lipsea mai des de la liceu, cu atât — vom vedea — dădea mai regulat pe la redacțiile revistelor bucureștene, cu atât mai nelipsit era în cercurile literare ale vremii. Totuși, apropiindu-se sfârșitul anului școlar, Șt. O. Iosif nu mai lipsea nici chiar motivat.

Intr'adevăr, se apropia bacalaureatul din Iulie 1895, la care nu putu ajunge cu tot zelul lui final, rămânând corigent la limbile clasice: elina și latina, el fiul profesorului „perdut în fraza latinească a anelelor lui Tacit, sau transportat și zâmbitor în cadența rapsodiilor omerice“.... Ba fapt și mai curios: în Sept. 1895, reuși la latină prin bunăvoința „consiliului școlar“. Nu-i o profanare această indiscreție față de elevul Iosif, când tot despre el putem spune că se remarcă alături de colegi la obiectele: istorie, filozofie, germană. Scăpat și de clasa a VII-a, se supune în Sept. acelaș an și la examenul de bacalaureat „în a cărei Comisiune de examinare a fost și Titu Maiorescu“.¹⁾

Și fiindcă stăm să încheiem acest lung drum de școală, să vedem cum ne este înfățișat elevul și poetul Șt. O. Iosif din acea vreme de către însuși subscrisul certificatului mai sus citat, D-l Dr. Ch. Laugier: „N'am preparat niciodată pe Iosif iscălirea certificatului găsit de D-voastră n'a fost decât o amabilitate“; atât pentru elev, rămânând, cele ce urmează, numai în sarcina poetului: „Singurele lecții ce-i făceam — fără succes de altfel — era când îl vedeam venind la restaurantul nostru de studenți modești, cu buzunarele pline de ziare, reviste și cărți, pentru care-și dădea ultimul ban rezervat pentru mâncare.

Rar când își putea plăti luxul să mănânce două porții la o masă. Inzadar căutam să-i demonstrez că ar trebui întâi să vie la restaurant să mănânce și apoi să treacă, cu ce-i mai ră-

¹⁾ Certificatul No. 306 din 12 Sept. 1895, din condica absolvenților liceului „Matei Basarab“, unde îl găsim pe Șt. O. Iosif, alături de colegi ca: Drăghiceanu D., Leca I., Dumitrescu I., Nica N. etc....

mâne, să-și cumpere reviste. A rămas incorigibil spre marea mea ciudă, care, apreciindu-i meritele lui alese, nu-l puteam determina să dea mai multă atenție sănătății sale șubrede“¹⁾

Conchidem: cu acest an 1895 (Sept.) și numai cu mijloace proprii,²⁾ bacalaureatul Șt. O. Iosif pune capăt peripețiilor din pribegia școlară și, renunțând — cum ne anunță D-șoara A. I. — de a intra în școala normală, e gata s'o pornească pe alte drumuri, cari, deacum înainte, vor fi mai puțin ale omului, aproape în întregime ale poetului Iosif.

Poetul 1891—1913.

După terminarea liceului Șt. O. Iosif-omul, se supune, aproape se confundă, cu totul lui Șt. O. Iosif-poetul, din contopirea cărora răsare opera cea mai sinceră, după cât de sinceră a fost și contribuția sufletească a omului la cea a talentului poetului. Rare ori întâlnim în literatură un caz similar, observare de altfel întărită și printr'o constatare făcută direct operei: „...Poezia iosifiană — fie sub nota personală sau impersonală — este și rămâne la sursa genetică: sentimentul tristeței, dându-se și unitatea structurii sufletești a poetului, pe care n'o poate depăși din cauza sincerității lui... Este o nelimitată, primitivă sinceritate, care-l și distruge: sinceritatea prea desbrăcată, prea sinceră a volumului „Cântece“ 1912, care nu se poate mărgini la o sinceritate mai artistică, mai discretă“...³⁾

Acestea ne îndreptățesc a ne ținea privirile ațintite asupra poetului, pentru a cunoaște viața lui Șt. O. Iosif și tot odată a distinge următoarea diviziune — fără pretenția de a fi definitivă — pentru scurgerea anilor dintre 1891—1913.

I. 1891—1896: epoca debutului și zămislirii versului.

II. 1897—1900: epoca închegării artistice.

---

¹⁾ Dintr'o scrisoare primită de curând (1927) din partea D-lui Dr. Ch. Laugier, Craiova, care, deși cu rezerva făcută de D-sa asupra unor „prozaice și de importanță minimă“ informații, ne comunică prețioasele știri despre poetul nostru.

²⁾ Neglijăm deci informația lui C. Sp. Hasnaș, care spune „isprăvi liceul cu mijloacele căpătate dela părinți“. „Flacăra“ 1913, 295.

³⁾ D-l Prof. Leca Morariu: „Cei patru reprezentativi poeți semănătoriști: O. Goga, Șt. O. Iosif, D. Anghel, P. Cerna; curs univ. 1926—7.

În acest răstimp încorporăm călătoria poetului la Paris și Germania 1899—1900.

III. 1901—1908 : epoca maturității poetice.

IV. 1909—1913: epoca decadenței artistice.

Toate aceste patru epoci se caracterizează atât prin operă originală cât și prin traduceri, — afară de epoca a III-a, unde vom avea de adăugat și operă ieșită din colaborare.

I: 1891—1896.

Precocile debut literar al lui Șt. O. Iosif, trimis „Familiei“ de către însuși tânărul poet — după cum anunțam mai sus — rămâne pentru noi să facă încă parte din secretul acelei mărturisiri a familiei Iosif, urmând ca în capitolul de față să arătăm ceea ce există negru pe alb: a existat în ed. Flacăra 1892 un volum de „Cântece“ a căror desgropare — aminteam mai sus — era considerată de Dragnea drept o „profanare, deoarece însuși Șt. O. Iosif le elimină din volumul 1893—1908“;¹⁾ deși nu posedăm volumul, — îmi pare că în acest volumaș vom avea de a face cu tot ce a scris Șt. O. Iosif încă de pe când era elev în clasa a V-a a liceului unghuresc din Sibiu, când scria poezii eminesciene, fapt atestat în atâtea locuri, ba chiar mărturisit într-o zi lui V. Savel de către poetul însuși: „primele versuri s'au tipărit în ziarele și revistele din Ardeal“.²⁾

Dacă începutul și mijlocul anului 1892 se încheie încă în taina acestui volum de „Cântece“ 1892, toamna aceluiaș an — până mai ieri neguroasă cercetărilor noastre biografice — permite să se întrevadă azi o rază de lumină. În Decembrie 1913 Ioan N. Roman, îndemnat de comemoratorii celor „două-zeci și cinci ani de acțiune ai Adevărului“, răscolii în amintirea-i din care răsări ca cea dintâi și cea mai blândă figura lui Șt. O. Iosif și a primului său debut literar:

„Debutul lui Șt. O. Iosif în literatură ca poet, s'a făcut în coloanele Adevărului, în toamna anului 1892“,.... și în continuare căutăm figura celui ce debuta :

„...Era într'o după amiază posomorită și ploioasă de Sept. (13 Sept. 1892). În redacția Adevărului... ușa, ce da în pasagiu,

¹⁾ „Luceafărul“ 1914, 77, în subsol.

²⁾ „Flacăra“ 1913, 295.

se deschise și un tânăr, mai degrabă un copil de 16—18 ani, — precizăm: aproape 17 — îmbrăcat sărăcăcios, palid, cu privirea blândă, având aerul că suferă, intră înăuntru, veni la biroul meu, îmi întinse un plic și îmi spuse: „V'am adus câteva *încercări* de ale mele... și vi le las... să vedeți dacă sunt publicabile“.¹⁾

Plicul — zice I. N. Roman — conținea două poezii, iată-le:

Clătinându-și...

„Clătinându-și al ei creștet,
Stă pădurea'n vis pierdută,
Iar frunzișul, rar și veșted,
E cuprins de-o jale mută.

„Și nici vântu'n nemișcare
Nu se 'ndură să-l pătrună,
Căci tresare, par'că-l doare,
Când îi smulge câte-o frunză.

„Schimbătoare este firea,
Dar, biet suflet omenesc,
Tu să nu-ți revolți simțirea
Când speranțe te-amăgesc

„Și când visurile-ți sboară,
Pradă unui aspru vânt :

„Vechei, tristă zicătoare:
Omu-i frunză pe pământ“.

și cealaltă:

„Și nu mă vei lăsa“?

„Și nu mă vei lăsa în pace,
O! glas al tristei profeții?
De unde vii? și ce te face
Mereu de mine să te ții?

„Ah! de mi-ai da măcar o clipă
De pace dulce în trecut,
Din zbor pe-a timpului aripă,
Până s'o prind, s'a și pierdut.

---

¹⁾ „Adevărul“ — 25 ani de acțiune — (1888—1913), 1913, 290.

„Și tot acea poveste veche,
Imi reșoptești azi necurmat.
Ce se trezește în ureche,
Ca un ecou îndepărtat ;

„O! nu da nimănui crezare,
Nu-ți cheltui simțirea'n vânt:
Dispreț sub formă-amăgitoare,
Este iubirea pe pământ ;

Și visu-i spuma care trece,
Pe sânul mării 'ntins și larg,
Iar adevăru-i stâncă rece,
De care spumele se sparg“.

Ambele poezii, publicate în „Adevărul“ din 14 Sept. 1892, aproape că ne-au convins — minus probele cu textele — de pesimismul, sau mai bine zis eminescianismul, anticipat încă dela primele versuri ale tânărului poet.

Ba ceva mai mult: prima strofă din „Clătinându-și“ ne face să întrezărim pe cel ce „pădurea'n vis pierdută“ o va preface în mai însuflețitul :

„Bătrânul codru 'n miez de noapte
Visează sub argint de lună,
Și, socotindu-și par'că frunza,
Nenumărată 'n vis răsună,
Insuflețit de mii de șoapte“.

Publicarea celor două poezii, dădu curaj poetului de 17 ani, căci „peste câte-va zile Șt. O. Iosif a venit din nou la redacția Adevărului cu:

„Ah! oameni“... și „O carte“, apărute în 26 Septembrie 1892“. Colaborarea la Adevărul, pe lângă satisfacția adusă poetului, mai adăuga și cei 60 lei pe lună pentru grijile rătăcitorului elev-Iosif. — Anul următor 1893 îl aduce pe Șt. O. Iosif la Adevărul cu „o nouă și frumoasă poezie, două epigrame și o traducere din Petőfi“, tus-patru publicate în Nr. 4 din Ian. acelaș an.

„In Noaptea“, este poezia, „Unor amici“ și „Unui pesimist“ sunt epigramele, iar „Cât e lumea“ e traducerea din Petőfi, care

inaugurează șirul traducerilor din poetul înrudit sufletește cu traducătorul.

Cu ce va mai fi colaborat la „Adevărul“ nu putem spune, lipsindu-ne colecția, — după cum nici informatorul nostru de mai sus nu mai cunoaște alt ceva: „Cât va mai fi colaborat Șt. O. Iosif la Adevărul și ce va mai fi scris, nu știu, nu mi-aduc aminte“.1)

Nu știm cât va mai fi bătătorit poetul drumul spre Adevărul, ne pare că l-a abandonat, ca să apuce un altul, pe care avea să intre mai curând și mai deadreptul în literatură: drumul spre „Viața“. In revista lui A. Vlăhuță și Dr. V. A. Ureche și-a primit Șt. O. Iosif botezul literar, desăvârșindu-se în poezie și devenind un creator.

(Va urma)

---

1) Cu acest prilej ținem să remarcăm greșita întârziere a debutului iosifian dat de informațiile lui C. Sp. Hasnaș: „Iosif a debutat în literatură în 1895“ (Flacăra 1913, 295).

Studii de onomastică

1. Circulația numelui de botez în Țara Oltului.

de Ștefan Pașca.

(Continuare)

Constatări mai interesante decât din materialul comunei Corbi ne oferă acela al comunei Porumbacul de jos. Iată tabloul sinoptic:

Porumbacul de jos

NUMELE	1680	1688	1726	1766	1789	NUMELE	1680	1688	1726	1766	1788
Achim				1		Dinu					1
Adam			1	1	1	Donea				3	
Alban			1			Dragomir	1				
Aldea	1	1	1	1		Dumitru	3	5	4	5	6
Alexandru			3	8	7	Florea			2	2	
Andrei	1		2	3	2	Filip			4	4	1
Anghel		1		1	1	Gafton					1
Anton				2	4	Gavrilă	1	1	5	2	3
Aron				1		Gearnafin					2
Avram			16	14	6	Gena				1	1
Axente			1	1	1	George		1	6	13	11
Bădilă		1				Gligorie			2	2	3
Bancea					1	Grancea			1		
Barb	1	1	2			Iacob			2	7	9
Bărbat	12	12	8	4		Ignat	1	1	1		
Bărsul	6	6	4	1		Ilie		2	19	40	44
Brateș	1	1				Ilian				1	
Bratul		1				Ilisel					1
Bucșa				2		Ilisie			4	4	2
Bucur	3	5	2	2	2	Iliuș					1
Bunea	2	1	4			Ionașc				1	
Candin					1	Iosif			4	1	8
Coman	4	4	5	1		Ioși				7	2
Comșa	19	31	25	5		Iosul	1	1			
Costea			1			Irimie					2
Costan		1			1	Isac			2	2	
Costandin		3	5	4		Isaic					5
Costin					1	Iuon	33	62	104	62	103
Crăciun			2	2	2	Ivan		2			
Dagiu				1		Izrael				1	1
Daicul	1					Latrailă (?)					1
Damaschin					1	Lazar			1		1
Damian					2	Lăpădat	1	1			
Dan	1	6	2	1		Lupul	2	4	1		
Dancul	6	3	4	1		Macarie					1
Dănilă				1	2	Macavei				2	1
David			1	6	7						
							101	159	253	214	203

NUMELE	1680	1688	1726	1766	1789	NUMELE	1680	1688	1726	1766	1789
Manea	5	10	15	4		Șerbu		1			
Marcul	1		2	1	2	Șerban				1	1
Marin				1		Șia			1		
Mădărel			1			Silvestru			1	1	
Mașteiu			9	25	15	Simion	1	5	9	6	7
Măierean			1	1		Sivu					3
Maxim					1	Solomon					1
Micul		5		1		Spiridon			2	5	12
Mihaiu		1	4	9	7	Stanciul	11	14	15	5	2
Miron				2	2	Stan	2	6	7	2	1
Moise			2	4	3	Ștefan			4	1	1
Naftanail				2	1	Stănilă			1		
Nan				1		Stanimir	1				
Nastael					1	Stoia	1	2	2		
Nevrab						Stoica	5	9	9		
Neagoie ✓	1		1			Streza	2	1	7	1	2
Nica					6	Stroia					2
Nichifor					3	Tămaș	1				
Nicodin				2	1	Tănăsie			1	6	10
Nicoară				1		Teodosiu				1	
Nicul	2					Teodor		4	6	8	14
Nicula					5	Toma	5	12	14	8	2
Nistor			2	1	1	Trandafir					1
Nițul			1	5	1	Trifan			1		
Onea			16	33	33	Udrea			1	1	
Opra	30	43	37	11	1	Vania				1	
Oprean		1				Vasii					6
Pantilimon				2	3e	Vasilie		3	7	13	12
Paraschivu				1	3	Vila					1
Partenie					1	Vlad	2	2			
Pascul	1	1				Voicu	1				
Pavel			3	2	2	Vonea				27	4
Petru	1	2	2	6	3	Zaharie			1	1	
Precup				1	1	Zachei				1	
Radul	5	20	11	3	2	Vulcu	2	1			
Roman	6	9	4	3	2						
Samuilă				6	6		86	153	201	220	185
Șandru		1	1	3	2		101	159	252	214	203
Savu				1	2		187	312	453	434	388
Serafim					2		(42)	(49)	(71)	(86)	(88)

Remarc următoarele nume de botez vechi, al căror drum de dispariție îl arată tabloul de mai sus: *Aldea, Barb, Bărbat, Bârsul, Brateș, Bunea, Coman, Comșa, Dan, Lăpădat, Lupul, Manea, Stoia, Stoica, Vlad, Vulcu*, ș. a. Toate aceste încetează de a mai fi întrebuințate ca nume de botez în comuna Porumbacul de jos, în sec. XVIII, după ce multe din ele sânt foarte bine cunoscute în această comună și în epoci anterioare anului 1680. Atestarea mai

deasă a numelor de botez de mai sus la cea mai veche dată a Urbariilor, 1680, și scăderea progresivă a circulației lor, pe măsură ce trece timpul, arată cum toate aceste nume își pierduseră vigoarea pe care o aveau în sistemul antroponomastic altădată, înlocuite fiind în ultimele decenii ale veacului al XVIII, cu nume nouă.

Aceste inovații în antroponomastica locală, sânt numele de botez, ca: *Adam, Alexandru, Anghel, Anton, Avram, Constantin, Crăciun, David, Filip, George, Grigorie, Iacob, Ilie, Ilisie, Iosif, Macavei, Matei, Miron, Moise, Nicodin, Nistor, Savu, Ștefan, Tănăsie, ș. a.* Unele din ele, ca *David, Iacob, Matei, Spiridon, Teodor, Vasilie*, se răspândesc cu o putere deosebită de la o epocă la alta.

Numele cele mai cunoscute în comuna P. d. j. și care se atestă în toate epocile cuprinse în Urbarii, sânt iarăș foarte puține: *Bucur* (din ce în ce mai rar), *Dumitru* (întrebuințat tot mai des), *Iuon* (purtați la 1680 de 33 de indivizi, la 1789 de 103), *Opra* (atestat la 1680 de 30 de ori, la 1789 o singură dată), *Petru* (în plină creștere), *Radul* (cu circulația tot mai scăzută), *Roman, Stanciul, Stan, (idem), Streza, Toma.*

Câteva din aceste nume de botez, le atestă și documentele anterioare.

Porumbacul de sus

NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789	NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789
Achim	1			3	4	Chivu			1		
Adam			2	3	2	Coman	6	3	12	4	
Aldea	1		1			Comșa	15	10	11	2	2
Alexandru			2	11	6	Costandin	1		3	2	1
Andrei	4	2	14	10	6	Crăciun				3	1
Anghel	1					Damaschin					1
Antoni				3		Dan	2	1	2		
Areffe				1		David			5	4	7
Avram			9	11	12	Dinu					2
Axintea			2	4		Dragomir	2		1		
Axinu					3	Dumitru	8	2	8	1	1
Axon				1		Dumitrașcu		1			
Bădilă	1		1			Filimon				1	
Bucur	1		2	1		Filip				1	
Bunea	3	2	1			Firidon				2	
Cafton				1		Florea			1	1	
Cason				1	1	Gafton					1
Ciprian					1	Gavrila			4	2	2
Chirvasia	1	1	1								
							47	22	83	73	53

Din numele cunoscute la toate cele cinci intervale în Porumbacul de sus, *Andrei, George, Mihai, Todor, Trandafir*, întrebuințate dela o epocă la alta tot mai des, *Comșa, Dumitru, Iuon, Lazăr, Opra, Stan*, în continuă descreștere a circulației lor, nu putem să atestăm în epoci anterioare anului 1680, pe nici unul din ele.

Sânt însă unele care dispar din uzul local în sec. XVII: *Bădilă, Bucur, Bunea, Coman, Dragomir, Manea, Radu, Roman, Șandru, Stoica*, și care se atestă în epoci anterioare chiar în Porumbacul de sus.

Inovații în lista numelor de botez în Porumbacul de sus, sânt: *Adam, Alexandru Avram, Crăciun, Damaschin, David, Grigorie, Ilie, Irimie, Matei, Niculaie, Nistor, Pantilimon, Pavel, Petru, Samuil, Tănase*, etc.

Iată și celelalte două tabele statistice, care confirmă și mai mult constatările de mai sus.

Ucea de sus

NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789	NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789
Achim			1	2		Gheorghe			2	4	6
Aftimie					1	German					1
Aldea	7	7	10	15	9	Gligorie			1	7	3
Alexandru				1		Hălmagiu			2		
Andrei				1	1	Hai				1	
Anghel			1			Heza	1				
Aron				1	1	Hoșa	1				
Avel				2	2	Iacob			1	5	7
Avram				2		Iancu				1	
Barb		1	2	4	2	Ierman				1	
Bărbat	13	6	3	4	3	Iftimie				2	
Bârsan	2	1	3	1		Ionat					1
Bogdan	3	2	4	1		Ilie		1	3		
Bucur	1	2	1	4	4	Ilisie				1	
Călin			1	1	1	Ionașc			1	1	
Coman	6	6	9	18	14	Iordache				1	
Comșa	6	5	3	1		Iose				1	
Costandin		1	1	4	6	Iosif				3	3
Cozma	1	1				Irimie			2	4	4
Crăciun				4	2	Isac				2	
David			1	4	4	Isaic					1
Dragomir	2	1	2	1		Isarie			1	1	1
Duca				1		Istrate				1	
Dumitru			5	3	4	Iuon	29	30	47	77	73
Filip			1	1		Iușa				1	
Florea			2	3	1	Jisa	1			1	
Frățilă				1		Lăpădat				1	1
Gavrilă			1	1		Lazăr		2		5	2
Ghera			1	1							
							73	66	112	205	158

NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789	NUMELE	1680	1688	1720	1766	1789
Luca			2	2		Samuil				8	7
Lupul	2	4	2			Şandru			1		
Macavei				2	3	Savu			1	3	1
Manea	4	2	2	3	1	Şerban	3	2	1	14	15
Marcu			1	1	3	Şilia	1	2		1	
Marian				2	2	Sima			1		
Marin		1	1		1	Simion			2	12	10
Matei			3	10	2	Spiridon				2	1
Maxim				2		Stan	1			1	
Mihai	3	3	5	7	3	Stanciu	2	2	2	2	1
Mircea		1				Stănilă		2	1	1	1
Moga		1	1			Ştefan				2	2
Moise					1	Ştoica	5	6	5	1	1
Naftanail					1	Suma	1		1		
Nan		1				Tanase				1	1
Navin				1	1	Toma	1	1	4	4	4
Neagoie	1					Vasilie		2	2	16	22
Neagul	1	1				Vedila	1		1		
Nica				3		Visalon					1
Nicodin				1	1	Vlad	1	1		2	
Nicula				3	9	Vladilu		1			
Niţu				6		Vonea				1	
Onea			12	9	2	Zachei				1	4
Opra	14	21	20	4		Zaharie					1
Pantilimon					2	Zevedei				1	2
Pascu	1	4	2		1	Zurada					1
Pavel	1	1		2		Pilu					1
Petraş				1							
Petru				1							
Radu	12	12	16	13	7						
Roman	3	4	1								
Samson				2	1						
							58	75	90	153	116
							73	66	112	205	158
							131	141	202	358	274
							(32)	(36)	(53)	(85)	(60)

Constatările pe care le-am făcut mai sus se confirmă și de către materialul cuprins în tablourile prezente. Nu mai insist asupra lor.

O privire de ansamblu asupra tuturor tabelelor reprezentând numele de botez din cele cinci comune, indică pentru unele nume o putere deosebită de circulație. Astfel *Iuon* este purtat în *Corbi*, la toate datele, de un număr remarcabil de indivizi. Deasemenea numele de botez *Opra* și *Radul*. În Porumbacul de jos, numele cele mai frecvente sânt tot *Iuon*, *Opra*, *Radul* și apoi *Stanciu*, *Toma* în Porumbacul de sus: *Iuon*, *Lazăr*, *Opra*, *Todor*; în Sărata: *Coman*, *Iuon*, *Radu*; în Ucea de sus: *Barbu*, *Iuon*, *Opra*, *Radul*, *Toma*. În unele epoci, anumite nume de botez se înregistrează într'o comună extrem de des. Astfel *Iuon* numește la 1726 nu mai puțin de 104 de indivizi, iar la 1789, iarăși, 103 numai în Po-

rumbacul de jos, ceea ce face cam a patra parte din numărul total al populației bărbățești din comună. La 1766 în Porumbacul de sus, găsim 62 de indivizi cu numele de *Ilie*, iar la 1789, același nume e purtat de 52 de indivizi, ceea ce face cam a șasea parte din populația masculină a comunei. Asemenea repetiții surprinzătoare de dese, sunt prea obicinuite, ca să mai insist asupra lor.¹⁾

Un fapt important pe care-l ilustrează tabelele de mai sus este acela că fiecare nucleu social dispune de o anumită listă de nume de botez, care variază de la o epocă la alta și natural, delat un loc la altul

Este adevărat că printre numele de botez, cunoscute într-o comună și la o dată anumită, sânt și de acele care depășesc cadrul local și în același timp se atestă și în alte epoci. Sânt nume de botez cu circulație generală în antroponomastica noastră, și aceste constituie pentru fiecare comună în parte scheletul antroponomastice locale, completat cu elemente diverse, care dau listei respective de nume de botez coloritul local.

Față de numele de botez atestate în comuna Corbi la 1680, la 1688 remarcăm inovații. Astfel, nume ca *Bucur*, *Toma*, *Voina*, nu le întâlnim decât la această ultimă dată. Față de lista numelor dela 1680 și 1688, la 1726 găsim următoarele inovații: *Andrei*, *Cercel*, *Dumitru*, *Dumitrașcu*, *Ionașcu*, *Ivan*, *Matei*, *Nițu*, *Onea*, *Roncea*, *Șandru*, *Stanislav*, *Vașcu*. La 1766, inovațiile sânt mult mai dese.

---

¹⁾ Cred că vigoarea circulației unui nume ca *Ion* nu trebuie să se mulțumească numai faptului că și-a creat o puternică tradiție în familii anumite, în fiecare din nucleele sociale ale regiunii ci și faptului că *Sf. Iuon*, în Țara Oltului, este foarte respectat (cf. *Hasdeu*, chest. XVII, p. 22—23/a). Deasemenea frecvența atât de mare a lui *Gheorghe*, *Ilie*, *Ilisie*, *Matei*, *Todor*, *Toma* (cf. răspunsurile la chestionarele lui *Hasdeu*, vol. XVII, date din Copăcel, Lisa, Mărgineni, Vaida Recea, Viștea de jos și Voila, unde se amintesc sfinții cu numele de mai sus, ținută în mare cinste de poporul din partea locului).

Cât de mare valoare a avut-o în Țara Oltului în epoca anterioară veacului al XVIII-lea influența vieții religioase la alegerea numelui de botez, o arată prezența acolo a unor nume ca *Naftanail*, *Izdrail*, amintind bogomilismul care la sfârșitul veacului al XVI a frământat sufletul popular la noi.

Cred că nu e inutilă constatarea că introducerea pe o scară atât de vastă în sistemul nostru de denominație a numelor de sfinți, coincide cu introducerea oficială a limbii românești în Biserică.

Deasemenea la 1789. Cele mai dese adoptări de nume din alte regiuni apropiate, se dovedesc în deosebi dela 1726, în toate cinci localitățile.

Sânt unele nume de botez care se atestă în aceeași localitate la epoci diverse, dar fără continuitate, dela o epocă la alta. Astfel, unele le atestăm în epoca întâiu (1680) și apoi, dispărute din uzul local, revin abia în epocile ultime (1766—1789), ca împrumuturi din regiunile vecine.

Alte amănunte în legătură cu coloritul local al fiecăreia din cele cinci liste de mai sus, nu mai dau aci. Ele se pot vedea din punerea alături a listelor, pe care o face cu ușurință oricine.

Dupăce am făcut constatările de mai sus, bazate pe felul cum se prezintă materialul de nume de botez în cele cinci localități din Țara Oltului, încercăm să ne explicăm diferitele fenomene pe care le-am descris și să tragem anumite concluzii din ele.

Înainte de toate, trebuie să ne dăm seama, care sânt pricinile care aduc cu sine scoaterea treptată din circulație a unor nume de botez. Am văzut cum nume ca: *Barb, Bărbat, Buzea, Dragomir, Hălmaci, Șerban, Stanciul, Stoia, Stan, Vlad, Vulcan* (din Corbi); *Aldea, Barb, Bărbat, Bârsul, Brateș, Bunea, Coman, Comșa, Dan, Dancul, Dragomir, Lăpădat, Lupul, Manea, Neagoe, Stoia, Stoica, Vlad, Voicu, Vulcu* (din Por. d. jos); *Aldea, Bădilă, Bucur, Bunea, Coman, Dan, Dragomir, Manea, Roman, Șandru, Șerb, Stanciu, Stoica, Vlad*, (din Porumbacul de sus); *Aldea, Bărbat, Bunea, Bucur, Coman, Crăciun, Dancul, Lupul, Nan, Stoica* (din Sărata); *Bârsan, Bogdan, Cosma, Dragomir, Lupul, Neagul, Roman*, (din Ucea de sus), atestate mai des la 1680, le întâlnim după această dată din ce în ce mai rar până pe la mijlocul sec. XVIII, când dispar desăvârșit din cele cinci localități. Este evident că în unele comune, nume de botez care dispar dintr'o comună vecină la o altă anumită, se mențin încă chiar după 1789.

Una din constatările cele mai interesante pe care le-au produs cercetările bazate pe geografia lingvistică, este aceea că, în anumite regiuni ale unui domeniu lingvistic, elementele tradiționale ale lexicului comun, cu timpul se învechesc, încep să li se reducă puterea de circulație în graiul comun, înlocuite fiind cu altele nouă, creiații semantice proprii graiului respectiv, sau împrumuturi din limbi streine. Acelaș fenomen stă și la baza înlocuirilor numelor

de botez. Aici însă, proporțiile lui sânt mult mai mari, fiindcă și istoria legată de viața numelor de botez este mult mai variată.

În afară de semnificația pur antroponomastică pe care o are un nume de botez, aceea de a designa individualitatea unei persoane, acest nume este, de cele mai multeori, și un decor al individului. Părinții, la alegerea numelui noului lor născut, caută ca acest nume să fie frumos. În ce constă frumusețea acestui nume? Nu numai în sonoritatea lui, ci în puțința aceluși nume de a evoca imagini frumoase de ordin estetic, religios, moral. În acest fel, nu se va alege de nimenea un nume care evocă o imagine desagreabilă. Acest lucru a fost evitat și altădată și este evitat și astăzi.

Numele de botez cărora le-a fost dat să intre în antroponomastica unui popor, întâiu în clasele suprapuse, prin imitație, s'au răspândit cu timpul și în clasele sociale inferioare, care căutau să dea noilor născuți o notă de presupusă nobleță, pe care acele nume a aduceau în lumea lor umilă. Numele de botez intrate în uzul claselor inferioare, nu mai puteau să fie considerate „demne“ de a fi date copiilor din clasele sociale cu pretenții de superioritate. Se pot cita aici o mulțime de exemple de acest fel. Amintesc numai două, care mi se par mai caracteristice. Numele *Marghioala* era întrebuințat pe la finea sec. XVIII, foarte des, ca nume de botez, în cadrul societății noastre suprapuse. De aici, numele a fost intrat în uzul lumii de la mahală, iar de aici la țară. Pentru clasele de sus, numele a devenit sinonim cu „țărancă femeie necivilizată“: „În fond ea e mai Marghioală decât toate Marghioalele ce le vezi zilnic prin mahalaua care șezi“. N. B. Bogdan *Și nouă și vechi*, p. 162, ap. *Tagliavini*, „Arch. Romanicum“, 1928, p. 226), de unde apoi înțelesul a evoluat, până la acela de „femeie stricată“ ori la acela de „țigancă“. Un alt exemplu, este *Vlad*, la origine cu o semnificație atât de distinsă ¹⁾, a fost purtat de o seamă de Domni români care au însemnat pagini de glorie pentru istoria noastră națională, domni care au avut rosturi de „stăpâni“ și asupra Țării Făgărașului. Numele cu timpul s'a banalizat, devenind sinonim cu „nerod, unul căruia-i lipsește o doagă“.

Ceeace a contribuit deci în mod covârșitor la scoaterea din circulație a unor asemenea nume din uzul claselor sociale înalte,

---

¹⁾ B. P. Hasdeu, *Istoria Critică*, II, București, 1874, p. 87.

a fost faptul că ele intraseră în întrebuințarea claselor mai de jos, devenind aici nume favorite. Și cum, întotdeauna, și pătura socială de la țară a fost împărțită în mai multe clase, după starea materială a indivizilor și după pretenții, oricât de modeste, care ies din această bunăstare, fenomenul s'a resimțit și aici.

Ultima etapă în drumul în spre dispariție din uz a unor nume de botez vechi, este de sigur faptul intrării lor în antroponomastica Țiganilor. Aceștia și altădată ca și acuma reprezentau ultima treaptă pe scara vieții sociale de la noi. Și dacă luăm o listă de nume de Țigani pe care ni le oferă din belșug Urbariile din Făgăraș, ne convingem ușor de măsura în care asemenea nume, scoase din uz de Români, se găsesc la Țigani. Astfel, nume de botez ca *Bărbat*, *Dragomir*, *Stanciul*, *Aldea*, *Brateș*, *Dancul*, sânt foarte dese în antroponomastica țigănească ¹⁾.

Dar, prea deasa întrebuințare a aceluiaș nume într'un nucleu social a mai adus un neajuns pentru antroponomastică. Atunci când anumite nume erau purtate de indivizi desagreabili, ridiculi, sau în posesiunea unor defecte fizice și îndeosebi psihice condamnabile, ele primeau stigmatul caracterului purtătorului lor și astfel erau condamnate să nu se mai întrebuințeze la botezul copiilor. Dacă nu în toate familiile aceste nume erau evitate, ele nu se mai dădeau copiilor din familiile mai fruntașe și cu oarecare pretenții de bun simț. Acest lucru mi se pare atât de evident, încât nu mai cred că e nevoie să insist asupra lui. Repet numai că deprecierea unor nume de botez nu se datorește exclusiv faptului că ele pot evoca mai viu sau mai vag caracterul unei persoane ²⁾, ci și structurii lor formale înseși.

Sânt unele nume cu un aspect fonetic sonor, care lasă asupra urechii o impresie agreabilă de vioiciune; altele, a căror structură fonetică poate să deștepte imagini mai puțin plăcute. Cu alte cuvinte, la alegerea numelui de botez, simbolismul fonetic al acestuia are o importanță remarcabilă. Să luăm un exemplu ca *Simina* sau *Beniamin*, alături de nume ca *Șofron* sau *Susana*. Dacă nu am fi

---

¹⁾ Chiar azi, la Țigani, cele mai comune nume de botez sânt cele de mai sus, la care se mai adaugă: *Voicu*, *Călin*, *Dobre*, *Neacșu*, *Stancu*, *Ivan*, *Stoica*, etc. cf. C. I. Pop Serboianu *Les Tsiganes*, Paris, 1930, p. 231.

²⁾ Am dat mai mare extensiune discuției asupra acestei probleme în lucrarea mea: *Le denominazioni personali sardo-logudoresi di sec. XI-XIII*.

cunoscut mai de aproape niciodată persoane purtând asemenea nume, la azul celor două dintâi în subconștientul nostru apare impresia că e vorba de persoane simpatici, delicate, tinere, vioaie. Cele din urmă ne fac să ne gândim la indivizi mai vulgari, mai vârstnici, sau în tot cazul mai puțin delicați și simpatici ¹⁾.

Acest simbolism fonetic ne face să considerăm, „frumos“ sau „urît“ un nume de botez pe care nu l-am mai auzit. El intră deci în domeniul onomatopeei, care e o combinație de sunete simbolice prin excelență. Unii învățați cu drept cuvânt acordă simbolismului fonetic o mare importanță în studiile antroponomastice mai nouă ²⁾.

Amintim numai din fugă numele depreciate din pricina derivării lor cu unele sufixe. ³⁾

Zicătoarele românești sânt pline de nume compromise. Ele au fost adunate și studiate în timpul din urmă cu multă erudiție

---

¹⁾ Cf. F. Romani, *La prima minuta dei Promessi Sposi*, Firenze, 1905 unde printre altele se discută și simbolismul numelor personajilor din nemiitorul roman al lui Manzoni. (In literatura noastră științifică, în afară de încercarea fugară a regretatului Josif Popovici, în *Rumänische Dialekte*, I. *Die Dialekte der Munteni und Pädureni im Hunyader Komitat*, Halle, 1905, p. 78 ș. u., nu remarcăm preocupări față de studiul numelor personajilor din operele literare).

²⁾ Bruno Migliorini, *Dal nome proprio al nome comune*, Genève, 1927 [în „Biblioteca dell' Archivum Romanicum diretta da G. Bertoni“ vol. 13, Seria II. (p. 26 ș. u.) cf. Darea de seamă asupra ei în „Dacoromania“ („buletinul Muzeului Limbei Române din Cluj, condusă de Sextil Pușcariu“) vol. VI, p. 447—451].

³⁾ Nume derivate cu sufixul augmentativ — *oiu*, ca de pildă *Toderoiu*, *Floroiu*, altădată întrebuințate ca nume de botez, azi în Țara Oltului, sunt porecle. De asemenea, nume de derivate cu suf. diminutive, ca *uc*: *Mărinuc-Marin*: — *ic*: *Stănicu*, *Vlădicu*, etc.

(Că asemenea derivate se dădeau chiar la botez, nu încapă nici o îndoială. Urbariile înregistrând numele copiilor unui cap de familie, atestă frați care au numele de *Iuon*, *Nițu*, *Onu*, ceea ce dovedește că adeseori, legătura etimologică dintre aceste, nu era vie pentru conștiința populară, sau, în tot cazul, fiecare derivat era considerat ca nume aparte, independent. Acest fapt e în uz și azi în unele regiuni dela noi. Il cunosc și din Munții Apuseni, unde frații pot să se numească: *Ioan-Ienășuț*, *Nicolae-Culiță*, *Maria-Măriuța*, etc. În Oltenia se merge chiar mai departe: doi frați se numesc după registrul botezaților *Alexandru I* și *Alexandru II* cf. și „Dacoromania“ VI, p. 456).

de către Carlo Tagliavini, profesor de limba română la universitatea din Budapesta ¹⁾.

Evident, nu numai numele de botez care au o tradiție mai veche în cadrul unei limbi pot să devină compromise din motivele subliniate mai sus. Aceeași soartă pot să o aibă numele chiar puțin timp după intrarea lor uzul antroponomastic al unei localități. În acest caz numele este sortit dela început dispariției.

Un motiv tot atât de puternic care a adus scoaterea din circulație a unor nume de botez vechi la noi, și în speță în cele cinci localități care formează preocuparea paginilor de față, a fost acela că au devenit nume de familie. Spre a evita neplăcuta repetiție a aceluiaș nume, și ca nume de botez și ca nume de familie la designarea aceleiaș persoane, întrebuițarea lor ca nume de botez a fost, des, evitată.

Să presupunem de pildă că în tradiția unei familii se păstra în mare cinste ca nume de botez, *Bărbat*, purtat cândva de un ascendent cu prestigiu. În sec. XVII-lea, în Țara Oltului, era intrată în tradiție întrebuițarea numelui de familie, care de cele mai multe ori luase naștere dela numele ascendentului întemeietor al familiei respective. Anumite drepturi nobilitare istorice ale Românilor din Țara Oltului contribuiau la dezvoltarea și păstrarea dărză a solidarității familiare, de care depindea de obicei și bunăstarea economică a unei familii. Prin urmare, în cazul acesta, nu avem de a face cu o solidaritate familiară dictată de rațiuni sentimentale, ci economice și juridice. O mărturie pentru dovedirea drepturilor asupra unei proprietăți eră, în afară de documentul scris, numele de botez al strămoșului, rămas ca stigmat familiar pentru urmași.

---

¹⁾ *Divagazioni semantiche rumene. (Dal nome proprio al nome comune)*, studiu publicat în „Archivum Romanicum“, vol. XII, Nr. 1—2, 1928, pp. 161—231, completând cu material românesc lucrarea fundamentală a lui Migliorini, citată mai sus. Cf. și darea de seamă asupra studiului lui Tagliavini, în „Dacoromania“ VI. pp. 451—458,

Asupra aceluiași subiect în alte limbi, cf. Müller M. Ewald, *Vornamen als appellative Personenbezeichnungen. Onomatologische Studien zur Wortkonkurrenz im Deutschen* („Societas Scientiarum Fennica. Commentationes humanorum litterarum“, III, 1), Helsingfors, 1929 și Axel Peterson, *Le passage populaire des noms de personne à l'état de noms communs dans les langues romanes et particulièrement en français. Étude de sémantique*, Uppsala, 1929).

Dacă acest strămoș se numise *Bărbat* și numele lui se menționa în actul de proprietate, moștenitorii bunurilor sale materiale moșteneau și numele lui, și-l purtau alături de acela al lor, de botez, spre a putea dovedi legalitatea proprietății ereditare. S'a întâmplat ca unul sau chiar mai mulți din acești urmași să primească la botez numele de *Bărbat*, și prin urmare, în epoca obligativității numelui de familie, ei sau el, se numea oficial, *Bărbat Bărbat*. Pentru nucleul social din care un individ numit așa făcea parte, numele putea produce confuzii supărătoare. *Bărbat*, putea evoca în același timp „familia“, sau pe „individul“ *Bărbat*. Pentru simțul de precizie al limbei, faptul nu putea fi fără urmări. Până în ziua de azi există persoane care au același nume de botez și de familie: *Pavel Pavel, Gheorghe Gheorghe, Iuon Iuon, Toma Toma*, și când le auzim rostite ne atrag atenția, ca ceva nepotrivit cu firea antroponomasticeii noastre.

Prin urmare, deodată cu intrarea în uzul comun a întrebunțării numelor de familie, acele care derivau din nume de botez vechi, au anemiât puterea de circulație a acestora la botezul copiilor și așa se explică în mare măsură dispariția lor în secolul al XVIII, epoca de consacrare definitivă a numelor de familie la noi. Cauzele dispariției acestor nume de botez din uzul comun, pot să mai fie și altele, dar nu le vedem deocamdată ¹⁾.

Inovațiile pe care le-am remarcat în sistemul antroponomastic din Țara Oltului, chiar după listele de nume de mai sus și pe care le indică comparația listelor de nume din aceeași localitate, dar din epoci diverse, sânt de două feluri.

Sânt unele nume de botez a căror atestare într'o epocă nu trebuie să se interpreteze ca un împrumut din alte regiuni. Ele sânt adoptări, pentru fiecare caz în parte, din calendar, reproducând nu-

---

¹⁾ Incă una din aceste cauze, care însă nu a putut să aibă o importanță mare fiindcă s'a produs numai incidental, în cazuri particulare și numai cu anumite nume, este următoarea: anumite familii iobage, care purtau în cadrul lor în mod tradițional anumite nume de botez, atunci când nu mai puteau să îndure vitregia proprietarului domeniului pe care erau așezate, în calitate de iobagi, fugeau în alte regiuni în căutarea unor împrejurări materiale mai bune. Fuga unei familii întregi, care păstra în virtutea unei tradiții familiare un anumit nume de botez, făcea să dispară acel nume din uzul local.

mele sfântului din ziua nașterii sau a botezului unui copil. Sânt prin urmare inovații de proveniență locală, sau mai precis familiară, nume de botez care pot să se răspândească în cercuri tot mai largi.

Alte inovații, pot să se explice ca împrumuturi din alte regiuni. Unele din aceste inovații reinvie și răspândesc într'o localitate nume cunoscute acolo altădată, altele se prezintă cu nume necunoscute în regiune. Aceste inovații provin din contractul cu viața de la oraș sau cu clase sociale superioare și altele sânt popularizate în anumite localități de așa numiții „fugitivi“, pe care Urbariile îi amintesc la tot pasul. Avem câteva probe concludente care arată cum nume purtate de asemenea imigrați sânt adoptate de localnici la botezarea copiilor lor.

Din tabela numelor de botez din Corbi, lipsește la 1680 și la 1688, numele supt forma *Nițu*. Acest nume îl găesc ca inovație la 1726, purtat de un asemenea imigrat. La 1766, deci după 40 de ani, numele este purtat de trei indivizi (*Nițu Teț, Nițu Costea, U.C. 242 și Nițu Bârsan, ibidem, 236*).

De asemenea, în comuna Porumbacul de jos, se găesc la 1726, doi indivizi care poartă numele *Moise*. În epoci anterioare nu se atestă acest nume în localitate. Este deci, la această dată, o inovație. După 40 de ani, la 1766, *Moise* numește patru indivizi, iar la 1789, trei.

Un exemplu și mai evident ne oferă Urbariul comunei Porumbacul de sus, dela 1726. Acolo se menționează de 6 ori numele *Nicula*. Acest nume era cunoscut în comună și la 1688, purtat de un singur individ, despre care Urbariul de la 1726 spune că a fugit din comună „de vreo douăzeci de ani“. Deodată cu fuga acestuia prin urmare, în comună nu a mai rămas nimenea care să poarte acest nume de botez. La 1825, se remarcă în Porumbacul de sus o mulțime de streini care se așezaseră cu câțiva ani înainte de această dată pe teritoriul comunei. Trei capi de familie, din noii veniți în Por. d. s. poartă numele *Nicula*, care numește apoi și pe unul din copii lui *Nicula Chiplea*, imigrat. Numele *Nicula* este dat apoi ca nume de botez și copiilor băștinașilor. Așa: băiatului celui mai mare al lui *Iuon Bancea Upds, 48*, băiatului lui *Opra Pap, ibidem, 46*, ambii copii de 7 și 3 ani. — Probabil cu moartea acestora, numele nu se mai întâlnește la 1766 în comună, și numai la 1789 îl atestăm iarăși de trei ori.

Tot o inovație este în Sărata, la 1726, numele de botez *Irimie*. La această dată se cunoaște un imigrat, cap de familie venit nu de mult în comună, purtând acest nume. Numele *Irimie* a fost dat și unui copil, născut pe la 1719, deci ceva după venirea imigratului cu acest nume.

Se înțelege ușor, că nu toate numele necunoscute într'o localitate, dar purtate de un imigrat, se răspândesc. Pe de altă parte, desigur multe nume cu mare circulație printre băștinași, se împrumută de către imigrați.

Din expunerea sumară a constatărilor de mai sus, ne convingem, cât de variate sunt cauzele care dau vigoare sau scot din circulație numele de botez. M'am restrâns la expunerea câtorva din aceste motive, care mi s'au părut mai hotărâtoare pentru transformarea listelor numelor de botez dintr'o localitate, la epoci diferite ¹⁾.

---

¹⁾ Mai multe amănunte în legătură cu problema atât de vastă a circulației numelor de botez se pot citi în Albert Dauzat, *Les Noms de Personnes, Origine et évolution*, Ed. III. Paris, 1928 p. 53—73.

Scrisori vechi

publicate de I. Colan

G. Bariț către Iacob Murășanu. (1861).

București 1861 Sept. 25.

Domnul meu și Amice!

Imi pare foarte rău că astădată nu te pociu ajuta cu manuscris. Materialul de scris mi se adună de sine, încât pare că mi'l aduce Dâmbovița din toate părțile, însă necurmatele alergături, cum și prea desele visite până pela miezul nopții, nu'mi lasă nicidecum timp liber. Deci deocamdată mă mărginesc numai la două obiecte care voiesc a'ți observa câte ceva, pro privata informatione.

Antagonismul asupra Transilvanilor și chiar asupra uniților quatales, dispere văzând cu ochii. Celor mai mulți le este rușine de ceea ce a făcut Eforia, eară Eliade e cu totul decăzut în opiniunea publică. Eu compățimesc [pe] acest om că văz cum a căzut într'un fel de misticism religios a la Madame Krudener și Alesandru I al Rusiei către sfârșitul vieții sale. Mulți vor a ști cu securitate că D. Eliade stă gata de a peregrina la Ierusalim spre a'și căuta acolo repaos sufletului său. Intre acestea împrejurări, eu sânt de opiniunea că de acum înainte putem fi odichniți, cum că antagonismul a fost efemer, că veninul ascuns și puroios se curăță mereu, prinurmare că crisa va trece nesmintit imediat [și] noi nu vom mai avea trebuința de a ne apăra pe compatrioții noștri veniți în P (rinci) pate; se va cere însă ca — cel puțin deocamdată — *nici un* a'lelean român, care nu va fi chemat înadins după forme, să nu mai treacă nicidecum în P[rinci]pate. Trebuie să știți că urzirea intrigei asupra transilvanilor se trage de unde nu ai crede, adică tocmai din Atina și ca dată aproape de trei ani.

Vă mai observ însă spre sciință Dv., că numărul tuturor românilor ardeleni și banațiani — între care și vre-o 4-5 femei ca profesorițe — aleși și denumiți prin concurs — dela notarea cea din urmă a bugetului scolastic este numai de 35, din carii numai vre-o patru inși s'au înțâmplat să fie oameni de nimic, anume doi bețivi ear doi nesubordonați și grobiani. Cei mai mulți sunt denumiți pela orașie de acelea pe unde pământeni de aici *nu vor* să meargă. Atâta tot.

În privința politică, cestiunea Uniunii, împreună alternativă de Domn pământean sau Domn strein seamănă a fi ajuns aproape de a sa deslegare. Dn. Const. Negri, Agentul P[rinci]patelor la Poarta Otomană, fu aici; se reîntoarce în P[rinci]pate cu mari speranțe, că în cele din urmă va reuși ca să ducă învoiața puterilor europene la o uniune completă cu un ministeriu și o cameră etc.

D. Io (n) Maiorescu, care s'a reîntors dela Berlin și din Istria, se miră de ce nu-i mai vine Gazeta pe sem (estru) II când Const. Popasu i-a petrecut în socoteală prețitul *pe anul întreg*. Mă rog binevoiesce a întreba la ambii C. Popasu.

Pandelie Popasu produce recipisa de prenum. la poșta de aici pe Gazeta et Foaia p. Sem. II. și totuși nu a primit nici un Nr.

Dn. Alecsandru Golescu zice asemenea că a prenumerat pe anul întreg p. Gazetă la Redact. *Naționalului*, pe când eșia acesta și întreabă că de ce pe Sem. II nu a primit nici un Nr.

Unii earăși, sunt foarte desgustați p[entru] neuzita neregularitate în espedițiune.

Maiorescu, Maniu ș. a. zic să'ți scriu că ei nu mai cutează a recomanda celor de aici Gazeta, din cauza stilului prost al corespondenților și a mai multor necălituri. . .

Între altele cei mai mulți sunt foarte îndestulați cu portarea cea și solidă și solidară a transilvanilor, iară cei mai moderați, mai doresc ca nucumva să ne perdem rostul și să ne răpim de vre-un fanatism.

Astăzi citirăm la Maiorescu scirea dela Cluj publicată de protopopul Negruți despre zioa inaugurării societății noastre literare, tot acolo în Clusiu fără ca să se spună că cine a ordonat acea inaugurare și zioa ei; așa ne rămase ca să presupunem cumcă poate Guvernul a denumit pe D. Negruți de președinte al Societății, prinurmare că poate Guvernu și-a rezervat acest drept de a denumi totdeauna pe președintele, pcă. almintrea nu se poate esplica, cum a eșit acea publicațiune, mai vârtos că ar fi fost prea de dorit ca inaugurarea să se întâlnească cam cu timpul deschiderii dietei, când apoi ar fi putut asista mai mulți la aceeași.

Este lucru neuzit până acum, ca președinția unei Societăți Academii-literare să fie împlinită prin numire. Eu nu am statutele Societății, să afă însă publicate în Foaia: Dta binevoiesce a căuta

a căuta într'ânsele, apoi ca într'un răspuns, la călcâiul Gazetei, citează respectivul articol sunător despre presidențiã. Voiu să zic: Oamenii nostri de aici erau prea determinați să ajute Societatea noastră cu mijloace materiale; ei însă dechiară, că dacă cumva președintele se va numi de guvern fără nici o alegere, atunci din cauze pe care le știu ei, nu vor da nimic.

Mă socotiu că cele publicate mai sus dela + până la +, se pot publica prea bine în Gazetă sub titula: *Extracț din o scrisoare privată.*

Nu'mi ajunge chârția,

Al Dtale

serv și frate

G. Barițiu

(In note marginale. E. Ed.)

Să'ți fie prin scire că Herfurt se angajă la tipografia minister bellicu ca dirigințe cu 300 galbeni pe an, prin urmare scapi de el, că vine numai să-și ridice familia și să se mute aici.

1863

Viena 30 Ian. 1863.

Domnule și frate!

Presupunând că I-ul articol (de natura cestui alăturat) l'ai primit, mai trimit și pe al II-lea. Sper că cârpeala ce i-am făcut prin o foaie lipită nu va cauza nici o confusiune sau eroare din partea tipografilor, pentrucă contul dă destul indreptariu. Pusețiunile cifrelor sunt acurate, mă tem însă, că voi fi erat în sumarea lor, fără să am timp de a mai controla eu însumi pe mine, pentru (că) zioa trebuie să lucru în Cancelari[e] (în)tr'(u)na făcând extracte din actele calilor ferate, care acte s'au adunat până la o greutate de 140 funzi.

Deci foarte mă rog, ca cu ocasiunea corecturei să însărcinezi pe espeditorul Dtale a fi mai acurat, sau de nu'l mai ții, să chemi pe un individ din cancelaria fabricii. E mare lucru cestiunea contribuțiunii; sper însă că prin asemenea articuli se vor deschide ochii multor ardeleni și vor cunoasce colosala greutate de a mijloci ușiorarea poporului.

Preste aceasta, împrejurările ca și viitorul nostru pretinde, ca cu această ocasiune, locuitorii țierei să ia și câte o lecțiune de morală, să înghită câte o pilulă amară cu scopu de a'i vindeca de mai multe boale morale sau chiar fizice.

Te rog zi lui Gött, ca să tragă și el luarea aminte a publicului său asupra obiecțiunilor câte ni se fac de către colegii deputați din alte țieri în sensul celor descrise în acești doi articuli. Mai spune'i între *patru ochi*, că deputații sași, afară de doi, mult trei, sunt obstinați contrari ai călii ferate Oradea-Brașov și că stau ca murul phalanga compactă numai p. așa: Sibiu—Turnu-Roșu. În comisiunea de 12 luptăm numai eu și Groiss ca desperații, Binder este în contra, iară/din ceilalți 9 inși, țiene numai Schindler și Graf Potoczky cu noi. Așia suntem numai 4 în contra la 8. În afară gr. Andrasy președintele dela Theissbahn și Gr. Barkoczi cumplitul membru al Sfatului (Verwaltungsath dela Institutul de credit) au format o partidă din magnații unguri, carii fac front tare grafilor Zichy.

Sed forte fata viam invenient.

Găsit-u-s'a rogu-te trimitietoriul nenorocit al brânziei, fainei și tutunului episcopesc? Se scie să s'au făcut toate contrabandă. Dară tutunul puția al dracului de brânzia, încât nu vrea să-l cum-pere nimeni. Frece-și capul dacă nu sciu ce fac.

Aici se lucră tare pentru împăciuirea Ungariei, firesce în condițiuni de a se recunoasce și uniunea Ardealului cu Ungaria. Noi afară țienurăm 6 inși o conferinția în această cestiune. Vederemo. De voiu mai avea timp și de voiu afla a fi discret, prudent, voiu scie și despre aceasta ceva.

Sărbători fericite,

G. Barițiu

1863

Adresa:

Seiner Wohlgeboren Herrn Iacob Murasianu, Gymnasial Professor und Director etc, Kronstadt in Siebenbürgen.

Domnule si Frate!

Mă rog ca să binevoiesci a trimite ./ scrisoare la familia mea care sciu bine ca totdeauna rămâne foarte neodincită când eu mă despart din milocul ei.

Eri am stat pela Cancelaria curții. Cei mari sunt foarte îngrijați de rezultatul alegerilor. Ei se tem că tot entuziasmul și toate „se trăiască“ dela congresul rom. au fost numai foc de paie, carele pe popor nu l'au nici înferbântat nici luminat întru nimic. Despre Unguri le-au venit știri că ei ori unde vor putea îi vor și ne vor păcăli.

Mai află că în (alta) Cancelarie a început a corespunde cu episcopii românește eară aceia o ști poate că împeratul a pofțit ca la regulamentele cele două, testul romanesc să se scrie romanesc, i s'a arătat cum și a scris! . . .

Ergo cea *dinteu* subscripțiune a împeratului Austriei în limba romanească. Vezind aceasta ceilalți compatrioți de aici, au înmărmurit

Este vorba ca să se așeze și aici nesmintit o translatură românească.

Acestea toate nu sunt de publicat, ci *deocamdată* numai proprivata notiția.

(Viena) 11 Iun. /18/63.

G. Barițiu

Sachsenlandulu a început a se clatina tare; însă tăcere. Numai la dietă, la dietă.

1863

Viena 1863 Dec. 15 n.

Domnule și Frate!

Citind stimata Dtales crisoare din 12 ale c. mă simt indatorat a'ți reflecta câte ceva cu scopu de a te informa ceva mai bine în cestiuini de o natură mai delicată. La acestea însă îmi iau de motto: Principiis obsta, sero medicina paratur.

Să încep cu darea capului. Adu'ți aminte de an. 1861 pre când maghoarii denega [u] dările. Ce au zis atunci archiereii, ce au zis intiliginți ce am zis noi, eu și Dta cătră popor? „Plățiți dările și așteptați ușiorări pe calea legii, că de nu vai de noi toți.“ Și a fost bine așa.

Că acum poporul se opune? Bine, veți vedea urmările. — Dară dacă eu ți-am vorbit de darea capului, am promis eu desființarea ei în mod apodicticu? Eram eu oare nebun ca să fac una ce aceasta?

Dta îmi spui de „tragerea atențiunii“ la Curte prin *Gazetă*? Doamne rău te înșeli. Dară nu și le aude curtea în termenii cei mai grobiani dela deputați ca Skene, carele are întru nimic a dechiara pre toți cei mari, până *sus* de *prădători*? Că un Giskra, carele aduse de cinci ori pe ministrul de resbel în pericolul de a'l lovi guta și odată de a'i răapunde:

„Ich habe es so gefunden; ich kann Sie (pe *prădători*) nicht todt schlagen!“ . . .

Doamne, de ați vedea cu ochii situațiunea cea deplo-rabilă!

Articolul meu. Pentru Dzeu, pentru ce l'ai tipărit dacă nu ți-a plăcut? Eu ți l'am recerut numai pentru ca să mă pocui legiti-ma la DD. Pop, Bologa, Munteanu, carii nu'mi credeau că ți-am scris. Apoi dacă ceva nu'ți convine, pentruce nu ștergi? Ori nu sciu eu că Dta ca redactor esci în prima linie răspunzător? Si dacă nu'ți plac pasage întregi, *ștergele*. Eu dacă m'am opus vre-o dată la ceva a fost numai să nu mi se intretiese în stil sentinție, con-strucțiuni, prin care adesea se încurcă șirul ideilor. Se poate ca articolul meu e scris fără cumpăt; se poate că el va face și sânge rău; eu însă mă simțeam îndatorat de a curăți sângele rău dintre românii austriaci. Trebuie să afli că artic. eșit în contra mea și al lui Siaguna în convențiune este scris aici, că el a fost trimis mai întâiu la Concordia, ceea ce mi-a spus însuși *redactorul ei*, carele după ce nu l'a primit, apoi totuși a promis auctorului că de va eși în Romania, el îl va reproduce. Tot de aici s'a scris astă vară românilor din Ardeal, că mie mi-a numărat regimul 30, 40, 50 sau naiba scie câte zeci de mii. Si tot aici s'a compus o societate de juni români, în care în seri anumite se declama și cânta lucruri rupătoare de cap în contra Rusiei și Austriei. Și eată acum junele Petrino, feciorașu genial însă sedus de acel spirit, se află spre rușinea sa și a părinților săi — în Cernăuți, fără ca să fi putut pune încă esamenu de maturitate. Te întreb: afli Dta cu cale ca să suferim pe tinerime a merge pe o asemenea prăpastie înainte? Poți să suferi ca studinți cum e Miescu și Arsene să dea cu noroiu în cei mai bătrâni decât ei?

Eată eu vorbii astă seară cu DD. Bologa, Alduleanu, Pușcariu după ce eșirăm din conferinția noastră ardeleană, le spusei unele și altele din câte mi-ai zis și Dta; însă nu mai e de vorbit. Acești oameni se simt răniți și batjocoriți de moarte; anume A. îmi zise: „De acum în colo mă voiu ținea norocit când mă voiu vedea criti-cat și înjurat în ori ce jurnal românesc, pentrucă atunci e semn că ceace am făcut sau zis, a fost bine.“ De aici poți judeca, că „spiritele“ nu se pot „compune“ în modul și cu metoda Dv. Oameni trecuți prin școala cea aspră nemțiască de 16 ani (1848-1862/63) nu mai suferă dăscălituri. A propos de acestea, tocma veni lui Negruți o scrisoare dela Vitéz carele pe lângă ce pe o parte se

roagă, ca unii alții să-i ajute a scăpa din nevoia în care a dat, apoi tot el, fanaticul, ne amerința, că de nu vom scoate cutare și cutare drepturi, va fi rău de noi. Vei sci adică, că acel Vitéz fusese suspins din diregătorii pentru sila făcută unei fetițe (Noth-zuckt) și p. mâncătorii, încât abia'l scapară ai noștri de Gherla! Apoi încă și unul ca el de cătră pădure.

Dn. V. Pop s'a dus la Sibiiu, însă desgustat, amărât și bolnav. Pentru ce? Poți judeca.

Episcopul Ș[aguna] petrece ca un cuc singur, mai nimeni din ai noștri nu'i calcă pragul.

La Mitropolitul încă mai merg unii și alții, însă rar, așa cât e determinat a merge și el acasă. D. Cipariu încă trăiesce foarte retras, mai ales că Negruți cu cerșitoria lui lovitoare în autonomia Tierei, a bisericei, la care se gătise vre-o trei săptămâni, l'a desgustat foarte.

Eată deci cum stă cu compunerea spiritelor Dtale — și acestea toate se trag din conferințele dela dietă . . .

Doamne feresce, ca să nu se împlinescă profeticele cuvinte ale răpos I. Rusu: Quod verbum non sanat, sanat ferrum quod ferrum non sanat, sanat ignis.

Îți mulțumesc de scirea împărtășită despre părăsita mea familie cu atât mai vârtos, că eu sciam tocma contrariul . . .

Preste puțin îți voi mai trimite continuațiune la art. despre contribu[țiuni]. — Numai cât ne mână ca pe caii de poștă. Eu anume sunt acum ales în trei Comitete, prin urmare am în toate zilele câte 2 uneori și 3 ședinție, adesea până la 8 și 9 seara.

Nici vorbă ca să ne lase acasă pe Crăciun. În 20 vom căpăta doară ferii, cam în 10 Ian. senatul imp. se va readuna. Cel puțin așa se vorbea până astă dimineață. În privința calei f. (erate) ardelenene s'au pornit cele mai spurcate intrigi.

Broșura lui Grimm e trimisă la Sibiu, unde am prenumărat-o, eară el e la Praga. Protocolul? Voiu vedea. Ci ai noștri îmi *spuseră* că nu voiesc, n'au plăcerea ași vedea cuvântările lor transcrise. . . .

Al Dtale frate stimatoriu

G. Barițiu

Dreptul la muncă

de Dr. Alexandru Ceuşianu

Balanţa vieţii sociale e în dezechilibru. Semnele unor profunde perturbări sociale impietează cu îndărătnicie asupra ordinii existente. E un asalt al valurilor zbiciuite de vifor. Trombele nemulţumirilor se urcă în vârtej neputincios, — şi din fiecare prăbuşire de nădejde, naşte un nou imbold de răzvrătire. Toată lumea e convinsă de necesitatea unor profunde prefaceri a societăţii omeneşti, — dar nimeni nu poate şti dacă soluţia mântuitoare va fi găsită la timp să împiedece istovirea puterii de rezistenţă.

Criza actuală în vâltoarea căreia sufocă ţări şi pături sociale, — îşi aşteaptă un îndrumător pe tărâmul economiei politice. Emblema mesianismului modern are două feţe, — pe una e imaginea monedei de aur pe cealaltă secera şi ciocanul. Tradiţionalişti nu cedează din sistemul capitalist forţa: de fecundare fără păreche în evoluţia civilizaţiei moderne. Evoluţioniştii îmbrăţişează, cu un fanatism identic, evanghelia răsăriteană a bolşevismului. Intre cele două teorii, geme lumea anonimă în gestaţiunea fatidică a unei noi ordini sociale.

E probabil, că taina revirimentului zace în găsirea unor noi formule de educare a vieţii sociale, într'o morală colectivă a maselor chemate să-şi fină echilibrul în desfăşurarea luptei pentru viaţă. Prea sunt grozave deosebirile sociale între deţinătorii bunurilor şi cei avizaţi la efortul de muncă. Sub zăcămintea păturilor sociale clocoteşte lava. Convulsiiunile maladive ale prezentului nu se mai pot ascunde. Țările cele mai avansate în cultură şi civilizaţie sunt lovite în optimismul aşezămintelor fundamentale de stat. Pauperizarea generalizată pe lumea întreagă macină încrederea, — şi aparatul de conducere nu mai poate răspunde extraordinarelor cerinţe ale vremurilor.

Cea mai gravă problemă este incontestabil descreşterea preleului de muncă. Şi aici naşte întrebarea principală: Este munca o atribuţiune facultativă a individului sau este o funcţie socială? Răspunsul e un labirint de păreri. Dacă o iai spre dreapta, eşti silit să admiţi principiul suveranităţii individuale şi să socoţi prestaşa muncii drept un corolar al libertăţii omului. Pe scurt: „Laissez faire — laissez passer“. Coteşti spre stânga, ajungi la soluţia că, munca fiind un factor determinant în puterea productivă a unei colectivităţi, trebuie să fie guvernată de normele societăţii şi, la rigoare, voinţa socială se suprapune voinţei individuale. Este ceea ce conţine alineatul F, din art. 3 al declaraţiunii drepturilor muncitorimii exploatate“ din Rusia sovietică:

„Pentru zdrobirea claselor parazitare — se decretează munca obligatorie generală“.

Iată două formule — exact opuse una alteia — Scylla și Charybda — între cari trebuie să șerpuiască ideia transacțională. Va avea timp suficient să se cristalizeze?

În vasta desfășurare a energiei economice, efortul omenească a fost cea mai determinantă pârgie de producție. Prestanța de muncă a fost în primul rând deservită de puterea musculară. Omul preistoric și-a achiziționat prin suficiență proprie cele necesare existenței sale cavernare. El n'a purtat nici când grija lipsei de ocupație.

Intovărășirea progresivă a nucleelor familiare în formațiuni etnice, n'a produs la început nici o schimbare. Munca a putut fi repartizată în chip mulțumitor între membrii organismului social, asigurându-se în același timp, prin diviziunea muncii, o producțiune satisfăcătoare exigențelor crescânde ale omenimii. Abia după ce se descoperiră noi și puternice surse de energie și după ce s'au realizat invențiile uimitoare ale tehnicii moderne, s'au produs complicații.

Dar efortul de muncă uman era admirabil ajutat de ceea ce înțelegem prin capitalism, sursele financiare puse în jocul economiei au sporit energia omenească la suprema încordare, — și se părea că cheia fericirii omenești era aflată.

O simplă retrospectivă în istoria Statelor Unite. Fără a cunoaște această admirabilă țară de cât din ilustrațiuni și descrieri ești tentat să te 'nchini în fața forței cumplite ce-a imprimat-o sistemul capitalist în ritmul de progres al poporului american. Un adevărat Eldorado pe pământ. Lupta de viață se manifestă sub aspectul unei îndestuliri saturate de toate exigențele confortului, — și aceasta în toate păturile sociale. Casele râvneau cununa norilor, și muncitorii soseau în automobil la munca de fabrică. Momentele de criză erau trecătoare; iar atunci când trosneau încheieturile bătrânei Europe de teribila încercare a războiului mondial, America își potența vigoarea economică devenind în ochii tuturor popoarelor țara nemărginitelor posibilități. Au trebuit să se aperse Americanii cu cele mai drastice măsuri contra valului de imigrațiuni ce cutropea noul tărâm al făgăduinții.

A venit însă ceasul, când mizeria și-a adus aminte să bată la poarta acestui rai pământesc. Crahul din Wall-Street în anul 1929 a fost primul și cel mai formidabil clătiniș în amețitoarea construcție capitalistă a Statelor Unite. Tensiunea nervilor economici trecuseră deja punctul de rupere. Abia acest prim colaps de averi risipite în jocul de bursă a trezit bănuiala într'o criză mai profundă, mai îngrijorătoare, — împreună cu primejdii

letale. De atunci un neîntrerupt prăvăliș de forțe — o continuă renunțare în avântul constructiv — și o înfricoșătoare multiplicare a brațelor fără muncă. După o statistică recentă, numărul șomerilor ar fi depășit cifra de 10 milioane. Și iarna e abia în pragul vremii.

S'a schimbat în acești trei ani ceva în sistemul care promovase înfloritoarea stare de până atunci a Statelor Unite? În aparență, absolut nimic. În fond, s'a atins limita capacității de organizare a sistemului pur capitalist. Este de-adreptul paradoxal și fantastic ce se petrece în fața ochilor noștri spirituali. De-o parte, producția sporește mărfurile la cantități ilimitate, pierzând ori-ce rentabilitate în desfacerea lor, — de altă parte, lumea muncitoare nu mai găsește ocupație, slegește rezerva economiilor, și se vede muritoare de foame. Industria capitalistă este silită să-și reducă din ce în ce mai mult suprafața de producție, pentru că debușeurile de consumație sunt suprasaturate.

În momentul în care se prabușesc toate noțiunile solid experiate ale vieții economice de până acum, — rânjește noul sistem dela celălalt extrem „planul cvinvenal al Rusiei Sovietice“.

Faima acestei noi orientări economice pasionează. Din moment ce marele colos rusesc și-a fixat un termen de durată destul de scurtă — pentru adevărarea experienței bolșeviste — lumea așteaptă cu nerăbdare realizările practice, — și acestea încep să depășească prevederile.

Înainte de toate, Rusia n'are șomeri. Acest popor de 140 milioane locuitori — rustici, lipsiți de noțiunile și aspirațiunile unei civilizații superioare, a pornit cruciada industrială, aplicând instalațiile tehnice cele mai perfecționate pentru înfăptuirea programului său economic. Cu un deceniu în urmă, țara sovietelor era un haos mistic de dizordine socială, stăpânit de „geniul distrugerii“. Război, foamete, epidemii — incendii, execuții capitale, au coborât nivelul de viață al cetățeanul rus la cel mai deplorabil grad de abrutizare. Totuși punctul mort al mizeriei a fost depășit și Rusia Sovietică a reîntrat în arena de emulații a popoarelor din lume. Exportul de cereale și lemne pe un preț vil și în afară de ori-ce concurență a fost primul semn de ofensivă economică pe piața mondială. Cultura extinsă de bumbac și lemne, electrificarea mijloacelor de producție, tractorizarea lucrărilor de câmp și mai ales amplificarea formidabilă a rețelei de cale ferată, au stârnit uimirea lumii capitaliste. E posibil? O țară scoasă din ambianța burgheză și boicotată de credit, lipsită de toate mijloacele indispensabile unei refaceri raționale, — găsește căi necunoscute pentru a se afirma în concertul mondial al popoarelor? Ce deosebire prăpăstioasă, de pildă, între linia Turkestan—Siberia, începută în anul 1927 și inaugurată la 28

Aprilie 1930 — deservind distanțe de câteva mii de km. — și infima lucrare de încopciare feroviară prin tunelul Teliu din țara noastră — care durează de aproape zece ani și tot nu se mai isprăvește!

Sovietele depun eforturi uriașe pentru înfăptuirea integrală a planului cvincvenal. Nu cruță jertfă, nici energie. Pe urma experienței rămâne însă de pe-acum un adevăr social câștigat, anume că factorul muncii activează în mod constructiv, prin simpla *disciplină a colectivității*.

Comparând ambele sisteme: cel capitalist și cel comunist, se desprind, în mod logic, următoarele constatări: În țările capitaliste patrimoniul individual de civilizație este mult urcat, dar, în acelaș timp, piața economică suferă de supraabundența brațelor de muncă. În Rusia sovietică, standardul vieții e extrem de scăzut — aidoma sclavilor, — dar masa proletară muncește în cadrele unui vest plan de refacere economică, având fiecare individ rostul său de ocupație.

Sistemul burghez a încorporat în doctrina sa constituțională libertatea muncii drept corolar al atribuțiunilor individului în societate, câtă vreme sistemul sovietic s'a dezinteresat de atribuțiunile individuale, ridicând prerogativele colectivității pe deasupra, prin decretarea obligativității muncii.

Și rezultanta practică a ambelor sisteme? În defavorul cui va apăsa acul balanței? Iacă problema istovitoare de nervi ce produce oscilațiile febrile în mecanismul social. Rotițele au scăpat de sub control și acum trosnește carapacea mondială de uruitul vertiginos al destrămării economice. Bara de manevră a căzut din mîna omului și mașina își ia cursul dement, primejduind patrimoniul civilizației moderne. Demonul — mașină — iată descoperirea de ultima oră a economiștilor. Energia tehnică — prin instalarea de noi și noi mașini — înlocuește forța musculară. Lucră mai ieftin și cruță muncitori. Mașinismul marilor țări industriale a distrus, în primul rând mica industrie și, în al doilea rând, seceră salariile muncitorilor, cari devin superflui. Și nu e domeniu în care să nu fi pătruns mașina. Pentru ilustrarea acestui fapt, un exemplu american. La St. Louis se construște un canal. Desfundarea pământului se execută de 33 mașini desgropătoare, deservite de 37 mecanici lucrători. Pentru aceeași lucrare, îndeplinită prin forța musculară, ar fi necesar un număr de 7000 salahori. Să nu mai vorbim despre organizarea mașinală a fabricilor mari unde proporția între energia tehnică și forța musculară este și mai dezastruoasă pentru muncitori. Progresul științific asigură astfel din zi ce merge o dispensare crescândă de serviciile omului-putere și nu mai ajută împotriva-i simpla organizare a muncitorimii. Șomajul mondial a luat aspectul unei maladii cronice.

În vederea formidabilei primejdii sociale, ce-o câștigă masa neîncăpușilor la muncă, naște involuntar întrebarea: Nu există oare un drept inerent al individului la muncă?

Am avut ocazia să ascult plângerea atâtor nesalariați, cari cereau, cu desnădejdea gurilor nesăturată de-acasă, un mic favor, — *favorul* de-a primi muncă.

Reducerea timpului de muncă la 8 ore pe zi nu este un postulat de odihnire a muncitorului, ci o prevedere elementară împotriva mașinismului. Prin reducerea orelor de muncă, devine necesară angajarea unui număr mai mare de muncitori. Iată introducerea subconștientă a dreptului la muncă. Ce-i oare propunerea recentă a președintelui Hoover, ca să se reducă munca individuală la 5 zile pe săptămână? O măsură necesară ca, prin distribuirea muncii pe durată, să poată încăpea un număr mai mare de muncitori la muncă. Acolo unde, prin instalarea unei noi mașini, sunt licențiați jumătate din lucrători, ca superflui, societatea nu se poate ascunde în dosul argumentului de „libertate a muncii“, căci, oricât de liberă e facultatea de-a munci, un lucrător odată licențiat nu mai găsește lesne ocupație și rămâne pe drumuri, mărinđ ceata celor drăcuiți de demonul mașină.

Primele încercări de-a soluționa în chip practic conflictul celor cari au fost lipsiți de serviciu, fără vina lor, îl constituie regulamentul din 1900 al orașului Gent pentru asigurarea muncitorilor în caz de licențiere fortuită. Un sistem modest și plin de sacrificiu pentru buđgetul orașului, — cu toate acestea, însă, a găsit o largă aderență mai ales în orașele din Germania. Un pas mai îndrăzneț l-a făcut Anglia, legiferând în anul 1911 asigurarea muncitorească pe bază etatistă. Principiul călăuzitor era prezervarea — cu ori-ce sacrificii — a muncitorilor lipsiți, fără vina lor, de muncă. La început, subvențiile de asigurare erau prestate de însuși Tradeunionurile, faimoasele organizații muncitorești din Anglia. Mai târziu, s'a cerut înscrierea de subvenții în buđgetul statului. Aceste alocații au crescut din an în an. Frenezia demagogiei politice n'a cunoscut margini în a promite mereu — mereu mărirea „Unemployment fond“-ului pe spinarea statului. Cifra subvenției de stat întrebuiņată sub guvernul Macdonald în anul 1930 atinge aproape suma de 100 milioane lire sterline. Rotundă plătită din dijma burgheziei. Iată un sistem de prelevare a unei clase asupra celeilalte, — mai ales că prin sistemul acesta a sporit numărul șomerilor în chip fantastic.

Muncitorul englez, nefiind silit să dovedească nici măcar voința de a-și căuta un nou serviciu, își primește regulat subvenția și exemplele abundă, când pomanagiul refuză angajarea într'un serviciu, pe motiv că diferența între subvenție și salariu e mică și nu-i rentează munca. Sub povara acestor instituțiuni de

asistență aparent parazitară s'a prăbușit echilibrul bugetar. Reducerile, proiectate încă de guvernul laburist, au produs frământarea politică în așa proporții, că uniunea interpolitică a partidelor engleze n'a mai putut împiedeca flexiunea lirei sterline.

În fond însă, ideea este justă. Individul având drept la muncă și refuzându-i-se, fără vina sa, prilejul de muncă, societatea este datorare să-l apere de prăpădire și pe el și familia ce eventual trebuie să susțină.

Problema muncii evocă o asemănare sugestivă. Să ne închinipui că energia musculară întrebuințată în economia mondială reprezintă o suprafață vastă, care din an în an se împuținează, datorită înfrățirii sale cu energia mașinală. Invențiile noi, provocând mecanizarea progresivă a producției, energia musculară a cedat pasul demonului mașină. Suprafața de muncă musculară ai zice că e un „peau de chagrin“ ce se micesțe în mărime și arată apropierea sfârșitului capitalist. Căci, stârșit este, dacă sistemul burghez nu reușește să rezolve în timp util problema. De altă parte, civilizația modernă nu poate renunța la avantajile energiei mașinale, care prin răspândirea și amplificarea sa ar dărâma blestemul biblic: „omul să-și câștige pâinea în sudoarea feței sale“. Ce fantezie a viitorului ca munca să fie prestată numai de mașini și omul să-și trăiască în opulență și fără trudă traiul pământesc!

Deocamdată însă, mecanizarea ramurilor de producție a dezaxat economia mondială.

Energia musculară se luptă cu disperare împotriva mașinei, pentru că, prin reducerea participării sale la producție, își pierde mijlocul existențial. În sistemul bazat pe respectul libertății individuale criza șomajului nu mai are soluție. Dreptul la muncă al individului se izbește în impasibilitatea proprietarului deținător ai fabricilor, care este liber să se dispenseze de brațele de muncă ce i se oferă. Mașina, e mai sigură, mai exactă și mai rentabilă decât omul-putere.

În schimb, maniera rusească e și mai puțin simpatică. Pornită din concepția utopistă a egalității fizice a omului și a dogmei false, enunțate de Engels, că „individul n'are nici o valoare“, crima bolșevistă consistă în faptul că, sub imperiul teroarei, s'a dezvoltat dreptul colectivității comuniste, s'au desconsiderat și chiar distrus elementele celulare ale societății, individul — familia.

De-aci disciplina dictatorială în desăvârșirea planului quinquenal și tot de-aici funesta constrângere a individului la respectarea obligativității muncii. Colectivitatea rusească vedește un progres real în toate ramurile de producție, dar, în același timp, unitatea-om e în plină degenerare.

De-oparte, aşadar, respectul libertăţii de muncă şi o licenţiere progresivă a omului — din procesul de producţie — însă răcirea, proletarizarea şi nedreptăţirea sa faţă de clasa proprietară, — de altă parte, munca obligatorie cu întreg cortegiul de mizerii ce-l implică repartizarea silnică şi constrângerea fizică a unităţii-om faţă de colectivitatea stăpânitoare.

Oare să nu fie posibilă o combinare a acestor două extreme, prin care să se poată organiza câmpul de producţie? Ideia dreptului la muncă, interiorizată ca o nouă concepţie în organismul juridic al societăţii, ar putea dărâma multe din neajunsurile cari secătuesc izvorul de vitalitate a civilizaţiei moderne. Concilierea antagonismului economic trebuie căutată prin lărgirea instituţiilor de drept, — şi munca trebuie organizată dându-i-se respectul unei funcţii sociale. Legiuirile pur individuale — cari favorizează principiul egoist „utendi, fruendi et abutendi“ — trebuie modificate în spiritul larg al solidarităţii colective, în raport cu sine însuşi şi cu membrii săi componenţi, — şi aceasta cu un ceas mai înainte de-a fi prea târziu.

Braşovul și Țara Bârsei

Câteva aspecte și îndemnuri.

de Axente Creangă

Se scrie în „Țara Bârsei“, dela apariția ei, mai mult despre Braşovul trecutului, Braşovul hrisoavelor, al Românilor întemeietori de așezăminte culturale, al luptătorilor pentru păstrarea limbii și credinței strămoșești. Ni se descopere un trecut aproape uitat, se șterge praful de pe documentele vechi și îngălbenite, și cu greutate de descifrare, de interpretare, ni se reclădește viața unuia dintre cele mai românești — dacă nu cel mai românesc — dintre orașele din vechea Transilvanie. Astfel cum ne apare, în lumina trecutului lui istoric, pe care câțiva oameni inimoși — conducătorii acestei reviste — și-au propus să-l proiecteze din nou pe ecranul preocupărilor noastre de azi — Braşovul ne este mai drag ca înainte. Il iubim mai mult, căci îi cunoaștem trecutul, și de acest trecut orice braşovean poate fi mândru.

Dar se vorbește puțin despre Braşovul de azi! Și e mai bine așa! Poate nu s'ar putea spune numai lucruri frumoase și de laudă. Nu despre Braşovul social, politic, cultural sau... comercial, vreau să rețin câteva momente atențiunea cititorilor acestei reviste, ci despre o latură a lui, despre care se poate vorbi fără teama de a-l face displăcut, fără grija de-a creia animozități. Mă voiu mulțumi cu câteva considerații asupra fericitei situații geografice a orașului, asupra avantajilor din toate punctele de vedere, ce rezultă din această situație, și voiu indica — în mod prea puțin pretențios, de altfel — felul în care s'ar putea utiliza privilegiile cu cari natura a înzestrat orașul nostru. Și când se zice Braşov, nu se înțelege numai orașul, ci tot ținutul din jur, toată câmpia Bârsei, cu care împreună formează o așa de bine definită individualitate geografică.

Intr'adevăr, Braşovul e un oraș privilegiat de natură, așa cum nu sunt multe în România. Intemeiat de cavalerii teutoni într'o regiune dintre cele mai importante ale Ardealului, răspundea nu numai unei necesități strategice, dar cu timpul trebuia să devină un mare centru din toate punctele de vedere: politic, industrial, economic, comercial, cultural etc. Situat în apropierea imediată a graniței vechiului imperiu de tristă memorie, în apropierea munților cari îl înconjoară aproape de 3 părți, la marginea uneia dintre cele mai frumoase câmpii a României — „Țara Bârsei“ — în apropierea atâtor trecători în Carpați — nu e de loc de mirare că desvoltare lui a fost rapidă și hotărâtoare pentru importanța care i se dădea progresiv de către stăpânirea ungurească de pe vremuri. Azi Braşovul — datorită, de sigur, în primul rând situației sale geografice, dato-

rită trecutului său, dar nu mai puțin datorită și realizărilor făcute de mâna omenească, care a contribuit la înfrumusețarea lui — este un colț pitoresc de față, aproape unic în România. Regiunile din jurul lui, într'altă față cu cultul naturii mai desvoltat, ar fi fost de mult transformate în parcuri naționale, așa cum se încearcă în timpul din urmă și la noi, deocamdată pe... hârtie.

Merită acest nume Brașovul, pentru că în nici un alt oraș nu se întâlnesc într'un chip atât de fericit, două peisagii atât de diferite: muntele înalt și câmpia. Ceeace formează calitatea lui esențială, din punct de vedere geografic și turistic, este tocmai această întâlnire bruscă a muntelui — abrupt chiar — cu șesul întins, plan, brăzdat de ape mari al „Țării Bârsei“. Avem orașe splendide de munte — să nu amintesc decât Sinaia — văi splendide — valea superioară a Prahovei este o „mică Elveție românească“ — în toate însă privirea e stăvilită din toate părțile de stâncile ce se 'ntrec să 'nfrunte norii. De pe unul din dealurile Brașovului, însă, poți admira de odată spre S și SV stâncile pleșuve ale **Bucegilor**, coama de hienă a **Pietrii Craiului** (munți cu o înălțime mijlocie de 2200 m) — alături de șesul întins ca o mare și tapetat de admirabilele figuri combinate și colorate în mod atât de variat, pe cari le formează locurile cultivate; șes imens, aproape în întregime plan și neturburat decât de dealurile Sâmpetruului, cari-l pătrund în marginea de Nord.

Din punct de vedere turistic, această proprietate este de o importanță extremă: Brașovul este printre singurele orașe mari ale României asupra căruia unanimitatea turiștilor pricepuți sunt de acord în ceace privește interesul deosebit cel prezintă el ca regiune potrivită excursiilor. Avem în față munți mai mari ca aici — Munții Făgărașului — mai întinși, (masivul Retezatului) — dar în nici o parte nu se îmbină atât de fericit cele două elemente geografice amintite: muntele înalt cu șesul — ca aici la Brașov; în nici o altă parte un oraș mare legat din toate părțile cu căi ferate și șosele bune, nu e în așa de imediată apropiere de muntele propriu zis, ca aici; în fine, puține sunt regiunile în cari un excursionist poate merge atât de comod, ca în munții Brașovului, pe poteci bine construite și bine întreținute, având la dispoziție case de adăpost atât de confortabile. Și mai are Brașovul, ca o pinacotecă, tot ce natura a creat mai variat, mai frumos: dumbrăvi, poieni și aleie atât de apropiate de oraș, creste pleșuve acoperite de zăpezi până în Maiu, dealuri împădurite și golașe, văi sălbatice și văi line — o adevărată grădină, în care natura a sădit tot ce poate încânta ochiul mai mult.

Călătorul care e 'n treacăt prin Brașov, funcționarul înșepenit ore întregi la masa de lucru, școlarul care vrea să-și prepare lecțiile în aer liber — fac $\frac{1}{2}$ oră și se găsesc pe **Romuri** sau pe potecile **Tâmpei**, pe dealurile **Cetățuei** sau în **Valea Cetății**, în plină na-

tură, cu aleie de brazi, stejari, sau fagi, cu aer tare și curat, cu peisagii din cele mai variate. După un drum de aproape o oră, ochiul curiosului se poate delecta la splendida și unica priveliște a Brașovului văzut din vârful Tâmpei; se înfioară la poalele zidurilor legendare ale **Pietrilor lui Solomon**. Unde mai găsește el așa de aproape și la îndemână toate peisagiile acestea variate? Dacă dragostea de natură va face pe cineva să piardă o zi ntreagă, urcă din Brașov (950 m. deasupra mării) până pe **Cristianul mare (Postovarul 1812 m.)**, sau pe **Piatra Mare**, cu aspecte și flora alpină. Și numai într'o zi! Mai mult chiar! Excursionistul întrepid poate face tot numai într'o zi (utilizând actualele mijloace de comunicație, pe cari le găsește aici) drumul, dus și întors, până la **Omul**, cel mai înalt vârf din Bucegi (2509 m.) și una din cele mai interesante și caprițioase creații ale naturii. Amatorii de emoții, curagioșii, își vor încerca puterile urcând **Piatra Craiului** (excursie de două zile), oboseala le va fi răsplătită de spectacolul ce-l vor avea din vârful muntelui: din nici o altă parte Bucegii și Țara Bârsei nu oferă o priveliște mai sublimă ca de aici. Să amintesc numai în treacăt că Bucegii ascund în zidurile lor cea mai mare și cea mai interesantă peșteră din România (**Peștera Ialomicioarei**), cascade și prăpăstii pe cari obicinuim să le admirăm prin reviste și cărți streine, sau prin filmele de cinematograf, ignorându-le aproape complet pe ale noastre. În fine, iubitorul de natură va vizita Râșnovul și Branul cu cetățile lor istorice, va urca și traversa Bucegii, urmând potecile, cari pot povesti multe din trecutul Românilor ardeleni, poteci bătute de cei pe cari îi mâna dorul să treacă 'n „Țară“.

Dealtfel o oricât de mică efortare vei face să urci unul din dealurile Brașovului sau să faci o preumblare până în „**Poiană**“, vei fi pe deplin răsplătit: imaginea munților înalți nu te părăsește. Iată cum descrie Bucegii, subtitlul geograf-poet dl G. Vâlsan prof. univ: „Acești munți, ori unde te-ai afla pe vale, îți atrag necotenit „privirea și necontenit îți deșteaptă în suflet o surprindere și un „sentiment aproape religios. Au o maiestate senină și gravă, forme „rigide și prețioase ca ale unor odăjdii“. Și într'altă parte: „Nu au „formele amețitoare și sălbatice, claritatea rece și hermina zăpezilor „eterne ale Alpilor, nici tonalitățile pasionate ale Pireneilor, nici „sculptura amănunțită și decorul teatral al munților Rivierei, dar „linia lor e simplă și armonioasă ca a vechilor mănăstiri românești, „masivitatea lor e originală și impunătoare, iar variatele vestminte „de lumină în care se îmbracă, au culorile stinse și totuși calde, „discreția și nuanțele fine ale costumului nostru popular“.¹⁾

---

¹⁾ G. Vâlsan: Valea superioară a Prahovei (Anuarul al 3-lea al Bucegilor, Sinaia 1928).

De aceea Braşovul e cercetat de atâta lume, de aceea munţii lui sunt atât de populaţi vara ca şi iarna. Şi totuşi ar putea fi şi mai cercetaţi! În privinţa aceasta se observă un fenomen curios — caracteristic probabil multor oraşe dotate aşa de bogat de natură: regiunile oraşului sunt mai cunoscute şi mai cercetate de streini decât de localnici, şi mai ales, decât de localnicii români. Braşovenii par a da prea puţină importanţă fericitei situaţii geografice a oraşului lor; vei găsi foarte mulţi Români sdraveni... sănătoşi, cunoscând Postovarul din fotografii. Şi — slavă Domnului — exemplul pe care-l dau Saşii de aici este destul de elocvent, n'aşteaptă decât să fie imitat. E drept că în timpul din urmă a început, mai ales tineretul, să-şi îndrepte privirea spre munte; şi se aşteaptă rezultatele şcolii inaugurate de Touring-Clubul României a cărei secţie braşoveană clădeşte o casă de adăpost pe Postovar.

Este incontestabilă importanţa unei asemenea regiuni nu numai din punct de vedere pur turistic, cât mai ales din punct de vedere al instrucţiei. Iată un factor pe care şcolile îl au la îndemână şi pe care-l pot utiliza cu cel mai mare succes! Nu toţi şcolarii au posibilitatea să vadă cu ochii tot ce se scrie prin cărţile lor de geografie şi geologie, istorie, ştiinţe naturale etc. La Braşov, nu-mi pot imagina studiul geografiei fără excursiuni prin împrejurimi; nimeni nu va înţelege mai bine ce este o hartă, decât văzând imaginea Ţării Bârsei de pe Tâmpa: o enormă hartă colorată, oferind elevului toate elementele geografice, cari învăţate din carte nu-i vor rămânea. Geologia se poate învăţa mai bine ca ori unde aici, unde orice pas îţi descopere noi aspecte ale tectonicei terestre. Când în jur ai cetăţi ca cele din **Braşov, Bran, Râşnov, Feldioara**; localităţi istorice din cari să amintesc numai Predealul, studiul istoriei — care de obicei se face teoretic, plictisitor de teoretic, devine nu numai mult mai instructiv, dar se completează şi se face atrăgător, prin vizitarea acestora. Dar regiunile atât de specific româneşti ca **Branul, Săcelele**; satele din Ţara Bârsii cu amestecul lor de Saşi şi Români, cât nu pot ajuta ele instrucţia cu culegerile ce se pot face de material etnografic, antropogeografic, folkloristic etc.? Să ne gândim numai că există oraşe cu populaţie şcolară imensă (Bucureşti, Cluj, Iaşi etc.) cari n'au în apropiere aproape nici unul din elementele cu cari natura a înzestrat Braşovul. Şi când lumea şcolară din aceste regiuni mai puţin favorizate de natură, face drumuri grele şi costisitoare de sute de km. pentru a vedea regiuni ca la noi, e cel puţin curios cum şcolile noastre par a nu aprecia, atât cât e necesar, mijloacele de instrucţie ce le stau la dispoziţie. Acestea, ca să vorbesc numai de foloasele ce le poate trage instrucţia propriu zisă. Cât nu se poate cultiva, însă, sufletul şcolărimii, cât nu se poate contribui la educaţia ei prin excursiile făcute în împrejurimi, la munte şi la ţară? Nu e locul aici şi nici intenţia acestor rânduri nu este, să arate enorma importanţă

a excursiilor la munte din punct de vedere educativ, instructiv, igienic, național, etc. Această chestiune va trebui să formeze azi obiectul preocupărilor multor oameni de școală, cărora le este încredințat viitorul neamului. Mă voiu mulțumi să citez părerea celui mai entuziast adorator al munților, care este totodată și cel mai mare realizator al Românilor, din punct de vedere turistic — D-l Mihai Haret, președintele Touring Clubului Român: „prin practica muntelui care dă „obiceiul efortului permanent, fiind cea mai înaltă școală de energie „și de disciplină, vom face Români sănătoși și buni patrioți, conștienți „de drepturile și datoriile lor“.¹⁾

În felul acesta vom putea realiza, cu timpul, și noi mijloacele de educație cari în străinătate (St. Unite, Canada, Anglia etc.) sunt curente, ca de ex. Caravanele și Campingurile școlare, (excursii cu elevi, la munte, unde se fac aplicații la topografie, geografie, fotografie etc.)²⁾

* * *

Brașovul se mai poate privi și sub un alt aspect, despre care găsec potrivit să spun două vorbe; de câțiva ani e declarat stațiune climaterică și de atunci se resimt treptat consecințele bune și rele ce rezultă din această ridicare în rang. Importanța lui din acest punct de vedere poate forma obiectul unui studiu de specialitate; eu găsec însă locul potrivit să fac o constatare: cu tot ascendentul său asupra celorlalte orașe, cu tot trecutul și prezentul său cultural, Brașovul nu are azi un ghid de Doamne-ajută, ca să nu pretindem chiar o monografie! Și acest fapt nu e spre cinstea și în interesul Brașovenilor! Fiindcă oricât de antipatici le-ar fi localnicilor, vilegiaturistii cari năpădesc în tot timpul anului și mai ales vara, adevărul e că ei formează o importantă sursă de venituri pentru brașoveni. Populația, desigur fără să-și dea bine seama — detestă pe boierii cari vin la aer și le scumpesc viața. E același fenomen ce se întâmplă în Franța și Italia, unde cetățeanul de rând nu poate suferi pe străin, e nepoliticos, chiar brutal cu el, dar trăiește din banii pe cari îi câștigă dela cei ce-i vizitează țara. Oricâtă dreptate, în aparență, ar avea brașovenii în privința aceasta, autoritățile noastre și cei ce urmăresc prosperarea orașului, trebuie să se intereseze de această latură a chestiunii. O călăuză a orașului și a împrejurimilor lui, e mai mult de cât necesară, e indispensabilă. O carte scrisă inteligent, conținând numeroase clișee reprezentative ale regiunilor noastre, ar însemna nu numai un profit local, dar ajunsă în mâinile unui străin, ar constitui o admirabilă și utilă propagandă pentru țara noastră. Să sperăm că dacă nu un îndrăgostit de natură, dar „T. C. R.“-ul local, care își afirmă din ce în ce mai mult existența, sau „Astra“, a cărei activitate se îndreaptă, pe zi ce merge, tot pe mai multe terenuri — vor

¹⁾ M. Haret: *Turismul* (Conferință) publicată Bc. 1926.

²⁾ M. Haret; „*Turismul*“.

lucra în sensul acesta. O asemenea lucrare și altele analoage ar avea pe lângă scopurile amintite și acela de-a îndruma tineretul la cunoașterea naturii și la instruirea dela ea. Iar tot ce se va realiza aici la noi poate deveni o pildă vie pentru întreagă țara, exemplul de aici ar impune și s'ar răspândi. Căci după cum spune D-l N. Orghidan: „cercetările locale cu tot caracterul lor particular, pot prezenta aspecte de interes general. Viața stabilește legături de interdependență și de influințare reciprocă pe suprafețe întinse“.¹⁾

* * *

De sigur nu acestea sunt aspectele sub care Brașovul are azi o f. mare importanță în viața statului român. E un oraș prin excelență comercial și industrial, iar Țara Bârsei e poate cea mai interesantă fermă agricolă a României. Pe de altă parte lumea e preocupată azi de fel de fel de crize, care de care mai mare, mai energic, mai neînălăturabilă. Judecate din punctul acesta de vedere, considerațiile mele riscă să fie taxate drept... sentimentale și neoportune. Ar fi poate bine-venit un articol anesteziec cu soluții mai mult sau mai puțin iluzorii pentru înlăturarea crizelor ce ne bântuie! Cu tot acest risc, cred că paralel cu desvelirea trecutului său, o subliniere a calităților actuale ale Brașovului, în această revistă, este binevenită. Scopul acestor rânduri ar fi atins dacă ar fi reușit să semnaleză importanța ce o are — și mai ales va avea-o — Brașovul privit prin prisma factorilor naturali cu cari este înzestrat.

Colind

Colea jos și mai în jos,
Florile'n dalbe,*)
E un câmp mare frumos,
Dar nu e frumos de flori,
Ci e'mpodobit de oi.
După oi cine umblară?
Umblă bunul Dumnezeu
C'un fluieraș d'aurel.
El din fluier când grăiară,
Oi albe se scociorară.

Oaie, oaie, bălăoaie,
De când umblu după voi
M'am înălbit ca și voi,
Ca și voi, și vinde-voi
Oi albe cocoanelor,
Mielușeii Grecilor,
Și berbecii Turcilor.
Sus în poarta lu Gristos
Rămâneți gazde sănătoși
Ca doi trandafiri frumoși.

(Din Bran-Șimon. Dela elevul
V. Boboc, Lic. „A. Șaguna“).

¹⁾ N. Orghidan prof.; „Brașovul“ Conferință. „Țara Bârsii“ I. No. 2.

*) Se repetă după fiecare vers.

Și marea e o carte...

*Intreagă marea e o carte
Și-i scrisă dintr'un țărnm într'altul
Cu hieroglife de catarte
Și lacrimi negre ca asfaltul.*

*Un ceam pierdut în noaptea clară,
Visează singur sub arcan
Ca o metaforă mai rară
Decât smaragdul de Ceylan.*

*Intreagă marea e o carte,
Iar paginile ei de jale
Le 'ntoarce vântul și le 'mparte,
Nervos, ca degetele tale.*

*Și tremurând pe zări se lasă
Un brâu de lună 'nzăpădit,
Ca o panglică de mătasă,
La fila unde s'a oprit.*

*Intreagă marea e o carte...
Pe stânci de insule 'nălbite,
Dorm vechile epave sparte
Ca niște litere greșite.*

*Și 'n cântecelile ei de-o clipă,
Un goeland: un vis defunct
Abia mai bate din aripă —
Și 'n port pun ancorele punct.*

*Intreagă marea e o carte
De taină grea și pământească,
Pe care cei plecați departe
Au vrut și n'au vrut s'o cetească....*

Dumitru Olariu.

Naufragiu

Copite negre de furtună și coame despletite 'n vânt
Frământă bulgării de apă în ieslea stepei călătoare,
In port corăbiile, par'că, ar vrea să fugă pe pământ,
Dar ancorele muribunde le țin cu groază de picioare.

Ca un ostatec fundul mării își cere morții înapoi
Să-i plângă singur în adâncu-i pe toți cei neîntorși acasă
Și ploaia joacă desbrăcată cu păr lichid și glesne moi,
La pieptul vântului se strânge ca 'n noaptea nunții o mireasă.

In largul stepei răsvrătite — sinistru urlă un vapor.
Și 'n largul împăcat o clipă, catargul alb în scufundare
Se mai zărește ca o mână ce-ar vrea să ceară ajutor —
Și 'n urmă țărnul își închide pleoapele de cer pe mare.

Dumitru Olariu.

Crângul are păsări

de **Al. Petőfi**

Crângul are păsări,
Mândre flori grădina;
Cerul are stele,
Bădița pe Lina.

Florile 'nfloresc,
Păsările cântă,
Stelele lucesc.
Lina înflorește,
Cântă, strălucește.

Fericiți-s toți de-arândul:
Cer, flăcău, grădină, crângul.

Ci steaua cade, moare floarea,
Păsărelele trec marea...
Lumai Lina a rămas
Fericirea badei și-az'.

In rom. de **Ax. Banciu**

Dări de seamă

„**Observatorul social-economic**“, revistă trimestrială de studii și anchete social-economice, cu rezumatul articolelor în limba franceză, anul I, no. 1, Ianuarie—Martie 1931, Cluj.

Publicistica noastră social-economică¹⁾ înregistrează o nouă și prețioasă revistă juridică, la care colaborează mai mulți profesori de seamă dela „Academia de înalte studii comerciale și industriale „Regele Carol al II-lea“ din Cluj, sub conducerea D-lui Prof. Gheorghe Moroianu, Rectorul suszisei Academii.

Scopul urmărit îl arată însuși titlul revistei, care ne-o prezintă ca o revistă pentru studii și anchete social-economice și, ceea ce constituie deosebita importanță a acesteia, este faptul că studiile și anchetele enunțate vor fi făcute în diferitele straturi ale societății noastre, mai ales în pătura muncitorească și, în bună parte, de chiar distinșii ei colaboratori.

Primul număr, primit la redacția noastră cu mare întârziere, este consacrat în primul rând solemnității pentru inaugurarea plăcii comemorative ridicată în onoarea Majestății Sale Regele Carol al II-lea, Inaltul Patron al Academiei și cuprinde, în rezumat, cuvântările pline de învățăminte și noi îndemnuri rostite cu această ocaziune de o parte din reprezentanții vieții noastre publice, culturale și religioase în frunte cu D-l Ing. Mihail Manoilescu, pe atunci Ministrul Industriei și Comerțului, D-l Dr. Iuliu Hațiegan, Rectorul Universității din Cluj, Prea Sfințiile Lor Episcopii Ivan și Hossu și încheind cu D-l Prof. G. Moroianu care, la rândul său, expune nevoile și lipsurile de cari suferă Academia de înalte studii comerciale și industriale din Cluj, propunând mijloacele de înlăturare.

Articolele apărute în acest prim număr sunt:

1. „*Ante-proiectul codului comercial și conceptul de întreprindere*“ Prof. Ion N. Evian.

Autorul recunoaște că anteproiectul codului comercial român, elaborat de Consiliul Legislativ, constituie un însemnat progres față de codul comercial actualmente în vigoare, însă constată că anteproiectul susmenționat introduce un concept de întreprindere foarte depărtat de conceptul economic al acesteia și indică felul cum ar trebui precizat conținutul noțiunii de întreprindere, așa ca el să se apropie cât se poate mai mult de conținutul economic al acestei noțiuni.

¹⁾ Analele Economice și Statistice, București. Buletinul Institutului Economic Românesc, București. Economia Națională, București. Analele Băncilor București, Bursa București. Revista Generală de Comerț și Contabilitate, București. L'economist roumain, București. Enciclopedia Economică și Maritimă, București. Tribuna Cooperației Ardelene, Cluj. Revista Economică (XXXIII) Sibiu, etc.

Relevă apoi, între altele, importanța dispozițiilor din Art. 273 și 290 ale anteproiectului privitoare la obligațiunea Societăților cu răspundere limitată de a crea un fond de rezervă, dispozițiune care ar trebui să fie extinsă asupra tuturor Societăților Comerciale, în sensul că această obligațiune să nu înceteze decât în cazul când fondul de rezervă a atins o treime din „întregul“ capital împrumutat până la finele ultimului exercițiu și, în fine, preconizează introducerea acestei obligațiuni și la diferitele întreprinderi.

Articolul constituie o prețioasă contribuțiune la elucidarea unor chestiuni destul de importante pentru viitorul cod comercial.

2. „*Reorganizarea fiscală*“ de D-l Prof. Iosif Gârbacea. Se arată greșelile făcute în timpul din urmă în materie de fiscalitate și urmările acestora și se insistă asupra organizării și a economiilor ce urmează să fie neapărat făcute spre a putea satisface toate nevoile Statului, propunându-se a se face apel la persoane „competente, muncitoare și integre“, cari într'un timp relativ scurt ar putea realiza multe ideea sugerată, dealtfel, și de D-l Auboin.

3. „*Cultura generală în Academiile de comerț*“ de D-l Prof. Pavel Roșca.

Problema e veche. Ea datează din sec. XVIII, adică dela înființarea Academiilor Comerciale și a devenit actuală pe de o parte din cauză că problemele vieții noastre economice au apărut pe planul întâi, pe de alta prin faptul că Academiile Comerciale, urmând să corespundă împrejurărilor foarte schimbăcioase ale vieții economice, n'ar trebui încorporate Universităților, atât de bogate în tradiții, cari fac imposibilă adaptarea la nevoile zilei.

De altfel chestiunea a fost discutată și la Congresul Internațional pentru învățământul superior comercial din luna Septembrie, anul trecut, dela Liège, reeșind convingerea generală, că Academiile Comerciale să-și completeze programul și cu materii de cultură generală.

Autorul articolului examinează din acest punct de vedere legea și regulamentul celor două Academii de Comerț din țară (București și Cluj) și propune logica și psihologia ca studii obligatorii în programul acestora, cerând modificarea legii în consecință.

4. „*Regiuni de colonizare în România*“ de D-l Prof. Dr. Sabin Opreanu.

Se arată felul cum s'au făcut colonizările în vestul țării și în Dobrogea și se relevă în deosebi aptitudinile Românilor macedoneni pentru colonizare și însemnata lor valoare din punct de vedere economic.

5. „*Agricultura noastră și acordurile regionale*“ de D-I Prof. Sabin Cioranu.

Se evidențiază foloasele ce ar decurge pentru țara noastră din încheierea convențiilor bazate pe tarife preferențiale cu străinătatea și, în special, cu Germania și se atrage atențiunea asupra situațiunii actuale deosebit de favorabile pentru asemenea acorduri.

6. „*Capitalism și bolșevism*“ de D-I G. D. Cioriceanu, doctor în litere și în științele economice.

Se expun pe scurt stările paradoxale din Rusia de azi, unde 200.000 indivizi caută să impună unei populațiuni de 155 mil. de locuitori principiul așa zise socialiste-marxiste, cari în fond nu sunt altceva decât un fel de anarhism, și cum capitaliștii din Europa și America, cu tot disprețul ce au pentru bolșevici, acordă capitaluri enorme necesare dezvoltării industriei sovietice, pentru ca produsele ei, inclusiv cele agricole, să fie aruncate cu prețuri de „dumping“ pe piețele mondiale.

Articolul încheie cu constatarea, că doi ani succesivi de secetă sau agravarea chestiunii ucraniene ar fi motive suficiente pentru a aduce pe comisarii poporului din Rusia la realitatea crudă.

7. „*In pragul vieții*“ de D-I Conferențiar Dr. Victor Jinga.

Se relevă concepțiile practice cari domină sufletele generațiunii tinere din toate țările și se constată că influința ideilor politice, religioase, de familie, etc. la tineretul român nu s'a reliefat încă în mod destul de pronunțat.

Se îndeamnă tinerimea să lucreze, mai ales la țară și pe baze cooperatiste, preparându-se pentru rolul conducător viitor, însușindu-și o bună instrucție, o cultură generală și aprofundând problemele cari agită societatea noastră.

8. „*Dobânda și reglementarea ei*“ de D-I Traian Nichiciu, doctor în științele economice.

Se indică factorii cari influințează dobânda și se arată cum s'a legiferat la noi și în alte țări în această privință.

9. „*Banca Agricolă privilegiată a Jugoslaviei, întemeiată în 16 Aprilie 1929*“ de D-I V. St. Piticescu, doctor în științele politice, sociale și economice, doctor în drept, etc.

Autorul prezintă istoricul suszisei bănci, arătând chipul cum banca și-a constituit fondurile, organizarea ei și operațiunile făcute, cum și modul cum au fost repartizate diferitele credite acordate agriculturii.

Foarte instructivelor articole le urmează câte un rezumat în limba franceză din fiecare, apoi recenziile următoarelor lucrări:

a) Victor Slăvescu „*Tratat de Bancă*“, Vol. 1.: *Technica Operațiunilor de Bancă*, București, Editura „Cartea Românească“, 258 pag. Prețul Lei 300. Recenzie făcută de D-I Prof. Sabin Cioranu.

b) C. Argetoianu „*Rolul Statului în raționalizarea culturii*“, conferință ținută la 23/XI 1930, București, p. 24. Recenzie de D-I Conferențiar Dr. Victor Jinga.

c) „*Cehoslovacia*“ (1918—1930): *Probleme valutare și organizarea Băncii Naționale Cehoslovace* de Prof. Dr. Sabin Cioranu, (Editura „Cartea Românească“, Cluj, 145 pag). Recenzie semnată G. D.

Revista se termină cu diferite informațiuni economice din țară și străinătate.

Facem cele mai bune urări de viață lungă bogatei reviste și dorim spor la muncă distinșilor colaboratori în anchetele și cercetările ce vor întreprinde în diferitele pături ale societății noastre.

C. C.

*

Doctorul brașovean d. **Docent Aurel Voina**, medic primar de spital, care cu sprijinul Fundației Rockefeller, a studiat problema anteveneriană, sub diferitele ei aspecte, clinice și sociale, în Statele-Unite și în principalele state europene, ne trimite a doua lucrare a d-sale : „*Combaterea boalelor venerice*“ (Buc. 1931, Imprimeria Națională) prin care își întregeste lucrarea apărută în anul trecut, „*Prostituția și boalele venerice în România*“.

Am admirat întotdeauna eroismul oamenilor care, robiți de un ideal, perseverează plini de încredere, fără șovăiri, pe drumul anevoios al acestuia, fie că biruința, atingerea lui, li-e rezervată lor sau urmașilor lor.

Doctorul Voina e dintre aceștia. Conștient de primejdia mare pe care o reprezintă boalele venerice pentru capitalul biologic al neamului, după ce s'a înarmat, din experiența altor neamuri, cu tot ceea ce poate spori și garanta sorții de izbândă, a pornit bărbătește la lupta de lămurire a opiniei publice, asupra pericolului acestui flagel social, și de determinare a factorilor hotărâtori de a „trece din faza planurilor strategice în aceea a realizărilor practice“.

Combaterea boalelor venerice azi e legiferată și la noi. „Efectele produse de puterea preventivă și represivă a legii nu pot fi însă statornice, dacă nu sunt susținute și consolidate de acțiunea paralelă a unei serii întregi de măsuri, inspirate de simțul de răspundere civică al populației sănătoase sau bolnave“. Colaborarea aceasta voluntară vrea s'o obțină autorul lucrării, fiindcă ea „este indispensabilă pentru triumful oricărei acțiuni îndreptată împotriva boalelor sociale“.

Din „Privirea retrospectivă“, cu care începe lucrarea, reținem anul 1498, din care datează cea mai veche ordonanță polițienească pariziană de constrângere antisifilitică, bolnavii de

sifilis trebuind dela acea dată, să fie izolați la St. Germain des Prés. Incurând după aceasta se înființară spitale pentru sifilitici și la noi, în Sibiu, *Brașov*, Cluj și alte orașe.

Introducerea pe cale de lege a tratamentului obligator și gratuit al sifiliticilor se leagă de numele lui Friederich Wilhelm III al Prusiei.

Cele dintâiu măsuri contra prostituatelor bolnave, contra „hălăduitoarelor păcătoase din Poliția București... pline de lumească boală” — cum se spune într’un document al vremii — se iau în Principatele Române la 1831. Iar spitalele pentru bolnavii de boale venerice se înființează, în capitalele de județ, prin stăruința Domnitorului Barbu Știrbey.

Dintre toate statele, cel mai strălucit exemplu de combatere a boalelor venerice ni-l oferă *Belgia*, unde, în urma energiceii campanii antisifilitice, numărul cazurilor nouă de sifilis a scăzut cu 90%. În 1926, în armata belgiană, nu s’au înregistrat decât 13 cazuri de sifilis recent.

„*Liga Națională belgiană contra pericolului venerian*” poate fi mândră de rezultatele obținute. În cursul acestei lupte vreo 100 de conferențieri au ținut peste 4000 de conferințe, în 7 limbi. S’au dat apoi vre-o 800 de reprezentații teatrale de propagandă antisifilitică, s’au ținut 3000 de ședințe de cinematograf cu program antivenerian, s’au pus prin gări, uzine, localuri publice peste 50.000 de afișe și s’au distribuit mai mult de 1.000.000 de broșuri de propagandă și foi volante. Așa încât Liga, a atins, prin propaganda sa, întreaga populație adultă a țării.

„Animat de optimismul pe care-l inspiră acest exemplu”, doctorul Voina, ne servește cu un amănunțit îndrumar în lupta contra acestui flagel. După „*Principiile generale ale luptei antivenerice*” trece, pe rând, la:

Rolul educației fizice, educația sexuală, profilaxia individuală a boalelor venerice, substanțe profilactice și specialități antiveneriene, profilaxia antiveneriană, rezultatele profilaxiei individuale, dezavantajile profilaxiei individuale, profilaxia morală, educația antiveneriană prematrimonială, propaganda antiveneriană (broșuri, ilustrații, presă, teatru, cinematograful, conferințe cu diapozitive, afișe, muzee și expoziții), spicuri din propaganda antiveneriană scrisă, inițiativa particulară românească în lupta antiveneriană, avertismente cu caracter antivenerian, culese din afișele editate de dispensarul antivenerian central din Madrid; Societăți antiveneriene naționale și internaționale. Măsuri medicale: diagnosticul precoce și precis; tratamentul preventiv și abortiv; profilaxia prin tratament. Invățământul superior în lupta antiveneriană; funcțiunea dispensarului antivenerian; instituțiile antivenerice din țară; combaterea terapeutică din țară; combaterea terapeutică empirică antiveneriene; depistarea și tratamentul sifilisului congenital; igiena sarcinii. Măsuri sanitare: Organizarea antiveneriană sanitară în cadrele oficialității, supravegherea prostituției; reeducarea prostituatelor; protecția și profilaxia servitorilor, declararea venericilor contagioși; concursul comunelor în lupta antiveneriană; po-

liția de moravuri. Măsuri social-economice: Criză economică și boale venerice; asistentele sociale; combaterea alcoolismului; combaterea boalelor venerice în legea sanitară și de ocrotire.

Studiul se termină cu câte un scurt rezumat în l. franceză, engleză și germană și cu o bogată bibliografie.

Deosebit de instructive sunt ilustrațiile folosite de propaganda antiveneriană americană, belgiană, franceză etc. și reproduse în această lucrare, prin care doctorul Voina și-a asigurat un titlu mai mult la recunoștința tuturor celor care-și dau seama de importanța problemei atacate.

B.

BIBLIOGRAFIE

Cărți și reviste.

Din „Biblioteca populară a Aso-
ciațiunii” primim nr. 187—189. —
Primul ne aduce Calendarul pe 1932,
întocmit de d. H. P. Petrescu. Ca întot-
deauna, zilele de bucurie ca și de
durere ale anului ce expiră își au pa-
ginile lor, prin care se caută să li se
adâncească importanța în amintirea țā-
ranilor noștri de pretutindenea. Astfel,
pagini calde se dedică însemnătății
zilei de 8 Iunie 1930, celor 60 de ani
ai d. prof. Iorga, ca și celor 50 ai d.
M. Sadoveanu, apoi lui Axentie Severu,
cu prilejul împlinirii unui sfert de veac
dela moartea sa, lui Mih. Eminescu,
M. Cogălniceanu, ca și celor săvârșiți
în anul expirat: maestrului cântecului
românesc I. Vidu, profesorului memo-
randist D. Comșa etc. Printre acestea,
pagini de schițe, poezii, sfaturi econo-
mice ș. a. Calendarul Astei pe 1932
cu materialul ei variat și bine selecțio-
nat se adăogă cu cinste la lunga serie
de calendare din trecut. Prețul, pe po-
triveala pungilor sărace: 15 lei.

Nr. 188 cuprinde tâlcuirea Sf. Liturghii
din partea părintelui Dr. Nic. Terchilă.

În nr. 189 găsim o seamă din arti-
colele d-lui prof. Iorga, publicate în
„Neamul Românesc pentru Popor”. Un
suflet mare, iubitor al deaproapelui,
își spovedește în cele 78 pagini gân-
durile și dorințele care îl stăpânesc
privind la cei mulți, la frații săi, de aici
și de aiurea, cu virtuțile ca și cu pă-
catele lor, făcute cu voie ori fără voie.
Articolele se referă la religie, la cură-
tenie, la omenie, la gospodărie și lucrul
câmpului, la lux, comunism, invenții, la
frații din America și Rusia, la figurile
mari ale trecutului nostru: la Ștefan
cel Mare, C. Brâncoveanu, Cuza Vodă

etc. Astfel de broșuri ar trebui distri-
buite *gratuit* din fondurile cu destinație
culturală. Ar răsări mai mult folos pe
urma lor decât pe cea a irosirii acestor
fonduri prin buzunarele celor cu talen-
tul în chică.

*

„După cinci ani.” Raportul general
pe 1930—1931 al Astei Brașov ne
informează conștiincios și amănunțit:
despre ceea ce s'a făcut în cursul celor
cinci ani de funcționare a comitetului
ales în Ian. 1926, despre ceea ce nu s'a
putut încă face, despre ceea ce se vede,
ca și despre ceea ce nu se vede: fră-
mântări, sbucium, greutate, greșeli chiar
— inerente oricărei întreprinderi (ne
gândim la cinematograful Astei) fără
experiența îndelungată a oamenilor de
specialitate — cunoașterea cărora pun
în altă lumină realizările.

Numai când știi că „Adunarea gen.
din 1926 a ales un comitet care a tre-
buit să fie rugat să primească” și când
constați interesul viu de astăzi, mani-
festat mai ales când e vorba de alegere
de membri în comitet, îți dai seama
că „s'au schimbat lucrurile”. La o avere
de 33.395 Lei cât avea la 1926 și la
munca grea care aștepta, pe urma lipsei
de orice activitate în cursul războiului
și după războiu, firește că nu se îm-
bulzeau oamenii. Astăzi însă, Astra e
cineva. Și e, fiindcă nu s'a stat cu mâ-
nile încrucișate, ci pentru că s'a muncit
intens și cu suflet. „S'a lucrat în con-
diții grele la 'nceput, în mai bune mai
târziu, iarăș grele către sfârșit. Că s'ar
fi putut face mai mult? E iluzia pe
care ți-o dă depărtarea. Pus odată în
situații identice, cu toată răspunderea
cuvântului și a faptei, ușor te convingi
singur că nu-i chiar așa cum ai crezut

când ai stat de-o parte. O faptă privită de departe, capătă aspectul pe care i-l dă aparțința“.

Propaganda culturală la sate în anul 1930/31 înscrie la activul Astrei 89 conferințe pentru Români și 18 pentru minoritari; iar cea din centrul Despărțământului, pentru intelectuali, 15 conferințe și câteva serbări. La acestea se mai adaugă 9 conferințe ținute în cadrele Cercului cultural Astra-Șcheiu. *Ajutoarele* date Cercurilor culturale și Desp. din județ se cifrează la L. 15.676 iar *subvențiile* primite de Desp. central jud. la L. 21.000. Din activitatea altor Desp. se remarcă cea a Desp. *Budila*, în frunte cu părintele I. Curcubătă. Datorită străduințelor sale acest Desp. își are azi Casa sa Națională, evaluată la 500.000 lei.

Începuturile *Muzeului* încă au sporit cu câteva donațiuni și cumpărături. Ceeace crește însă văzând cu ochii e „*Biblioteca Dr. Al. Bogdan*“, mândria Astrei Brașov. Crește mulțumită nu atât cumpărăturilor (129 vol. și broșuri, 2 ani reviste) ci mai ales donațiunilor (774 vol. și broș. 3 ani și 2248 nr. de revistă, 5 ani și 7189 numere de ziare): un semn deosebit de îmbucurător, fiindcă vădește din partea publicului înțelegerea tot mai largă a rostului unei biblioteci publice.

Colecția de manuscrise își așteaptă catalogarea. Ar fi de dorit să nu întârzie prea mult, făcându-se posibilă cercetarea și utilizarea lor.

Mai îmbucător decât toate e însă sporirea numărului cetitorilor la 4122 față de 1302 din anul trecut. Tot așa a cărților împrumutate acasă (418 cu 295 cetitori).

Secția de educație fizică, din cauza lipsei de fonduri n'a putut încă lua ființă. S'a înființat însă *subsecția skyorilor*, care a și participat la concursu-

rile naționale dela Predeal, ținute în iarna anului 1931. S'au amenajat și două *terenuri de tenis*, pe locul primit dela Primăria municipiului Brașov, folosite de 40 de jucători, în majoritate membri ai Astrei.

Averea totală a Astrei Brașov, la 31 Dec. 1930 e de Lei 2,243.856, în care sumă intră și valoarea Bibliotecii și datoria cinematografului pe 1930 (Lei 870.322).

Realizările de până acum ale Astrei Brașov explică atât întâietatea ei între societățile similare, cât și încrederea de care se bucură, justificând în același timp și nădejile care se leagă de ea pentru viitor.

*

Dr. C. Lacea și I. Gherghel: Deutsches Lesebuch für höhere Handelsschulen I. Teil, Cluj 1931. Pg. 103. Prețul 60 Lei. Aprobate de Ministerul Instrucțiunii cu No. 290 din 9 Maiu 1931.

Manualul cuprinde 62 de exerciții. În ordinea aranjării lor, ele privesc: viața școlară, familia, orașul, zilele și lunile, salutarile, însușirile lucrurilor, satul, gara, animalele de casă, ziua și noaptea, timpul, corpul omenesc, simțurile omului, anotimpurile, mesele, bolile, îmbrăcămintea, locuința etc. Apoi: munca, metalele, binefacerile crușării, pământul, comerțul, meseriile, târgurile, alegerea carierei fetelor ș. a. Printre acestea: anecdote, fabule, poezii.

Primul exercițiu: „Expresii obișnuite în școală“ se dă cu text paralel german și român. Celelalte, numai cu text german. La sfârșitul fiecărui exercițiu se formulează întrebările privitoare la angajarea conversației asupra subiectului exercițiului, după care urmează scurte reguli gramaticale și indicațiuni pentru exerciții în scris.

Manualul se încheie cu un vocabular de 22 pg. și o recapitulare gramaticală în 15 pg.

Profesorii de I. germană ca și elevii școalelor sup. de comerț vor fi mulțumitori autorilor acestui manual că, în fine, li se dă în mână un manual nepretențios, ușor de asimilat, degajat de savanflăcul obicinuit, cu partea gramaticală — spaima elevilor — clară și redusă la strictul necesar.

*

Năzuința, nr. 3—6, pe Sept.-Oct. 1931 (16 pg. 10 lei) e o surpriză plăcută, pe care am dori-o măcar lunar, dacă nu se poate bilunar. Zicem: *dacă nu se poate*, fiindcă știm cu câtă jertfă apare.

Colaboratorii acestui nr. sunt: Pentru proză: I. I. M., Ecat. Pitiș, I. Pirnea Deladolj, I. Brânzea, P. Teodorescu, I. Ghelase, Perry Math, Dr. M. S. Sibianu, I. Mailat, I. Iordache, G. Kivăran-Răzvan, I. Neagu-Negulescu. Pentru poezie: Eugen Jebeleanu, D. Olariu, E. Pitiș, M. Baiulescu, I. Iordache ș. a.

Trei peisajii frumoase, două înfățișând vederi de pe Postovar și una Turnul Alb din Brașov, înviorează paginile frumos tipărite.

Ce reviste bune și ce ziare cinstite ar avea neamul nostru, dacă cei cu său la rinichi ar avea jertfitorul suflet al modestului și săracului funcționar Ion Iordache, care, fără să-și scoată ochii cu fotografia la vitrină, nici să te asurzească cu surla și toba reclamei de bălciu, își merge înainte drumul său îngust dar luminat de razele unui idealism nevămuț nici de greutatea traiului, nici de răutatea oamenilor, nici de decepțiile aproape zilnice ale vieții. **B.**

*

Reviste primite la redacție:

Spre stânga, revistă politică și socială bilunară. Brașov, an. I. nr. 1 Pg. 32. Director I. Cristea.

*

Convorbiri Literare pe Iulie-August și pe Septembrie 1931.

Analele Brăilei nr. 2, 3 și 4, 1930.

*

Făt-Frumos nr. 4—5 (Iulie-Oct.) 1931.

*

Milcovia an. II. vol. 1, Pag. 200. Lei 100. Număr închinat Ligii Culturale, care a împlinit în anul acesta 40 de ani de existență și și-a ținut congresul anual în Focșani, orașul Unirii.

*

Cele trei Crișuri pe Sept.-Oct. 1931.

*

Făclia an. I. nr. 5.

*

Transilvania an. 62 nr. 1—8

*

Satul an. I. 9-10, 11, 1931.

*

Brașovul Literar și Artistic an. I. nr. 2—3.

*

Tribuna Cooperației ardeleni an. II. nr. 9.

*

Cărți și broșuri:

Darea de seamă asupra activității Camerei de Comerț și de Industrie din Brașov pe anul 1930. Alcătuită de d-l primsecretar Dr. N. G. V. Gologan.

*

Ioan Penescu — Animator cultural al Brăilei în primii ani după 1829 — de Ion Virtosu. Pg. 21. Extras din „Analele Brăilei“.

Era nouă. Conferință ținută la Brăila în ziua de 4 Ianuarie 1931 de Mih. Manoiescu. Pg. 16. Din publicațiile rev. „Analele Brăilei“, 1931.

*

Teodor Scarlat: Artificii. Versuri. Buc. 1931, Pg. 64, L. 40—

*

Pr. Vl. Burjacovschi: Impotriva frontului antireligios, Chișinău, 1931, Pg. 14.

*

Dr. P. Nistor, medic primar județean: Raportul sanitar al jud. Brașov pe 1930.

Erata.

În „Amintiri despre Axentia Severu“ de d-l C. Lacea, publicate în nr. trecut, la pg. 429, rândul 10, din nebagare de seamă, s'a omis o parte a frazei, rămânând în felul acesta trunchiată. Trebuie completată în felul următor: „în alt loc (nu în Ungaria) sau l-ar fi lovit poporul în cap și l-ar fi omorît ca pe un câne turbat sau l-ar fi spânzurat“.

In atențiunea cetitorilor și abonaților noștri.

Domnii care au primit revista dar nu i-au achitat încă costul, sunt rugați să ni-l trimită. În caz că nu doresc s'o mai aibă, să ne-o comunice. Scuza uitării are și ea o margine, dincolo de care considerațiunea pe care le-am arătat-o până acum nu-și mai are locul. De aceea, să nu fie cu supărare dacă numele lor se vor înșirui, fără nici o rezervă, în pagina celor care nu-și cunosc cea mai elementară datorie: de-a onora și dânsii încrederea și menajamentul de care s'au bucurat până acum din partea unei reviste care s'a achitat conștiincios de obligamentele pe care și le-a luat asupra-și.

Preferăm o sută de abonați pe care să ne putem bizui oricând, miei de primitori și cetitori sârguincioși ai revistei, cu urechea toacă când e vorba de plată.

INTREPRINDERILE GENERALE TECHNICE

Inginer TIBERIU EREMIE

Societate Anonimă — Capital Social Lei 30.000.000

BUCUREȘTI, Strada Știrbey Vodă No. 188

Adr. Telegr.: „TIBEREME“. — Telefon 306/39 și 344/80

Societatea execută lucrări de:

Poduri, Planșeuri, Rezervoare, Castele de apă, Silozuri și orice fel de lucrări în beton armat

Clădiri și Construcțiuni de orice fel

Fundațiuni de aer comprimat, Canalizări, Alimentări cu apă, Indigui și irigațiuni. Șosele și Căi Ferate

Studii, Proiecte și Devize pentru Lucrări de Căi Ferate, Șosele, Poduri și orice fel de construcțiuni.

Depozit permanent de:

Plăci de faianță albe și colorate dela Fabrica Ernt Teichert din Meissen; Ciment Portland de Fieni (Dâmbovița) obișnuit și cu întărire repede; Celotex, produs american izolând căldura și frigul, reducând sunetul (sgometul); Sobe de teracotă de prima calitate; Plăci de gresie dela fabrica Otto Kaufmann din Niedersedlitz; Plăci de eternit dela fabrica Meteor; Piatră măcinată pentru fațade și mozaicuri; Cartou asfaltat indigen și străin; Parchet de stejar al fabricii Peter Gross; Cărămidă presată și de mână; Asfalt; Fer de beton; etc., etc.

LISTA ABONAȚILOR.

Și-au mai achitat abonamentul:

Până la 1 Maiu 1930.

Bârsan Anastase, dir. de bancă, București.

Până la 1 Maiu 1931.

Bogdan I. Marioara, București.

Bunescu Elena, Rucăr.

Hamzea Ion, primpretor, Frumoasa-Ciuc.

Ungur Silviu Dr. avocat, Brașov.

Până la 1 Nov. 1931.

Boca Iosif Dr. avocat, Dej.

Până la 1 Ianuarie 1932.

Biblioteca lic. „G. Lazăr“ Sibiu.

Berariu I. Dr. medic, Brașov.

Comaniciu Ioan, inginer, București.

Florea Valeriu, șeful cont. jud. Brașov.

Garioiu N. Dr. avocat, Brașov.

Gogonea Aron, preot, Poiana Mărului.

Mereț Vasile, preot, Brașov.

Moșoiu Ioan Dr. not. public, Brașov.

Munteanu Ion, com. Brașov.

Munteanu Petre, insp. centr. al Muncii,

Brașov.

Muzeul Național Săcuesc, Sf. Gheorghe.

Pană Ion, com. Brașov.

Până la 1 Maiu 1932.

Glăjariu Ioan, student, Bod.

Glăjariu Vasile, Dr. avocat, Brașov.

Liceul de fete „Regina Maria“, Cluj.

Prișcu Răzvan, căpitan, Tg. Jiu.

Soc. de lectură „Al. Vlahuță“, Sibiu.

Stănilă N. Dr., cons. la Curtea de Ca-

sație, București.

Vătășan Ovid, inginer, Brașov.

Până la 1 Iulie 1932.

Ceușianu Alex. Dr. avocat, Reghin.

Sunt în restanță cu abonamentul pe 2 ani:

Ateneul popular „Astra“, Brașovechiu.

Bobancu Const., Brașov.

Ciofu Ștefan Dr. medic, Dumbrăveni.

Ciurea Ioachim Dr. avocat, Brașov.

Crăciunel I., fost șef de cabinet, Brașov.

Dobrescu Alex. Dr. medic, Brașov.

Munteanu Iacob, căpitan, Brașov.

Munteanu Mihail, prof. Conservatorul

de muzică, Brașov.

Patriarhia, București.

Puiu Gh., constructor, Brașov.

Râmniceanu Ioan, colonel, Brașov.

Sotir C. Dr., avocat, Cluj.

Stinghe Ioan, fost dir. de Bancă, Brașov.

Tampa Ioan, căpitan, Brașov.

SPRIJINITORII REVISTEI „ȚARA BĂRSEI“

Anul III.

1. Dr. Vintilă Ioan, medic . . . . . 740—
2. Dr. Caius Brediceanu, ministru
plenipotențiar, Viena . . . . . 440—
3. Const. Popp, director executiv,
„Albina“, Sibiu . . . . . 400—
4. Dr. Emil Colbasi, medic, ... 240—
5. V. Stoicovici, ing. Brașov . . . . . 80—
6. Al. Suru, dir. Abatorului Brașov „ 80—
7. Peteu Ioan, comerciant, Brașov „ 80—
8. I. Roșculeț, ing. . . . . 40—
9. Gamber Lazar, col. î. r. Orșova „ 40—
10. Lapedatu Ion, dir., Banca Naț.
București. . . . . 40—

TABLA DE MATERII

A ANULUI III (1931).

Studii, articole, documente

Pagina

<i>Bălăcescu Atanasie</i> : Cauzele progresului civilizației . . .	238
<i>Banciu Axente</i> : Răsfoind ziarele și revistele noastre . . .	84 (VII), 181 (VIII)
” ” Scrisori vechi (S. Bărnuțiu către Iacob Mureșianu)	135, 269, 471
” ” Două poezii de Axentie Severu	436
<i>Ceușianu Alex. Dr.</i> : Dreptul la muncă	563
<i>Colan Ion</i> : Scrisori vechi (G. Barițiu către Iacob Mureșianu)	556
<i>Creangă Axente</i> : Brașovul și Țara Bârsei	570
<i>Gherghel Ion</i> : Poezii germani în oglinda tălmăcirilor românești	56, 243
<i>Jura I.</i> : G. Bariț ca îndrumător literar	38
<i>Lacea C.</i> : Din copilăria lui Șt. O. Iosif	29
” ” „Trocar“	234
” ” Șcheii sau Șcheiul Brașovului?	237
” ” Amintiri despre Axentie Severu	427
<i>Maxim G. Burdujanu</i> : O piatră pentru adevăratul monument al lui Șt. O. Iosif	442, 526
<i>Mureșianu A. Aurel</i> : Rolul Ungurilor în dezastrelor românismului din anii 1865—1866	14
” ” Presa românească înainte și după 1848	103
” ” Când Bismarck avu de gând să trimită dorobanții români în Ardeal	211
” ” Contribuții la istoria vechei familii brașovene a Nicolaeștilor	314
” ” Bilanțul comercial al lui Zah. Nicolau	459
” ” Lucruri nouă din trecutul Românilor brașoveni	499
<i>Mușlea Ion</i> : Brașovul în poezia populară	125
” ” Insemnările popii Nic. Grid despre Șcheii de altă dată și biserica lor	341
<i>Orghidan N.</i> : Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului (Valea sup. a Oltului)	118, 223, 413
<i>Pașca Ștefan</i> : Studii de onomastică. Circulația numelui de botez în Țara Oltului	462, 540
<i>Popa O.</i> : Ștefan Mailat	403, 506
<i>Popescu O. Dorin</i> : O mare așezare preistorică: Ariușd	369
<i>Prișcu Ioan</i> : Vechimea Bis. Sf. Nicolae din Șchei-Brașov	335
<i>Pușcariu Sextil</i> : Linguistica modernă și evoluția ei	3
<i>Roșca D. D.</i> : Introducere în Istoria filosofiei eline	353

	Pagina
<i>Ștefanovici I. Ol. Dr.</i> : Viața și scrisul lui Geoffrey Chaucer	148
" " " Prof. N. Iorga: omul care sfințește locul	369
<i>Teodorescu Petre</i> : Centenarul lui Frederic Mistral	49
<i>Zare G.</i> : Perspective asupra misterului japonez	258

Literatură

Poezii :

<i>Arany I.</i> — <i>Banciu</i> : Despre Patrie	189
<i>Banu D. Gh.</i> : Părăsit	479
<i>Lenau</i> : Din Schilflieder	285, 476
<i>Longfellow-Comanescu C.</i> : Un psalm vieței	391
<i>Mécs L.</i> — <i>Dăianu E.</i> : Pod de sat	286
<i>Munteanu Const.</i> : Dimineață de iarnă	71
" " Noapte de iarnă	72
" " De suflet nou	174
" " Schiță pentru autoportret	268
<i>Olariu D.</i> : Răvaș ardelenesc	70
" " Holomb	173
" " Eglogă matinală	283
" " Profetul	390
" " Mănăstire dintr'un lemn	393
" " Naufragiu	577 a)
" " Și marea e o carte	576
<i>Petôfi—Banciu</i> : Prețipiș gârliciul	172
" " Nu-mi găsesc azi locul	478
" " Crângul are păsări	577 b)

Proză :

<i>Tamba S.</i> : Din stânga și din dreapta	175, 292, 482
" " O lecție de limba română la o școală de pe vremuri	394
<i>Tulbure Gh.</i> : Amintirile părintelui Arhip	73
<i>Vonica N.</i> : Priviri umede	288, 480
" " Constantin și Elena	290

Diverse

<i>Banciu Ax.</i> : Insemnări răslete	146
<i>Bardoși Caius</i> : Criza	165
" " Aspecte politice actuale	271
" " Alianțele	379
<i>Georgescu I.</i> : Câteva rectificări în legătură cu recenzia asupra lucrării „Dr. Ioan Rațiu”	86

	Pagina
<i>Gherghel I.</i> : Mângăieri critice	491
<i>Redacția Ț.B.</i> : Un jubileu	307
„ „ Erata	205

Cronică și dări de seamă

<i>Armeanca Ernest</i> : Problema Transilvaniei în presa franceză (I. C.)	489
<i>Astra-Brașov</i> : După cinci ani (B)	584
<i>Bănuș A. P.</i> : Tempi passati (B)	97, 194
<i>Barnoschi D. N.</i> : Neamul Coțofănesc (B)	90
<i>Biblioteca populară a Astei</i> nr. 188, 189. Calendarul pe 1932 (B)	489
<i>Bude Valentin</i> : Amintiri din viața de elev (I. Colan)	489
<i>Diaconescu Emil</i> : Imperialism și state balcano-dunărene până la 1878 (I. Moșoiu)	296
<i>Furnică Z. D-tru</i> : Documente privitoare la comerțul rom. 1473—1868 (A. A. Mureșianu)	485
<i>Georgescu I.</i> : Românii transilvăneni în Dobrogea (I. Colan)	96
<i>Hașdeu P. Alex.</i> : Domnia Arnăuțului n. v. ist. (B)	199
<i>Lacea C., Gherghel I.</i> : Deutsches Lesebuch für höhere Handelsschulen (B)	585
<i>Munteanu-Râmnic D.</i> : Triloghiu (B)	197
<i>Mușlea Ion</i> : Obiceiul Junilor brașoveni (I. Colan)	203
<i>Nemoianu P.</i> : Sârbii și Banatul (B)	93
<i>Părintele Nichifor</i> : Confesionalism politic	97
<i>Stănoiu Damian</i> : Demonul lui Codin (I. Colan)	200
<i>Torouțiu E. I.</i> : H. Heine și heinismul în literatura română (I. Gherghel)	190
<i>Dr. Voinea Aurel Docent</i> : Combaterea boalelor venerice (B)	581

Revista revistelor

Analele Banatului (B)	299
Arhiva (B)	298
Arhivele Olteniei (B)	298
Boabe de Grâu (B)	205
Brașovul Literar și Artistic (I. C.)	492
Conv. Literare (B)	299
Făt-Frumos	205
Năzuința (B)	586
Observatorul social-economic (C. C.)	578
Școala și Familia (I. C.)	493
Transilvania	98
<i>Bibliografie</i>	98, 205, 298, 492, 584

EFORIA ȘCOLILOR CENTRALE ORTODOXE-ROMÂNE BRAȘOV

BĂILE

EFORIEI ȘCOLARE BRAȘOV

**S'AU DESCHIS „BĂILE EFORIEI ȘCOLARE“
STR. PRUNDULUI 4**

COMPLECT RENOVATE ȘI MODERNIZATE

BĂI DE ABUR

BASINURI CU APĂ CALDĂ ȘI RECE; TOT
FELUL DE DUȘURI CALDE ȘI RECI

BĂI DE AIER USCAT

BĂI DE PUTINĂ

CU ACID CARBONIC, OXIGEN, SARE,
PUCIOASĂ, SARE IODATĂ, DE BASNA
ȘI TOT FELUL DE

BĂI MEDICINALE

CU EXTRACT DE BRAD, MUȘTAR, IERBURI,
FLORI ETC.

IDROTERAPIE

CU BĂI ȘI DUȘURI SPECIALE, ÎMPACHE-
TARE, MASAJE, COMPRES ETC.

BĂI ÎN AIER LIBER

IN TIMPUL VERII, CU BASIN DE ÎNOTAT
ȘI PLAJE PENTRU BĂI DE SOARE

👉 SALON DE FRIZERIE ȘI BUFET 👈

